

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

СЕРІЯ «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Випуск 4

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Білоус Петро Васильович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Гудзенко Олена Георгіївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та філософії, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Добродум Ольга Вікторівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології та філософської антропології, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;

Кралюк Петро Михайлович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет «Острозька академія»;

Коляда Еліна Калениківна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Міріца Стефанія-Крістіна, доктор філософії, Університет «Dunarea de Jos», м. Галац, Румунія;

Чижевський Фелікс, професор, доктор габілітований, професор, Університет Марії Кюрі-Скłodовської (UMCS), м. Люблін, Польща;

Яновець Анжеліка Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної та української філології, Луцький національний технічний університет.

*Ілюстрація на обкладинці – картина із серії «Квіти – радість життя»
луцької художниці Світлани Костукевич (використана за згодою автора).*

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
13 грудня 2023 р., протокол № 3

Науковий журнал «Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24805-14745P від 21.04.2021)

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України № 1017 від 27 вересня 2021 року
(додаток 3) зі спеціальності 035 – Філологія.

Офіційний сайт видання: www.academstudies.volyn.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

УДК 821.161.2-32Коб.09

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.1>

О. В. МЕЛЕНЧУК

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри української літератури,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Електронна пошта: o.melenchuk@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-1382-7360>

В. А. ЧОЛКАН

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Електронна пошта: v.cholkan@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-6635-2493>

ПРОБЛЕМА ЗЛОЧИНУ У МАЛІЙ ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

У статті проаналізовано художні твори О. Кобилянської, в яких порушено проблему злочину, зокрема вбивства з різних мотивів: з необережності, умисне – з корисливою метою та як помста і розплата. Зазіхання на чуже стало причиною злочину у новелах «Але Господь мовчить» та «Місяць», подружня зрада та перелюб із заміжною жінкою призвели до трагедії у новелах «Пресвятая Богородице, помилуй нас!» і «Путіфара», пияцтво й сімейне насильство позбавило життя героя з новели «Огривай, сонце...», необережне поводження зі зброєю стало фатальним у новелі «Московський гвер». Проблема вбивства постає також у творах, що за жанрово-стильовими ознаками вписуються у жанр казки («Ворожки» та «Пан чародійник»).

З погляду християнства вбивство – один із найтяжчих гріхів, зчаста причиною якого є спокуса, якій піддаються герої творів О. Кобилянської та зумисне позбавляють життя інших. З'ясовано, що більшість злочинів мають причинно-наслідковий характер й були скоєні у стані сильного емоційного збудження, рідше – через продуманий характер. Кожен із героїв-вбивців розплачується за вчинений гріх як не душевними стражданнями, то позбавленням волі та втратою власного життя.

Емоційно-підсилювальну функцію у новелах О. Кобилянської виконують символи та художні деталі, що увиразнюють оповідь, підкреслюють сюжетно-композиційну складову творів. Виокремлено та розкрито символізм таких художніх образів, як: місяць, сонце, годинник, очі, сокира, жаба, яблуна. Водночас узагальнено, що окрему роль в аналізованих творах відіграє природа, яка є безпосереднім учасником подій. Її стан безпосередньо відповідає психології та внутрішньому світу героїв. Важливою деталлю є те, що факт злочину відбувається у темну пору доби.

Ключові слова: місяць, сонце, злочин, вбивство, емоційний, помста, гріх, зрада, природа.

Постановка проблеми. У контексті апелювання до проблеми злочину у творчості О. Кобилянської, письменниця культивує тему вбивства, що розкривається у багатьох творах малої прози, зокрема у новелах «Місяць» (1911), «Пан чародійник» (1911), «Але Господь мовчить» (1927), «Огривай, сонце...» (1927), «Пресвятая Богородице, помилуй нас!» (1927), «Московський гвер» (1928), «Ворожки» (1928), «Путіфара» (1931) тощо. За спостереженням дослідниці творчості О. Кобилянської Я. Мельничук, вони нагадують твори кримінального

(детективного) жанру [Мельничук : 91]. Тема насильницького позбавлення життя показана з різних мотивів: умисне вбивство – з корисливою метою; як помста і розплата; з необережності. Окремі аспекти означеної проблеми розглядали у своїх дослідженнях В. Антофійчук, С. Кирилук, І. Процик та ін.

Мета і завдання статті. На основі згаданих художніх творів детально простежити, як варіюється у них проблема злочину та що спонукало героїв ставати на хибний шлях й чим були зумовлені їхні дії, скоюючи один із найтяжчих гріхів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Актуальність зазначеної проблеми сягає ще біблійних часів, бо одна із Господніх заповідей гласить: «Не вбивай, а хто вб'є, підпадає він с'удові» (Матвій, 5: 21) [Біблія : 895]. Вбивство, як один із найтяжчих гріхів, породжується спокусою, як, наприклад, у новелі «Місяць». У Біблії сказано: «Від спокус горе світові, – бо мусять спокуси прийти; надто горе людині, що від неї приходить спокуса» (Матвій, 18:7) [Біблія : 911]. Візник Георгій спокусився на золотий годинник семінариста Миколи, котрому дісталася дорога річ від покійного батька-панотця. Очі візника «були мов гіпнозом приковані» до золотого часоміра й нав'язливі думки дістати його за будь-яку ціну не давали спокою. Внутрішній конфлікт героя наростає, він продумує способи здобути бажане. З одного боку, розуміє відповідальність перед законом, з іншого – ним керує емоція та жадоба: «Мати, посідати той годинник... дотикатися його... дивитися на нього видалося йому нараз таким щастям, що йому від того уявлення неначе душу роз'яснило» [Кобилянська : 53]. Чоловік умисно позбавляє життя юнака з метою заволодіти коштовністю. У момент розправи Микола благально просить змилюватися над ним і не відбирати дорогу йому річ, не вдаватися до гріха, натомість у відповідь чує: «Гріха я не боюся», «Господа не боюся». Незважаючи на те, що візник втрачає самовладання, затьмарюється його свідомість, коли уже не може зупинитися, що схоже на стан фізіологічного афекту, найголовніше – він порушує Божий Закон, й гріх кваліфікується тут як навмисний.

Символічний образ місяця, який у творчості О. Кобилянської відіграє важливу роль й на цьому акцентує у своєму дослідженні І. Процик, підсилює емоційну складову твору. Місяць стає свідком вбивства, уособлює внутрішній стан героя та є символом несвідомого [Процик : 129], постійного нагадування про злочин: «Йому ввижається вбитий, причуваються слова «місяць-свідок», бачить і сам той незмінений місяць, котрого сріблясте сяйво допроваджує його до божевілля, й він терпить пекельні, тайні муки» [Кобилянська : 60].

Водночас центральний предметний образ годинника, його символіко-сміслові значення розкривається у площині виміру часу,

пов'язаного із долями героїв новели. Стрілки годинника зупиняються й показують «три чверті на першу», що символізує час смерті юного богослова. Досліджуючи поетику межі в українській прозі *fin de siècle*, за слушним твердженням С. Кирилюк, «Золотий годинник семінариста з новели «Місяць» не лише означає межу його життя (зупинений час – це «межа»), а й межу, за якою починається інший вимір долі його „убійника”» [Кирилюк]. Зрозумілим є те, що найгірший суд не той, який позбавляє волі, а той, коли найважчою розплатою за злочин є відчуття провини, втрата внутрішнього спокою, зумовленого моральним бичуванням, докорами сумління. Вбивця карається, душевно страждає, допоки таємниця гріха не вивільняється з власної свідомості. Арешт візника виявився ще одним способом полегшення внутрішніх тортур. Німецький філософ І. Кант відзначав тотожність злочину та покарання, зокрема те, що правове покарання, порівняно із природним, лише позбавляє волі, натомість внутрішнє відчуття провини завдає невимовних душевних тортур. Здавалося б, омріяна коштовність зробить чоловіка щасливим, покращить його добробут, натомість вона стає мотивом не лише для позбавлення життя невинної особи, а й прирікає вбивцю та його родину на нещастя. Зрештою, у новелі «Місяць» свідомість вбивці еволюціонує – від «не боюсь гріха» до уповання на Божу ласку та молитву.

З корисливою метою скоює навмисне вбивство і герой новели «Але Господь мовчить». Мафтей спокусився на тітчині гроші, виручені нею від продажу корови. Чоловік помилково зарубав свою дружину, котра помінялася з тіткою Калиною Майстрючкою місцем для сну, коли та гостювала у їхній хаті. Заволодіння чужими коштами спровокувало чоловіка на тяжкий злочин, який став для його сім'ї фатальним, спричинивши божевілля убивці: «[...] До нікого словом не обзивався, лиш очі його, великі, сірі, проникаючі очі стратили свій вираз і виявили вічну темінь ума» [Кобилянська : 246].

Як і в новелі «Місяць», у фокус уваги потрапляє важлива художня деталь – очі, що є виразником внутрішнього світу персонажів та суттєво увиразнюють їхню портретну характеристику: «[...] Микола перелякався тих очей.

Ніколи в житті не бачив він такої страшної жадоби, як у цій хвилі в очах свого ученика», «Мужик ще стояв перед ним і дивився на нього з-під густих чорних брів неспокійно і блискучими очима» («Місяць») [Кобилянська : 48–49] або «[...] Звернув на неї свої великі сірі, майже проникаючі очі допитливо», «Їх погляди стрінулися і, неначе схоплені на лихим учинку, розбіглися» («Але Господь мовчить...») [Кобилянська : 243]. Очі виявляють те, що зароджується в душі героїв, спровокованих власною жагою заволодіти чужим.

З інших мотивів, з погляду помсти та розплати, розкривається тема вбивства у новелах «Огривай, сонце...», «Пресвятая Богородице, помилуй нас!», «Путіфара». Так, причиною злочину в новелі «Огривай, сонце...» стає пияцтво та застосування фізичної сили до дружини, котра, не витримуючи чоловікових знущань, вкорочує йому віку. В образі Санди Климихи показано жертву сімейного насилля. Розпач і безвихідне становище жінки, яка керується холодним розумом і розрахунком, змушують вдатися до радикальних дій. Жінка живе з відчуттям порожнечі всередині, бо з вбивством чоловіка її внутрішнє світло згасло. З одного боку, Санда звільняє себе від чоловікової агресії, а з іншого – вбивством завдає психологічної травми власним дітям, котрі стають свідками страшного злочину, та прирікає їх на сирітство. До слова, Л. Ковалець окремо акцентувала свою увагу на художніх образах дітей та їхній психології у статті «Діти в художньому світі Ольги Кобилянської» [Ковалець], в якій деталізує на внутрішніх переживаннях Павлика та Зоні.

Показовим є те, що у новелі «Огривай, сонце...», як і в інших творах О. Кобилянської, природа виступає безпосереднім учасником подій, виконує естетичну функцію, її стан психологічно накладається на внутрішні переживання героїв. Аналогічно у новелі «Місяць» вбивство відбувається у нічний час, свідком якого виступає місячне сяйво. Темрява в хаті співвідноситься з нав'язливим страхом, який діти відчувають вночі, бо ж мама може і їх зарізати. Присутній образ сокири посилює дитячу фобію за власне життя. Діти рятують його своєю безсонністю. Увиразнює авторську розповідь зимова пора, коли природа, паралізована холодом і снігами, завмерла в очікуванні

сонця і тепла. Вчинивши злочин, Санда, наче кайданами, скувала власну душу, яку огортав холодний морок. Прихід весни у творі можна трактувати як ознаку змін, внутрішнього переродження: «Сонце так гарно присушило, і з землі силоміць зелень витягає. Аж легко на серці робиться. А то зима ніби душу каменем привалила, життя відбирала» [Кобилянська : 232], – зізнається Санда у розмові з сільськими газдами, котрі завітали до неї у справі оренди землі. Час пробудження природи із зимового сну означило зміни у долі героїв та співпадає з виявленням Сандино злочину, яка розплачується власною свободою, а відтак і смертю. Певну смислову роль виконує символічна назва твору, яка вказує на наскрізний образ сонця, яке не огріло, а обпекло, зранило загублену душу головної героїні.

У стані афекту скоює вбивство паламар Федь Дзвонар у новелі «Пресвятая Богородице, помилуй нас!». Зовнішній опис і характеристика героя аж ніяк не вписуються в образ вбивці: «Мужчина незвичайного росту, склад тіла мов з граніту, з обличчя темний, з чорним лискучим, над чолом рівно підстриженим волоссям і зі спадаючими на плечі кучерями. Руки жиливі, обличчя правильних рис, карі очі аж горіли з блискучих чорних зіниць, постать незвичайно характерна» [Кобилянська : 248]. Був добрим газдою, разом із дружиною трудилися на благо сім'ї. У їхніх стосунках панувала повна ідилія. Подружжя шанувало та леліяло одне одного. «[...] Дбав про неї, як про свою совість», «як дуфав я на ню», – зізнався своєму співрозмовникові Федь Дзвонар. Втручання третьої сторони вносить дисбаланс у їхній гармонійний світ, підриває довіру, що зрештою обертається сімейною трагедією. Подружжя зрада дружини спровокувала чоловікову лють, який покалічив коханця та у сильному нервовому потрясінні, на межі безпам'ятства, розправився з невірною жінкою. Як можливість спокутати свій тяжкий гріх після відбування покарання у в'язниці, Федь віддався Богові, прислужуючи у церкві паламарем. Молитва за спасіння душі до Пресвятої Богородиці – ознака щирого каяття й усвідомлення свого ганебного вчинку.

Поплатився життям за перелюб із заміжною жінкою герой новели «Путіфара» – моло-

дий хлопець Микола. У «Книзі приповістей Соломонових» у вірші «Хто чинить перелюб, той знищує душу свою» сказано: «Бо заповідь Божа – світильник, а наука – то світло, дорога ж життя – то навчальні картання, / щоб тебе стерегти від злосливої жінки, від облесливого язика чужинки. / Не жадай її вроди у серці своїм, і тебе хай не візьме своїми повіками, – / Бо вартість розпусної жінки – то бóханець хліба, а жінка заміжня вловлює душу цінну» (Соломон, 6: 23–26) [Біблія : 599]. Цим словам відповідає характерний образ заміжньої Зоїци, з котрою Микола потайки зустрічався: «[...] Де його не побачить, то зараз до бесіди затягає. [...] Солодка на словах [...]» [Кобилянська : 265]. У фіналі твору розкривається підступність Зоїци, котру разом із коханцем зненацька застав чоловік та, вигороджуючи себе, жінка спровокувала вбивство хлопця: «– Рятуй мене! *Отсей тут*, – вона вказала на Миколу, – він уже здавна, як походить, каже, що любить мене, домагався мене... а... сьогодні на самоті вдалося се йому. Переміг мене. Рятуй!» [Кобилянська : 267]. Зоїца без найменшого почуття провини прирекла коханця на погибель: «Вона вибелькотіла сі слова без віддиху, без краплі крові в лиці, і кинулась мужчині на груди... Чоловік поглянув у її лице... Очі заіскрилися в нього, він вхопив одним махом за сокирою, що звисала недбало через рамено, прискочив ближче і, заки сидячий опам'ятався, він втопив її ззаду в голову молодого, що відразу надвоє розкололася» [Кобилянська : 267]. Якщо герой новели «Місяць» вдався до злочину через роздуми та вагання, то герої новел «Пресвятая Богородице, помилуй нас!» і «Путіфара» рішення приймали блискавично й діяли несвідомо, у стані сильного емоційного збудження. Зрада як психологічна травма викликає в героїв емоційний біль, за яким стоїть помста як наслідок миттєвої реакції.

О. Кобилянська, порушуючи проблему моральності шлюбного життя, нівелює гендерні стереотипи щодо зрадників і зраджених. Суб'єктом гріха письменниця змальовує жінку, яка порушує закон патріархального суспільства, прирікаючи себе не так на осуд інших, як на власну погибель. Водночас героїні О. Кобилянської – покірні та добрі господині, люблять і шанують своїх чоловіків. Зі слів Федя Дзвонаря,

його дружина відзначалася великою охайністю: «Чистота, яку вмiла моя жінка утримувати в хаті, знадвору на стінах, на приспі, на вікнах, межі грядками і в садку, була така велика, якої я по других хатах в цілiм селі не бачив» [Кобилянська : 250–251]. Крім того, подружжя догоджало одне одному: «Про мене дбала моя жінка так само. Не було неділі, свята, щоб моя сорочка не блистіла проти сонця, аж око сліпила. [...] Коли я заробляв гроші, купував я їй щось нового. То хустку з шовку з френзлями – як любила, то короткий шовком вишиваний киптарик... то нову спідницю чорну чи червону, все в квіти, або, було літом, на дні голубім чи кукурудзянім в кліточки – в перстені. А сорочки з тонкого полотна з циркою... і, повбиравшись чисто, ми оттак ішли обоє дорогою разом – і я радувався... я був гонорний» [Кобилянська : 251]. Вчинок дружини Федя Дзвонаря піддатися гріховній спокусі має невмотивований характер, на протипагу Зоїциній зраді, котра не мала дітей та боялася свого ревнивого чоловіка. «Мій чоловік лихий, – зізнавалася вона Миколі. – Що мені робити? Люблю його, бо не можу інакше, а й боюся його. Він ревнує навіть, як і щеня погладжу» [Кобилянська : 264]. Зустрічі з коханцем були для неї емоційною потребою, під час яких шукала відраду у спілкуванні. Символічно, у новелах «Огривай, сонце...» та «Путіфара» зроблено акцент на образі сонця, що заходить, символізуючи згасле життя.

Проблему вбивства з необережності порушено в новелі «Московський гвер». Трагедії можна було уникнути, якби колишній вояк Кость Бранчук, повернувшись із війни, добровільно здав зброю. Під час ревізії чоловік надійно заховав від жандармів рушницю, яку згодом брав на полювання, бо з особливою пристрасною любов'ю любляв убивати тварин. Це заняття коштувало героєві життя його зятя. Не встигнувши вистрілити у здобич, з появою жандарма, Кость Бранчук змушений був швидко заховати заряджену зброю на возі з дровами, де вона автоматично вистрілила у молодого чоловіка. Необережне поводження зі зброєю призвело до трагічних наслідків. У стані шоку чоловік утікає до лісу, де його відшуковують жандарми та приводять побитого додому. Фізично Кость Бранчук не витримує та згодом поми-

рає. З одного боку, предметний образ рушниці символізує пам'ять про війну, а з іншого – вияв людської пристрасті та забаганки, яка призвела до трагічного фіналу.

Проблема вбивства актуалізується і у творах О. Кобилянської з елементами фантастичного, що тяжіють до жанру казки – у «нарисі» «Ворожки» та новелі «Пан Чародійник». До слова, окремо «освоєння фантастичних елементів» у творчості письменниці простежувала С. Кирилюк, підкресливши, що «послугуючись насамперед ними як “прийомом”, зокрема у творах, в основі яких реальні “історії”, вона розширює цим жанрово-стильовий діапазон української прози» [Кирилюк : 29]. В етнографічно-побутовій новелі з елементами казково-містичного «Ворожки» постає образ понад тридцятирічної незаміжньої Василки Пазюк, котра з року в рік з нетерпінням очікує на свого судженого, ворожить на Андрія сама та ходить до ворожок, але омріяний чоловік так і не з'являється на горизонті її життя. За порадою ворожки, відрубати голову першій зустрічній тварині, по дорозі обезголовлює жабу. За народним повір'ям вбивати жабу вважається гріхом, бо, начебто, вона уособлює душу людини: «[...] Жабу вбивати значило те саме, що вбити чоловіка або жінку, і що це був гріх. Знали це лиш відьми і ворожки» [Кобилянська : 261]. З погляду міфології, під час всесвітнього потопу люди були перетворені у жаби, тому прийде час і вони назад повернуться до свого первісного вигляду. У творі в жабу обернена донька ворожки. Через своє ворожіння матір спричинилася до смерті власної дитини. Натомість Василка цим учинком здобула собі чоловіка, який був зятем ворожки. У творі, окрім всього, засуджується гріховна діяльність ворожбитів. Адже за гріхи розплачуються найрідніші люди.

У новелі «Пан чародійник», що за своїми жанрово-композиційними й стильовими особливостями відповідає жанру казки, вбивство як злочин є наскрізним мотивом. Відправною точкою, що зумовлює подальший розвиток подій у творі, стає вбивство з необережності улюбленого панського пса, після чого головний герой, вбогий стрілець, піддається різноманітним випробуванням, що властиво для казкового сюжету. Головний герой потрапляє у непросту ситуацію, коли змушений виконати

поставлене паном завдання, від чого залежатиме його подальша доля: «З власної волі стрілив ти у вірну собаку мою, тим і припало тобі виконати вірно мого розказу, заким або згинеш, або вийдеш славно на волю» [Кобилянська : 308]. Таким чином, за панським присудом чоловік отримує шанс спокутати свою провину та zarazом врятувати собі життя. Перше, піти в ліс і шукати того, «чого досі не видів ніколи», а друге – загадка від найстаршого розбійника, в якій було закодовано виконання п'яти завдань: 1) «убити те, що-сь не бачив»; 2) «абись з'їв, що на світі не було»; 3) «абись убив шістьох, а ті шість, аби убили дванадцятьох»; 4) «абись стежкою ішов, і стежку на плечах [...] приніс»; 5) «абись до панівки вогню зробив, і веселістю її розпалив» [Кобилянська : 311]. Тут двічі фігурує завдання «вбити» як можливість врятувати собі життя – з одного боку, а з іншого – врятувати розбійницьку гріховну душу: «[...] Старому розбійникові, вроїлось, що лиш невинний і добрий чоловік може спасти його душу, [...] не прогрівши при тім убійством» [Кобилянська : 313]. Вбивство як факт протиправної дії, у творі виконує іншу смислову роль і трактується як очищення, звільнення від зла. Вбогий стрілець стає посередником між добром і злом. Він обраний, щоб врятувати розбійницьку гріховну душу, очистити її перед відходом у світ мертвих. Розкаяння старого розбійника за свої гріхи не очищує його душу сповна, бо за скоєний найбільший гріх – вбивство батьків – не буде йому прощення.

Оруддям злочину символічно виступає палиця з яблуні, якою старий розбійник колись позбавив життя батька й матір. З яблуневого батога, поливаного грішником водою, виростає дерево і плодоносить: «Бо дерево має надію: якщо буде стяте, то силу отримає знову, і парост його не загине; якщо постаріє в землі його корінь і в поросі вмре його пень, то від водного запаху знов зацвіте і пустить галуззя, немов саджанець» (Йов, 14: 7–9) [Біблія : 491]. Плодове дерево уособлює рід і потомство, що помирає та народжується знову у новому поколінні. Натомість у творі плоди – це набуті гріхи, які відпадають з гілок і є прощеними. Однак на гіллі символічно залишаються два яблука, що нагадують гріх про убитих батьків, який не має свого прощення.

Висновки. Інша справа, коли вбивство породжується війною, де діють не ті закони. Убити ворога – не гріх, бо йдеться про захист Батьківщини, яка прирівнюється до рідної матері. А хто поляже за вітчизну, той знайде вічне спасіння, – читаємо, наприклад, у творі давньоукраїнського письменника А. Радивиловського «Слово 1-е часу війни...». «Я не вбив нікого, крім ворога, що й нас не щадив, – каже герой новели О. Кобилянської «Туга» Микита Білий.

Отже, у малій прозі О. Кобилянської у ролі злочинців постають різні типи літературних героїв: візник-убивця, матір-убивця, син-убивця, чоловік-убивця. Одні скоюють найтяжчий гріх у стані емоційного збудження, яке має причинно-наслідковий характер, а дехто – з погляду конкретного наміру вбити, що є способом розправи з противником. За скоєний гріх злочинці караються душевними стражданнями, позбавленням волі та втратою власного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / пер. проф. І. Огієнка. Українське Біблійне Товариство, 2009. 1151 с.
2. Кирилюк С. Людина у світі і світ у людині : елементи фантастичного у творчості Ольги Кобилянської // Національна своєрідність української літератури фентезі. Збірник матеріалів наукових семінарів Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (22 листопада 2017, 27 квітня 2018) / Ред. Рязанцева Т. М., Канчура Є. О. Київ, 2019. С. 21–30.
3. Кирилюк С. Поетика межі в українській прозі fin de siècle. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22384/1/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%9A%D0%98%D0%A0%D0%98%D0%9B%D0%AE%D0%9A%20%28%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%96%29.pdf>
4. Кобилянська О. Зібрання творів : у 10 т. Т. 2 : Новели. Оповідання. Поезії в прозі / Упорядкув. : В. І. Антофійчук, С. Д. Кирилюк, Я. Б. Мельничук ; прим. : В. І. Антофійчук, С. Д. Кирилюк. Чернівці : Букрек, 2014. 476 с.
5. Ковалець Л. Діти в художньому світі Ольги Кобилянської // Ольга Кобилянська – письменниця і громадянка : національне і загальнолюдське. До 140-річчя від дня народження. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. Вип. 216–217. : зб. наук. пр. Чернівці : Книги – XXI, 2004. С. 43–46.
6. Мельничук Я. Місце творів Ольги Кобилянської 1920–1930-х рр. у художній спадщині письменниці // Ольга Кобилянська – письменниця і громадянка : національне і загальнолюдське. До 140-річчя від дня народження. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. Вип. 216–217. : зб. наук. пр. Чернівці : Книги – XXI, 2004. С. 90–93.
7. Процик І. Психологізм і символіка оповідань О. Кобилянської // *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* : зб. наук. праць. Вип. 697–699 : Слов'янська філологія. / Наук. ред. Б. І. Бунчук. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. С. 127–131.

REFERENCES

1. Bibliia abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho y Novoho Zapovitu (2009) / per. prof. I. Ohiiienka. Ukrainiske Bibliine Tovarystvo.
2. Kyryliuk S. (2019) Liudyna u sviti i svit u liudyni : elementy fantastychnoho u tvorchosti Olhy Kobylianskoi // Natsionalna svoieridnist ukrainskoi literatury fentezi. Zbirnyk materialiv naukovykh seminariv Tsentru z Doslidzhennia Literatury Fentezi pry Instytuti literatury im. T. H. Shevchenka NAN Ukrainy (22 lystopada 2017, 27 kvitnia 2018) / Red. Riazantseva T. M., Kanchura Ye. O. Kyiv, pp. 21–30.
3. Kyryliuk S. Poetyka mezhi v ukrainskii prozi fin de siècle. Retrieved from: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22384/1/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%9A%D0%98%D0%A0%D0%98%D0%9B%D0%AE%D0%9A%20%28%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D1%86%D1%96%29.pdf>
4. Kobylianska O. (2014) Zibrannia tvoriv : u 10 t. T. 2 : Novely. Opovidannia. Poezii v prozi / Uporiadkuv. : V. I. Antofiichuk, S. D. Kyryliuk, Ya. B. Melnychuk ; prym. : V. I. Antofiichuk, S. D. Kyryliuk. Chernivtsi : Bukrek.
5. Kovalets L. (2004) Dity v khudozhnomu sviti Olhy Kobylianskoi // Olha Kobylianska – pysmennytsia i hromadianka : natsionalne i zahalnoliudske. Do 140-richchia vid dnia narodzhennia. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Slovianska filolohiia*. Vyp. 216–217. : zb. nauk. pr. Chernivtsi : Knyhy – KhKhI, pp. 43–46.
6. Melnychuk Ya. (2004) Mistse tvoriv Olhy Kobylianskoi 1920–1930-kh rr. u khudozhnii spadshchyni pysmennytsi // Olha Kobylianska – pysmennytsia i hromadianka : natsionalne i zahalnoliudske. Do 140-richchia vid dnia narodzhennia. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Slovianska filolohiia*. Vyp. 216–217. : zb. nauk. pr. Chernivtsi : Knyhy – KhKhI, pp. 90–93.

7. Protsyk I. (2013) *Psykhologizm i symbolika opovidan O. Kobylianskoi* // *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnogo universytetu imeni Yurii Fedkovycha* : zb. nauk. prats. Vyp. 697–699 : Slovianska filolohiia. / Nauk. red. B. I. Bunchuk. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, pp. 127–131.

O. V. MELENCHUK

Candidate of Philological Sciences,

Assistant at the Department of Ukrainian Literature,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

E-mail: o.melenchuk@chnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-1382-7360>

V. A. CHOLKAN

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

E-mail: v.cholkan@chnu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-6635-2493>

CRIME ISSUE IN THE SHORT PROSE OF OLHA KOBLYANSKA

The article analyzes the literary works of O. Kobylanska, focusing on the portrayal of the crime issue, particularly murders for various motives: accidental killings, intentional acts with lucrative impulse, as well as revenge and retribution. Encroachment on someone else's property became the cause of crime in the novellas “But the Lord is Silent” and “The Moon”, while marital betrayal and adultery with a married woman lead to tragedy in the novellas “Holy Mother of God, Have Mercy on Us!” and “Putifara”. Alcoholism and domestic violence took the life of the hero from the novel “Warm the Children, O Sun”, and careless handling of weapons becomes fatal in the novel “Moscow Gweru”.

The problem of murder also emerges in works that, in terms of genre and style, fit into the fairy tale genre (“Vorozhka” and “Mr. Wizard”).

From the Christian perspective, murder is considered one of the gravest sins, often stemming from temptation, which the characters of Kobylanska's works succumb to and deliberately take the lives of others. It is established that most crimes have a cause-effect nature and are committed in a state of intense emotional excitement, occasionally through premeditation. Each murderer pays for their sin with either emotional suffering, loss of freedom, or their own life.

In Kobylanska's novellas, symbols and artistic details serve an emotionally-enhancing function, vividly illustrating the narrative and emphasizing the plot and compositional components of the works. The symbolism of artistic images such as the moon, sun, clock, eyes, axe, frog, and apple tree is highlighted and explored. Simultaneously, it is generalized that nature plays a significant role in the analyzed works, acting as a direct participant in the events, with its condition corresponding to the psychology and inner world of the characters. It is crucial to note that the crimes often occur during the dark hours of the day.

Key words: moon, sun, crime, murder, emotional, revenge, sin, betrayal, nature.

УДК 821.161.2-31.09:[94(477)"1501/1600":7.046]

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.2>

М. В. СТАСИК

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства,

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

Електронна пошта: dobrogost1975@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7208-0332>

ІСТОРІЯ ЯК ФАКТ І ВИМИСЕЛ У РОМАНІ В. ТЕРЛЕЦЬКОГО «КНИГА СИЛИ. ВОЛЯ»

У дослідженні здійснено спробу аналізу першого історичного роману В. Терлецького «Книга Сили. Воля». Метою дослідження є аналіз проблеми репрезентації історії як факту та вимислу в аналізованому творі. На матеріалі роману автор розвідки намагається визначити співвідношення факту, вигадки та домислу, розглянути особливості зображення як відомих, так і маловідомих історичних осіб. Автор дослідження стверджує, що важливим у романі «Книга Сили. Воля» є реалістичне відображення історичних біографій особистостей, у яких не допускається використання фактів, що суперечать історії. Для реалізації цієї мети автор роману активно залучає інформацію з різних історичних джерел, а, подекуди, і подає прямі цитати.

Митець виступає у своєму творі як історик, філософ, оповідач та коментатор. За допомогою домислу він робить доповнення та включає в історичні відомості свої роздуми, а подекуди дає оцінки. Таким чином, у романі «Книга Сили. Воля» історичний факт обростає художньою тканиною вигадки.

Домисел дозволяє відновити історичні епізоди, про які не було документальних свідчень. Факт у романі, з одного боку, є джерелом натхнення для письменника, а з іншого – є опорною точкою для вибудовування альтернативної реальності.

Синтез факту і вигадки створює єдиний художній світ твору, який, з одного боку, має історичну основу, а з іншого ж, доповнений авторською уявою. Зображуючи відомих історичних осіб, автор, окрім достовірних фактів про їхнє життя, доповнює їхню характеристику інформацією, яка часто закріплена в стереотипах чи легендах, що глибоко увійшли в історичну суспільну та національну свідомість. Особливо це помітно при зображенні таких історичних осіб, як Дмитро Вишневецький, Семерій Наливайко, Самійло Кішка. Через брак інформації в історичних, наукових джерелах, митець звертається до історичних пісень, дум, легенд.

Зоною взаємопроникнення факту та вимислу і домислу в романі також є портрети історичних діячів, які, окрім правдивої історичної інформації, доповненні авторською уявою. Важливою портретною деталлю при цьому виступають описи очей.

Зрештою, провести чітку межу між фактом і вигадкою часом важко, тому що вигадка постає з реальних подій, створюється на їхній основі, обростає деталями, які виглядають досить правдоподібно.

Ключові слова: факт, вимисел, домисел, історичний роман, свідомість, сюжет, персонаж, документ.

Постановка проблеми. Останні десятиліття позначені збільшенням інтересу до історичних романів, адже в суспільстві існує своєрідна жага до своєї історії, до минулого своїх предків. Однак форма, у якій цю інформацію подають академічні історики, не завжди сприймається пересічним читачем. Адже свої праці вони нерідко роблять «сухими» або наповнюють професійним жаргоном, який часто може зрозуміти лише інший історик. У цій ситуації вихід один: історик і письменник, як зазначає Аурім Шведас, мають стати тими співавторами, «які допомагають нації самовизначитися» [A. Švedas].

За останнє десятиліття в українській літературі побачили світ десятки нових історичних

творів як уже відомих авторів, так і початківців. Деякі теми та особистості, такі як Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Іван Мазепа, часто стають героями цих творів, вони оточені міфами та стереотипами. А інші, на наш погляд, не менш важливі, ще «чекають» на увагу митців. У цьому аспекті письменник та історик і справді є співавторами, які допомагають самовизначенню нації. Однак бувають ситуації, коли історикам не вистачає або фактичного матеріалу, або сили волі, – часто через політичну ситуацію чи через брак матеріалу, – говорити про якісь речі так гостро, як це роблять митці. Зрештою, література, у цій ситуації, заповнює певний вакуум історії. Звичайно, що пишучи історичний роман, письменник має право на вимисел

і домисел, але банальне незнання історичних фактів є деякою мірою «злочином» перед історією. Особливо, коли автор допускає концептуальні помилки, які впливають на розуміння або конкретного історичного персонажа, події, або епохи загалом.

На думку Івана Монолатія, завданнями історичної епіки є «творення культурної пам'яті, перевідкривання історичного минулого. <...> Історична проза завжди була у край важливим засобом творення національної ідентичності, збереження й примноження національної самосвідомості» [Монолатій].

До митців, які поставили собі за мету «творити», «берегти» і «примножувати» національну пам'ять і самосвідомість, належить письменник Валентин Терлецький. Його перший історичний роман «Книга Сили. Воля» побачив світ у 2018 році, але, на жаль, його історична проза залишається поза увагою дослідників. Отже, актуальність розвідки зумовлена, передусім, відсутністю досліджень історичного роману В. Терлецького «Книга Сили. Воля». Наша розвідка покликана частково заповнити ці прогалини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичний роман неодноразово був у фокусі дослідницького інтересу українських науковців. На сьогодні ми маємо низку праць, які стосуються як творчості окремих авторів, так і робіт, присвячених проблемам жанру історичного роману. Серед них можна виокремити роботи таких науковців, як-от С. Андрусів, Є. Баран, Н. Бернадська, Т. Бовсунівська, Б. Вальнюк, К. Ганюкова, Н. Горбач, А. Гуляк, М. Ільницький, А. Калинчук, О. Карпіна, Ф. Кейда, О. Литвиненко, Б. Мельничук, О. Мізінкіна, І. Набитович, Є. Нахлік, В. Ніколаєнко, С. Підопригора, В. Поліщук, О. Попадинець, О. Проценко, Л. Ромащенко, Т. Сагайдак, М. Сиротюк, В. Сікорська, Т. Чужа, З. Шевчук, І. Шинкар та багато інших, у яких вони досліджували трансформацію історичної правди, кореляцію історичного факту та художнього вимислу і домислу в українській історичній прозі. Аналізуючи український історичний роман ХХ століття, Олена Мізінкіна доходить такого узагальнення: «...приступаючи до написання історичного твору, автор переслідує такі завдання, як актуалізація історичної пам'яті

народу, вирішення сьогочасних проблем суспільства крізь призму фактів з минулого, осягнення історичного розвитку нації. <...> У творчому процесі трансформація історичної правди в художню вимагає скрупульозного вивчення усього масиву існуючої довідкової літератури, документів епохи, архівів, досліджень істориків, етнографів, географів, літературознавців і т. п. <...> В кінцевому рахунку історичний роман повинен порушувати значущі проблеми суспільства, відтворювати моральну і духовну атмосферу певного періоду в історії, розкривати психологію доби, зображувати непересічні характери, постаті в історії, усебічно та повнокровно змальовувати життя попередніх поколінь» [Мізінкіна : 16].

Складно також не погодитися з твердженням польського дослідника Єжи Скорницького, що «сучасний письменник, звертаючись до історичної теми, не може рухатися на її ґрунті, не переносячи на неї досвід свого часу» [Skórnicki : 3]. Отже, художній твір, як правило, також залежить від історичного контексту часу, в якому живе письменник. І це яскраво простежується в тексті роману В. Терлецького.

Мета статті – дослідити особливості співвіднесення історичних фактів та авторських версій відображення дійсності у романі В. Терлецького «Книга Сили. Воля». Для реалізації поставленої мети необхідно виконати таке завдання: дослідити кореляцію історичного факту й художнього вимислу (домислу) в досліджуваному романі.

Виклад основного матеріалу. В одній зі своїх робіт, де досліджувався роман В. Терлецького «Книга Сили. Віра», ми зазначили, що «реальні й вигадані події повинні утворювати у тканині історичного роману єдність, яка б правдиво відображала загальну картину епохи, характери людей. Безумовно, спотворення історії, що полягає в порушенні дійсного перебігу подій, неприпустимо. Вигадка повинна не протиставлятися фактам, а доповнювати їх. Зображуване має бути якщо й не реально існуючим, то хоча б потенційно можливим, тобто вигадка повинна бути правдивою» [Стасик : 235]. Аналізуючи роман В. Терлецького, можемо констатувати, що письменник суворо слідує цим принципам у своєму творі.

Історичний роман є прикладом жанру, в якому автор від самого початку обмежений у своїй творчості, оскільки вимисел обмежений необхідністю дотримання історичної правдоподібності. Звернення романіста до історичних джерел (літописів, архівних матеріалів, мемуарів, листів, документів, фольклорних творів) є неминучим; відповідно, першоджерело так чи інакше представлено в тексті. Очевидним є і те, що інтенсивність представлення в тексті може бути різною і залежить від жанрових модифікацій історичного роману (історико-художній; художньо-історичний; художньо-документальний), які висувають різні вимоги до історизму. Звичайно, у межах одного роману можуть поєднуватися риси різних його жанрових модифікацій.

Вважаємо за доцільне розглянути, яким чином історичний фактаж вводиться в текст роману. Твір Терлецького, на наш погляд, є синтезом історичних, філософських, політологічних поглядів та ідей ХХ–ХХІ ст. Роман стає ілюстрацією авторських переконань та поглядів, простором для доказу своїх ідей, однією з яких є його прагнення поєднати між собою різних діячів ХVІ ст. та вплести історію України в світовий контекст. Серед засобів, які допомагають реалізувати цю мету, є активне використання цитат з різних історичних джерел, про що він, власне, й сам говорить в анотації до роману: «У цій книзі немає жодного вигаданого персонажа, жодної вигаданої події, жодного вигаданого явища. Усі імена запорозьких козаків узяті з козацьких реєстрів 1572, 1578, 1581, 1590 рр.; з офіційної документації того часу (універсали, листування, грамоти, інструкції тощо); з літописів: Баркулабівського, Биховця, Авраамки, Красинського, Рачинського, Короткого Київського (Супрасльського), Густинського, «Літописців Волині і України», Львівського, Острозького, Межигірського; з мемуарів та щоденників очевидців і учасників подій, із тогочасних хронік. Однак доволі часто про цих козаків відомо лише ім'я чи прізвище та участь у тих чи інших подіях, а от дати їхнього народження чи смерті невідомі» [Терлецький : 2].

Майже кожен розділ твору розпочинається з цитати, взятої з конкретного документального джерела: «...великий гетьман литовський Костянтин Острозький ітима купно з старостою хмільницьким Предславом Лянцкоронським

габати Очаків. Комоні і бидло гоїне звідти переймати. Мені звелів на потребу воїв охочих та й козаків у гуф набирати» [Терлецький : 12]. Принагідно зазначимо, що саме джерело автор не конкретизує. Мета таких цитат у творі різна. Цитата тут створює ілюзію достовірності, документальності відтворюваних подій, виступає у ньому своєрідним знаком якості. З одного боку автор таким чином надає творові більшої ваги, достовірності в очах читача, а з іншого – «рухає» розповідь. Безпосередньо в авторському тексті можемо також побачити пряме або завуальоване використання фрагментів документальних цитат, історичних досліджень, наукових робіт, які часто можна перевірити за таким доступним ресурсом, як «Вікіпедія». Вважаємо, що подекуди надмірне використання таких цитат, намагання автора переказати буквально усі подробиці про життя того чи іншого персонажа, зрідка призводить до зменшення художності, публіцистичності. Зрештою, можемо констатувати, що використання таких фрагментів у романі Терлецького не є бажанням відмовитися від вимислу та домислу, а направлене на створення художньої реальності, тобто на створення нового вимислу.

У романі В. Терлецького «Книга Сили. Воля» описано історичні події від 1501 до 1600 року. Автор зображує ключові події, пов'язані з історією України, Польщі та інших Європейських країн. У межах цього широкого географічного простору відбувається політична взаємодія та військова конкуренція між різними політичними силами.

Спираючись на історичну фактографію, Терлецький намагається відобразити інтереси політичних опонентів, розкрити сутність історичних конфліктів, проаналізувати причини та наслідки подій. Це простежується уже з перших сторінок роману. Наприклад, коли прозаїк намагається розтлумачити для читача символіку назви нашої країни: « – А поріг цей вріс у землю, що краєм зветься. Рідний край, найкращий, скупний, бо тут Скупа вкраїнська постала. Оу-країна – край початку всього. І життя, і віри нашої давньої, і народів, що усім світом помандрували, і мов земних, і ремесел. Рій родів оукраїнських здавна вкоренився на цій землі» [Терлецький : 8]. А для посилення цієї думки, більшої достовірності, дає тлума-

чення поняття «Скупа вкраїнська», пишучи, що це «назва землі, де перші роди об'єдналися (Черкащина, де ріка Супій). Це є в переказах і карбах козацьких, зокрема у Скупському переказі» [Терлецький : 8].

Інформацію про тяглість української історії подано у такому форматі: « – Ви, діду, мабуть із бродників старовинних? – Так, із тих людей, ріжних кочових та неосілих, оукраїнського роду-племені. Колись-то бродниками називалися, а ще раніше – оуличами, а до того – антами, а в далекі часи – аріями...» [Терлецький : 10]. Такими словами письменник дискутує з тими, хто намагається заперечити чи «присвоїти» собі нашу історію.

Аналізуючи текст твору, можемо зі впевненістю стверджувати, що авторові роману добре відомі різні теорії походження українського етносу. Хтось розпочинає її з трипільської доби, хтось – з доби антів, хтось вважає початком зародження українського етносу часи княжої Русі. Багато істориків формування українського етносу пов'язують із зародженням власне козацтва. Мабуть, ця ідея найбільше імпонує авторові роману, бо саме вона прочитується між рядків твору. Тут читаємо: « – Що нам робити з оцим? – Мабуть, вам треба наново заповнювати цей фоліант, писати з чистої сторінки. Прийшов час створювати нову історію вашого народу. Але ця книга – лише віддзеркалення стану його душі. Зрештою, це лише жовті пергаментні сторінки, обтягнуті шкірою. Направду, ваше головне завдання в іншому – відродити, захистити і зберегти цю душу» [Терлецький : 15–16].

«Говорять» його герої і про тяглість історії. І для письменника, і для його героїв такі концепти як Русь, козацтво, Україна – це ланки одного ланцюга: «Сьорбне ще Русь від нього горя, але нап'ється і добра. Бо буде він захищати православну віру, мову руську і письмо, але не заради простолюду, а лише заради любові до себе» [Терлецький : 35], – так говорить дід Лісун про Дмитра Вишневецького. Або слова Гальшки Острозької: «Русь стане сильною і самодостатньою лише за умови всебічного розвитку науки і різних знань. Нам потрібно багато розумних, талановитих і, головно, навчених земляків, аби не лише зброєю могли уберегти вітчизну від лютих ворогів, а і словом,

знаннями, розрахунком, достатком. Тільки так Русь зможе знову одержавитися. І це нині якраз у моїх силах – створити умови для майбутнього процвітання. Якщо моя країна потребує, а я можу це дати – ніхто і ніщо не зашкодить цьому!» [Терлецький : 103].

Відчутно, що митець добре знайомий з останніми дослідженнями. Так, оповідаючи про Остафія Дашкевича, автор відтворює сучасні погляди істориків на цю персону, як одного з перших організаторів козацтва.

Майже про кожного історичного персонажа, що з'являється на сторінках роману, маємо досить багато детальних фактів з їхнього життя. Це стосується як відомих історичних осіб, так і маловідомих. До прикладу візьмемо опис життя такої відомої у свій час постаті, як Бернард Претвич, діяльність якого, за твердженням В. Сергійчука, обійдена увагою навіть в енциклопедичних виданнях. В. Терлецький досить детально переповідає про діяльність Бернарда Претвича, який свого часу прославився як організатор козацьких походів проти татар та османів [Сергійчук]. «Сигізмунд викликав на Сенат усіх прикордонників – задля судового розгляду, упокорення й покарання винних. Але сталося навпаки. Головним обвинуваченим був барський староста Бернгард фон Пріттівітц, якого русини вже давно називали по-своєму – Бернард Претвич. Саме йому закидав Сулейман організацію руйнівних набігів на татарські поселення, називаючи їх відверто грабіжницькими. Пріттівітц виступив на засіданні з блискою захисною промовою, після проголошення якої шляхта аплодувала стоячи» [Терлецький : 38]. Тут бачимо опис реальної історичної події, про що можемо довідатися з уже цитованої праці В. Сергійчука [Сергійчук].

У тому випадку, коли авторові бракує інформації з історичних, наукових джерел, він звертається до історичних пісень, дум, легенд. Приклади «запозичення» інформації знаходимо в описах таких персонажів твору, як Дмитро Вишневецький (Байда), Самійло Кішка, Семерій Наливайко, Олексій Попович тощо. Припускаємо, що автор сприймає твори усної народної творчості також як джерело історичної інформації. Наприклад, на сторінках 174–180 маємо опис морського походу Самуїла Зборовського, під час якого військову

флотилію козаків розкидало по морю і на них насувалася страшна буря. У цьому уривку, по суті, передано зміст «Думи про Олексія Поповича»: «— Добре ви, братця, зробите, коли мене візьмете, назад руки зв'яжете, чорною китайкою очі зав'яжете, до шиї камінь білий причепите, та мене одного в море зіпхнете. Нехай я буду у Чорному морі сам-один потопати, щоб козацького війська запорозького всього не загубити. Козаки із великим подивом поглянули на свого писаря, презирнулися між собою та одностайно перехрестилися. Першим озвався до Поповича капітан гетьманської чайки Богдан Микошинський: — Дивно товариству чути слова твої, брате! Ти ж, Олексію, тричі на день святе письмо у руки береш, та й читаєш, та й нас, козаків простих, на все добре навчаєш. Чого ж ти вирішив, що більше від нас маєш на собі гріха? — Хоч я, панове-молодці, і тричі на день святе письмо у руки беру, та вас, козаків, на все добре навчаю, то тим же я більше від вас на собі гріха маю, — стиха промовив Олексій Попович до товариства. — Як я з Пирятина на війну виїжджав, то у батька й матусі прощення не прохав. Тим-то я їх, моїх найдорожчих, не почитав і не поважав! І на старшого брата гнівався, що коня кращого з батькової стайні собі взяв. А сусіду ближньому, коли той хліба-солі просив, я відмовив, хоч у нашому домі було вдосталь усього. Потім на вулиці малих дітей конем топтав, а старих людей стременими в груди штовхав, бо лицарський гонор молодечий нікуди подіти було. Проти церкви їхав, шапки з себе не скидав і хреста на себе не покладав. Вже за містом при гостинці старі люди стояли, може, вони що й добре услід мені бажали, а я проти них своєю гордістю противне слово говорив. Я не питався старих людей, яка у вас у селі церква свята, а питався одразу — де у вас корчма нова, та шинкарка молода? Другі козаки у святу неділю у божім домі молебні наймали, Господа милосердного на поміч прохали, а ми тоді з молодиками в корчмі пили, гуляли, музики наймали та танці справляли. Отим-то я, козаки-молодці, більше від вас на собі гріха маю. Це ж бо, козаки-панове, не буря люта на морі наступає, а це мене отцева та матусина молитва карає» [Терлецький : 179].

Порівняльний аналіз текстів дум («Дума про Самійла Кішку», «Дума про Олексія Попо-

вич), пісень («Пісня про Байду»), легенд («Легенда про пана Твардовського») з текстом роману переконливо доводить, що В. Терлецький активно залучає цей матеріал у своєму творі.

Зупинимося також детальніше на образі Семерія Наливайка. Більшість пересічних читачів хоча б раз чули про цю історичну персона, зокрема і про повстання козаків під його проводом. В. Терлецький виділяє цьому персонажу, як для його роману, доволі багато місця. І пов'язано це з тим, що персона Наливайка овіяна міфами, легендами та таємницями. Цікавою є форма подачі інформації. Наприклад, автор повідомляє достовірну інформацію про покарання Наливайка через обезголовлювання, однак не може оминати увагою міцно укорінений в народній свідомості міф про його страту: «В цей час повз них пройшло декілька міщан, котрі голосно сперечалися про страту Семерія Наливайка. — Кажуть, перед самою стратою, на очах короля йому на голову одягли розпечену корону зі словами: «Хотів царювати — царюй!». — Та ні, як се могло бути, якщо його живцем спекли у мідному бику? — Ви верзете дурниці, шановні. Я щойно повернувся з лобного місця і все бачив на власні очі! Його посадовили на розпечену залізну кобилу і тільки затим одягли ту корону. — Так, гідна розплата за всі його злочини і гріхи...» [Терлецький : 286–287]. Прикметно, що у тих ситуаціях, коли автор роману не впевнений у правдивості інформації, він її вкладає в уста когось із персонажів. Таким чином відсторонюючи себе від закидів у неправдивості поданої інформації.

Уводить прозаїк в текст роману й маловідомі факти та припущення про життя Наливайка, які з'явилися в науковому обігу нещодавно. Наприклад, це версія про те, що Семерій Наливайко був сином Гальшки Острозької, тобто родичем «некоронованого короля Русі» Василя-Константина Острозького, про що детально можна прочитати в роботі Миколи Пашковця [Пашковець]. Услід за деякими дослідниками, В. Терлецький на сторінки роману переносить версію про Наливайка як одного з претендентів на польський чи руський престол: «Ганна Ягеллонка вирішила, що королем Польщі мусить бути представник домашньої династії, місцевого княжого клану. Знаючи настрої королеви,

князь Острозький запропонував кандидатуру сина Гальшки, і Ганна Ягеллонка, на диво, одразу погодилася. На її думку, Семерій зміг би згуртувати всі три народи Речі Посполитої в єдину націю, бо був кровно споріднений з ними усіма. Стара королева усіяко перешкоджала страті Наливайка, що не могло залишитись непоміченим деякими магнатами і самим королем Сигізмундом. Але торік у вересні, менше ніж за місяць після побачення з полоненим Семерієм в Уяздові, королева несподівано померла» [Терлецький : 284]. Або: «Він мав одну давню таємну мрію, що передалася йому від батька, а тому – від діда: коли-небудь відірвати Русь від Польщі й Литви, створити незалежне Руське князівство чи королівство, як було колись давно. І Семерій міг би стати достойним володарем Великого Королівства Руського. Задля успішного здійснення цих устремлінь потрібні були гроші, армія і однодумці» [Терлецький : 285]. Це вже мрія-план князя Острозького.

Автор дає інтерпретацію об'єктивного ходу історії та звертається до подій становлення козацтва як потужної політичної та військової сили. Він розвіює міт, який міцно укоренився у свідомості, про козацтво як про містечкову силу, яка діяла в межах Речі Посполитої та боролася з Кримським ханством та Османською імперією. У романі бачимо дипломатичні стосунки з Мальтійським орденом, Ватиканом, Молдовою тощо.

Водночас у романі вперше висвітлюються невідомі або маловідомі для пересічного читача історичні факти. Зокрема, це ідея Йосипа Верещинського про створення козацької держави, Задніпровського князівства: «– Маю, авжеж, ще й як маю! – вмить пожвавився сухий і пожовтілий від часу Верещинський. – Не стану зараз торкатися релігійних питань, поговорю з тобою про ближчі твоєму лицарському серцю війну і оборону. Як давній приятель козацтва, я стурбований питаннями залюднення України і захисту її від татар. Вважаю, що козацтву слід надати все Лівобережжя Дніпра – від Переяслава і Лубен на півдні до Пропойська і Мстиславля на півночі. На цій території треба створити окреме князівство у складі Речі Посполитої на чолі з князем і гетьманом. Територію князівства слід поділити на тринадцять військово-адміністра-

тивних одиниць – полків. У його межах мусить бути встановлена козацька юрисдикція, а єдиний обов'язок його жителів щодо короля – це військова служба проти татар чи московського царя» [Терлецький : 255].

Вигадка і домисел стали основою для увиразнення образів реально існуючих історичних осіб (адже вигаданих за твердженням автора тут просто немає), для застосування міфологічного, фольклорного, історичного, етнографічного матеріалу, для створення символіки, пейзажів, портретів тощо. У портретних описах, що здебільшого є елементами вимислу і домислу автора, письменник обирає одну-дві деталі, які часто є домінуючими в характеристиці персонажа. Найбільш яскравими серед них є зображення очей. Акцент на цю портретну деталь робиться як при телеграфічному, так і при розлогому описі майже кожного персонажу твору: «волошковими очима» [Терлецький : 11], «блискучими оксамитовими очима» [Терлецький : 12], «жорсткі смолянисті очі» [Терлецький : 16], «по-вовчому блищали розжарені вуглики темних очей» [Терлецький : 35], «Байда навіть оком не змигнув» [Терлецький : 67], «гетьман поглянув на Шаха сповненими благородної лицарської люті очима» [Терлецький : 130], «його розумні чорні очі похмуро свердлили кожного з п'яти запорозьких старшин, що прибули до Львова на королівську аудієнцію» [Терлецький : 157], «тонкі брови високо піднялися над колючими злими очима, ніби у глибокому здивуванні» [Терлецький : 159], «Зборовський лише похмуро сопів та осоловіло водив виряченими очима» [Терлецький : 181], «Корела різко закрив фоліант, підійшов до Хлопицького і пильно подивився на того оченятами, що злісно палали; їхній погляд годі було витримати, бо він був схожий не на людський, а, скоріше, на погляд чудовиська-василіска з тієї ж таки чорної книги» [Терлецький : 224] тощо.

Така портретна деталь допомагає не тільки описати героя, а й показати його емоційний стан, є справді «дзеркалом душі персонажа».

З метою індивідуалізації, оживлення та увиразнення образів, письменник використовує у своєму творі чималу кількість досить оригінальних прислів'їв, приказок, фразеологізмів та крилатих висловів: «коли жнуть та косять, то на весілля не просять» [Терлецький : 61], «ворона

й за море лігала, та все чорна вертала...» [Терлецький : 61], «звук до вітру в полі, а не до пліток в коморі» [Терлецький : 70], «за морем тепліше, та вдома миліше» [Терлецький : 108] «степ та воля – козацька доля» [Терлецький : 116], «що вільно панові, то не вільно Йванові» [Терлецький : 161], «мертвий пес не гризе» (приклад реального вислову Баторія про Самуїла Зборовського) [Терлецький : 192], «піду на Низ, щоб ніхто голову не гриз» [Терлецький : 213], «козак я хороший, та нема грошей» [Терлецький : 246], «хай знають, що козак і в огні не горить, на воді не тоне і під водою не гине – на те він і козак» [Терлецький : 252] тощо.

Майстерно вплітає письменник в художнє тло твору міфи, легенди, народні символи, звичаї та традиції. Маємо в романі достатню їх кількість. Кожен з них так чи інакше допомагає авторові розкрити образи героїв твору. До прикладу можемо навести образ-символ, що з'являється в романі на перших сторінках книги, а саме – євшан-зілля, котре, як відомо, є символом рідної землі: « – А-ну, втягніть цей запах! Що нагадує? Так! Ще нюхайте, ще! Запамятовуйте його – так пахне ваш Дім, ваша земля. Хто хоч раз відчує його, той вже ніколи не забуде. Це, діточки, євшан-зілля, воно зілне від звиродніння. Доля кидатиме вас по світах і позасвітнях, але цей запах у споминах завжди повертатиме вас до рідного порогу» [Терлецький : 7–8]. І це не випадково: таким чином автор направляє читача, змушує замислитися над питанням, що свого часу перед своїми земляками поставив Т. Шевченко в поемі «І мертвим, і живим, і ненародженим...»: «Все розберіть... тай спитайте // Тойді себе: що ми?.. // Чиї сини? Яких батьків? // Ким? За що закуті?..» [Шевченко : 351].

У романі синтезовані правда художня і правда життєва. Художня правда стає об'єднанням вигадки та домислу, що створює ілюзію історичної дійсності та художньої доказовості. У творі часто важко протиставити реальність і вигадку, оскільки застосовані численні факти створюють реалістичне соціальне тло, на якому розвивається приватне життя героїв твору.

Численні діалоги історичних персонажів також часто стають значущими елементами домислу роману. Хоча, заради справедливості, потрібно відзначити, що письменник намага-

ється максимально використати всю відому йому інформацію про того чи іншого історичного діяча, вплітаючи її в діалоги, монологи або полілоги героїв.

Історична концепція автора включає в себе елементи метафізики й міфології. Роман Терлецького – це якісний мікс історичних фактів, міфів та художнього домислу і вимислу, які якісно «склеєні» між собою потаємною «Книгою Сили». Окрім головного фантастичного персонажа «Книги Сили», на сторінках роману можна зустріти й інші прояви надприродного, нереального та магічного (алхіміків, чорнокнижників, характерників). Однак подібного роду вигадка (а чи вигадка це!?) не додає роману відчуття нереальності того, що відбувається, а, навпаки, захоплює читача, а часто посилює атмосферу хаосу та невизначеності Середньовіччя: «Характерники не договорили – на порозі хати раптом з'явилися Олексій Попович та Святогор, що тримав у руці глек із отруєним вишняком. Тихін Байбуза, уздрівши це, закричав Ростопчі, аби той негайно щось вдіяв. Ростопча, Дука і Святогор швидко оцінили ситуацію, але не ступили і кроку. Тієї ж миті на сонце невідомо звідки насунули важкі чорні хмари, загурчав грім, на хутір звідусіль налетів зі страшним ревінням шалений вихор, що пригнув до землі дерева і позривав шапки з козаків. У криницю, що вивисувалася якраз поміж характерниками, вдарила блискавка, дашок над колодязем спалахнув, його частина відвалилася і, підхоплена вихором, наче прикипіла до Байбузи. Волаючи від жаху і болю, гетьман кинувся навтьоки, але вривався з розбігу у стіну стайні, відскочив від неї і, дарма, що був дебелим, в два стрибки опинився перед криницею. Охоплений блакитним вогнем, він безтямно стрибнув у колодязь» [Терлецький : 292–293].

Декілька слів варто приділити й заголовкам, які використовує автор у тексті роману. Вони, на наш погляд, також логічно доповнюють його замисел, виконуючи, окрім власне номінативної функції, функцію своєрідної анотації, оскільки повідомляють чи «підказують» читачеві про що йтиметься далі у творі. Усі заголовки побудовані за схемою: рік події, місяць, який може бути уточнений днем і місце події, яке може бути деталізоване вказівкою на країну. Напри-

клад: «1593, травень, Черкаси» [Терлецький : 209], «1596, жовтень, Варшава» [Терлецький : 275], «1578, 15 вересня, Львів» [Терлецький : 157] або «1585, травень, Рим, Ватикан» [Терлецький : 193], «1594, червень, Січ на острові Базавлук, Запорожжя» [Терлецький : 225]. Такі заголовки, з одного боку, як ми уже зазначили, анують подію, а з іншого – інтригують читача, розвивають читацьку увагу.

Такий вибір заголовків, на наш погляд, може вказувати й на авторські пріоритети. Вони підкреслюють послідовність і спадковість подій. Відсутність у заголовках імен відомих історичних персонажів може вказувати на історичну концепцію автора, згідно з якою, історична особа в історії не є самостійною. Головним героєм твору є не конкретний історичний персонаж, а власне історичний час. Подія в його творі є первинною, тому й не дивним є те, що заголовки роману вказують на час та місце, а не на особу.

Висновки. Роман В.Терлецького «Книга Сили. Воля», на наш погляд, є мікстом реальних історичних подій, які відтворені з прискіпливою документальною точністю, та найрізноманітніших історичних, політичних, філософських, фольклорних тощо міфологем про козаків, українців, Україну та все і всіх, що пов'язано з ними.

По своїй суті роман є історичним художньо-документальним твором, де події виклада-

ються в хронологічній послідовності, лінійно. Автор виступає літописцем (хроністом), який лише фіксує історичні факти, залишаючи таким чином читачу право осмислювати їх. Час тут має лінійний характер, ретардація майже не використовується.

Для письменника важливо було передати моральний сенс історичного процесу і об'єднати в оповідальну єдність справжній історичний факт, реальну правду життя та правдоподібну вигадку, а головне – важливо було пов'язати в історичній розповіді долі історичних осіб і долі пересічних людей. Довести, що історія України має розглядатися в контексті світової історії. Історія України постає в романі цілісно, вона рухома, персонажі між собою взаємодіють, є контекст. До Терлецького ми мали твори, де діяв Кішка, Хмельницький, Сагайдачний, а всі інші персонажі розглядалися побіжно і, ніби, випадали з історичного контексту. Позитив роману ще й у тому, що він вводить у художній простір цілу низку персонажів, які майже невідомі пересічному читачу (Тихін Байбуза, Іван Підкова, Матвій Шаула, Богдан Микошинський, Остафій Ружинський, Семен Скалозуб, Захар Кулага та багато інших).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у більш детальному аналізі впливу фольклору на роман В.Терлецького «Книга Сили. Воля».

ЛІТЕРАТУРА

1. Мізінкіна О. Український історичний роман ХХ століття: проблема трансформації історичної правди. *Проблеми сучасного літературознавства*. 2018. Вип. 26. С. 9–17.
2. Монолатій І. Відкриття минулого в історичній прозі української діаспори. *Histor!ans*, 23 січня 2023. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/novi-knizhki/2922-igor-nabitovich-gloria-et-sacrum-istorichna-proza-ukrajinskoji-emigratsiji-lublin-wydawnictwo-umcs-2022-230-s> (дата звернення: 12.11.2023).
3. Сергійчук В. Барський староста Б. Претвич. *Український історичний журнал*. 1990. Вип. 3. № 349. С. 124–131.
4. Стасик М. Історичний роман В. Терлецького «Книга Сили. Віра». *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 33. Вип. 3., 2022. С. 234–240.
5. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. Київ : Наукова думка, 2003. Т. 1: Поезія 1837–1847. С. 348–354.
6. Терлецький В. Книга Сили. Воля. Роман. Львів : Кальварія, 2018. 336 с.
7. Чухліб Т. Проект «Козацького князівства» – історична альтернатива політичного устрою Гетьманщини? *Український історичний журнал*. № 4 (517), 2014. С. 72–73.
8. A. Švedas: istorikai neturi teisės kabinėtis prie rašytojų. URL: <https://www.bernardinai.lt/2013-02-09-a-svedas-istorikai-neturi-teises-kabinetis-prie-rasytoju/> (дата звернення: 12.11.2023).
9. Skórnicki J. Powieść o Romualdzie Traugutcie. *Życie Literackie*, 1958. nr 6. s. 3.

REFERENCES

1. Mizinkina O. (2018) Ukrainyky istorychnyi roman KhKh stolittia: problema transformatsii istorychnoi pravdy [Ukrainian historical novel of the 20th century: the problem of transformation of historical truth]. *Problemy suchasnoho literaturoznavstva*. Vyp. 26. S. 9–17. [in Ukrainian].
2. Monolatii I. (2023) Vidkryvannia mynuloho v istorychnii prozi ukrainyky diaspory [Discovery of the past in the historical prose of the Ukrainian diaspora]. *Histor!ans*, 23 sichnia 2023. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/>

en/novi-knizhki/2922-igor-nabitovich-gloria-et-sacrum-istorichna-proza-ukrajinskoji-emigratsiji-lublin-wydawnictwo-umcs-2022-230-s [in Ukrainian].

3. Serhiichuk V. (1990) Barskyi starosta B. Pretvykh [Barskiy headman B. Pretvykh]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. Vyp. 3. № 349. S. 124–131. [in Ukrainian].

4. Stasyk M. (2022). Istorychnyi roman V. Terletskoho “Knyha Syly. Vira” [Historical novel by V. Terletsky “The Book of Power. Faith”]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*. T. 33. Vyp. 3. S. 234–240. [in Ukrainian].

5. Taras Shevchenko. (2003). Zibrannia tvoriv: U 6 t. [Collection of works: In 6 volumes]. Kyiv : Naukova dumka. T. 1: Poeziia 1837–1847. S. 348–354. [in Ukrainian].

6. Terletskyi V. (2018). Knyha Syly. Volia. Roman [The Book of Strength. The Freedom. Novel]. Lviv : Kalvariia. 336 s. [in Ukrainian].

7. Chukhlib T. (2014). Proekt “Kozatskoho kniazivstva” – istorychna alternatyva politychnoho ustroiu Hetmanshchyny? *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [The “Cossack Principality” project – a historical alternative to the political system of the Hetmanship?]. № 4 (517). S. 72–73. [in Ukrainian].

8. A. Švedas: istorikai neturi teisės kabinėtis prie rašytojų [A. Swede: historians have no right to cling to writers]. URL: <https://www.bernardinai.lt/2013-02-09-a-svedas-istorikai-neturi-teises-kabinetis-prie-rasytoju/> [in Lithuanian].

9. Skórnicki J. (1958) Powieść o Romualdzie Traugutcie [A novel about Romuald Traugutt]. *Życie Literackie*. nr 6. s. 3. [in Polish].

M. V. STASYK

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies,

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

E-mail: dobrogost1975@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7208-0332>

HISTORY AS FACT AND FICTION IN THE NOVEL “THE BOOK OF POWER. THE FREEDOM” BY V. TERLETSKYI

The study attempts to analyze the first historical novel by V. Terletskyi “The Book of Strength. The Freedom”. The aim of the study is to analyze the problem of representation of history as fact and fiction in the analyzed work. Using the material of the novel, the author of the research tries to determine the correlation between fact, fiction and conjecture, to consider the peculiarities of the portrayal of both well-known and little-known historical figures. The researcher argues that the most important thing in the novel “The Book of Strength. The Freedom” is a realistic portrayal of historical biographies of individuals, which do not allow the use of facts that contradict history. To achieve this goal, the author of the novel actively draws on information from various historical sources, and sometimes provides direct quotes.

The artist acts in his work as a historian, philosopher, narrator, and commentator. With the help of conjecture, he adds his own thoughts to the historical information and sometimes gives his own estimates. Thus, in the novel “The Book of Strength. The Freedom” historical fact becomes an artistic fabric of fiction.

Conjecture allows us to reconstruct historical episodes for which there was no documentary evidence. The fact in the novel, on the one hand, is a source of inspiration for the writer, and on the other hand, it is a reference point for building an alternative reality.

The synthesis of fact and fiction creates a single artistic world of the work, which, on the one hand, has a historical basis, and on the other hand, is supplemented by the author's imagination. When depicting famous historical figures, the author, in addition to reliable facts about their lives, supplements their characterization with information that is often enshrined in stereotypes or legends that have deeply entered the historical social and national consciousness. This is especially evident in the portrayal of such historical figures as Dmytro Vyhnevetskyi, Semeriy Nalyvaiko, and Samiilo Kishka. Due to the lack of information in historical and scientific sources, the artist turns to historical songs, dumas, and legends.

The area of interpenetration of fact and fiction and conjecture in the novel is also represented by portraits of historical figures, which, in addition to true historical information, are supplemented by the author's imagination. An important portrait detail in this case is the description of the eyes.

In the end, it is sometimes difficult to draw a clear line between fact and fiction, because fiction emerges from real events, is created on their basis, and is overgrown with details that look quite plausible.

Key words: fact, fiction, conjecture, historical novel, consciousness, plot, character, document.

КЛАСИЧНІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 81'24

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.3>

О. В. ХОЛОДНЯК

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри англійської філології,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,

м. Харків, Україна

E-mail: olenakholodniak@mr.uni.eu

<https://orcid.org/0000-0003-2736-3189>

ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Авторка у статті розкрила розуміння та засоби реалізації особистісного підходу під час формування іншомовної компетентності у здобувачів вищої освіти на прикладі організації навчання на факультеті іноземної філології у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. У статті визначено актуальність особистісного підходу саме на етапі діагностики такої роботи. Використання методів аналізу змісту навчальних програм і силабусів, вивчення матеріалів відкритих аудиторних занять і результатів моніторингових досліджень в університеті авторка отримала такі результати. Установлено, що метою етапу діагностики формування іншомовної компетентності в реаліях викликів сьогодення доцільно зосереджувати увагу на досягненні цілей: вивчення особливостей бачення цілей і очікуваних результатів викладачами і здобувачами вищої освіти під час опанування навчальних програм дисциплін іншомовної підготовки. У статті авторка конкретизувала цільові елементи такого етапу, а саме: аналіз запитів учасників освітнього процесу щодо створення середовища іншомовного комунікування, долучення до науково-дослідної роботи в наукових школах, творення середовища неперервного особистісного і професійного розвитку. Авторка наголосила на тому, що у межах реалізації особистісного підходу результати етапу діагностики дають багатий матеріал для емпіричного дослідження орієнтирів для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Це істотно впливає на якість освіти і фахової підготовки. У статті презентовано пропозицію щодо використання елементів педагогічного дизайну для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти: визначення стилю і формату взаємодій, навчально-пізнавальних комунікацій, розроблення навчального контенту за принципами раціональності, ефективності, емоційного комфорту. Авторка представила досвід використання в навчальному процесі моделі Дж. Келлера, опорний план проведення діагностувального заняття у формі бієнале.

Ключові слова: особистість, мовна освіта, іншомовна компетентність, іноземна філологія, інтерактивні методи навчання.

Вступ. Попри труднощі воєнного стану в Україні освітяни демонструють успішні практики організації освітнього процесу. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди з першого дня активної фази військової агресії демонструє не лише згуртованість і єдність в подоланні викликів загального порядку, але й здійснення запланованих заходів із забезпечення якості фахової підготовки за різними спеціальностями. У цій твердості вбачається потужний ресурс ефективності, що може стати окремим напрямом міждисциплінарного онтологічного дискурсу. Як відомо, якість освітнього процесу – динамічне багатофакторне явище, яке містить інформацію

про рівень набуття здобувачами компетентностей і програмних результатів навчання, але й створення середовища міжкультурної комунікації як необхідного складника вивчення іноземних мов. В такому середовищі відбувається природній контакт, спілкування іноземною мовою, осмислення і сприйняття нових культурних практик і ментальних маркерів у поведінці, світогляді тощо. У такому середовищі відбувається міжкультурне спілкування з опорою на студентоцентрованість, коли здобувачі є представниками чи носіями різних мов, культур. У такому середовищі виникають благодіючі психолого-педагогічні конструкції для стимулювання розвитку педагогічної інтуїції,

емпатії, міжкультурної і навчальної рефлексії, соціокультурної і навчально-пізнавальної активності.

Аналіз попередніх досліджень. Заявлена в темі цієї публікації не нова. Під час аналізу емпіричного матеріалу, розроблених викладачами ХНПУ імені Г.С. Сковороди матеріалів навчально-методичного комплексу освітніх компонент, робочих навчальних програм і силабусів, матеріалів відкритих аудиторних занять, ми спиралися в розумінні основних понять на висновки і розуміння іншомовної комунікативної компетентності амбасадорами – науковцями D. Hymesin, J. B. Prideand, J. Holmes [Hymesin, Prideand, Holmes : 1], які акцентували в розумінні іншомовної комунікативної компетентності на необхідності дотримання мовних норм, відповідності мовної поведінки комунікативній ситуації [Hymesin, Prideand, Holmes : 1]. Безсумнівно, підтримуємо позицію, висловлену у висновках розлогого дослідження Н. Білан [Білан : 4], яка наголосила на системній єдності поняття здатності, практичних умінь і навичок і комунікативної компетентності [Білан : 4].

Під час узагальнення емпіричного матеріалу, взаємодії із викладачами, які презентували свій досвід під час відкритих аудиторних занять, гостьових зустрічей, ми послуговувалися пропозиціями і висновками щодо використання елементів інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, презентованих у публікації Н. Солошенко-Задніпровською [Солошенко-Задніпровська : 8], С. Бадер [Бадер : 3], Д. Вороніною [Вороніна : 5]. В контексті реалізації стратегій ХНПУ імені Г.С. Сковороди [ХНПУ : 7]. Оригінальне бачення елементів заявленої у цій публікації проблеми представив О. Зенякін, який розкрив перспективи формування іншомовної компетентності через призму проблематики особистісного морального зростання людини [Зенякін : 6]. В розмаїтті педагогічних технологій та методичних ресурсів формування іншомовної компетентності здобувача вищої освіти першочергової уваги потребує особистість. Маючи унікальну культурну і наукову спадщину, спільну мету і чіткі перспективи, у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди [ХНПУ : 7] кожному особистість підтримують з опорою на цінності родинності, академіч-

ної свободи, одухотвореності обраної професії і відповідальності за прийняті рішення.

Мета статті: розкрити цілі і досвід організації етапу діагностики формування іншомовної компетентності на прикладі роботи факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, в організації освітнього процесу неабиякого значення має етап діагностики, коли на початку вивчення освітньої компоненти здобувачі і викладачі групи забезпечення освітніх програм мають узгодити ключові позиції щодо цілей і очікуваних результатів опанування навчальних програм дисциплін іншомовної підготовки. Зважаючи на специфіку і педагогічну спрямованість усіх процесів, що відбуваються на факультеті іноземної філології у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди [ХНПУ : 9], етап діагностики передбачає досягнення цілей: фіксація вхідних універсальних мовних компетентностей, досвіду академічного письма, соціально значимих комунікативних компетентностей здобувачів, визначення рівня професійної ідентичності, формування образу сучасного фахівця обраної галузі знань. Для розкриття особистісного підходу в організації освітнього процесу на прикладі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди застосовано методи аналізу змісту навчальних програм і силабусів, вивчення матеріалів відкритих аудиторних занять і результатів моніторингових досліджень в університеті.

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди надається пріоритет врахуванню результатів аналізу інтересів здобувачів і різних груп стейхолдерів у формуванні змісту і матриць освітніх програм підготовки, у тому числі – для формування іншомовної компетентності, яка визначена у змісті прийнятих професійних стандартів і кваліфікаційних характеристик. Як можна підтвердити змістом освітніх програм, що реалізуються на факультеті іноземної філології [ХНПУ : 9], багато уваги приділено формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Етап діагностики формування іншомовної компетентності у здобувачів вищої освіти методологічно передбачає опору на особистісний підхід. Це виявляється в аналітиці запитів учасників освітнього процесу щодо створення середовища іншомовного комунікування, долучення до науково-дослідної роботи в наукових школах, творення середовища неперервного особистісного і професійного розвитку. Результати етапу діагностики дають багатий матеріал для емпіричного дослідження орієнтирів для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти.

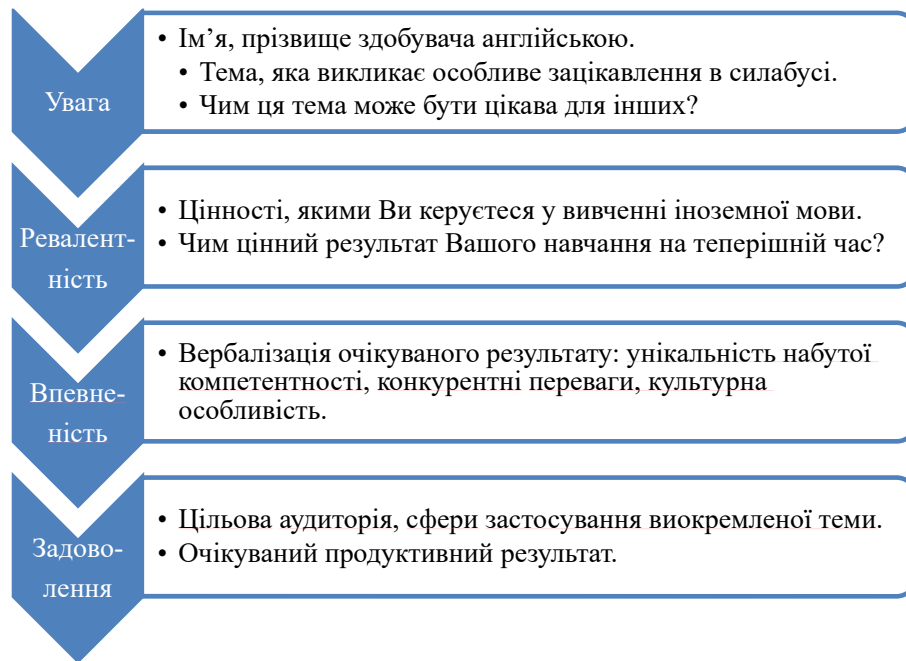
Виклики останніх років, зумовлені всевітньою пандемією і провадженням в Україні воєнного стану актуалізували значущість використання цифрових сервісів і застосунків для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти [Білан : 4]. З одного боку, обмеження привели до зменшення активності живого спілкування, з іншого – прогрес і цифровізація усіх сфер життєдіяльності суспільства сприяли зникненню кордонів у асинхронному спілкуванні, комунікаціях, опосередкованих цифровими застосунками. Для досягнення цілей етапу діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти активне творення викладачем свого комунікативного образу часто має вирішальне значення. Сучасним здобувачам важливо бачити, що персональне і професійне в образі викладача, його рівень самооцінки, самопрезентування, ресурси, якими він послуговується в роботі, наукова і викладацька репутація, цифровий образ і наукові профілі викладача – усе це впливає на розвиток мотивів, необхідних для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти.

Для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти в реаліях сьогодення доцільним є звернення до елементів педагогічного дизайну. Це явище нове для української освіти, однак потужно торує освітній простір. Педагогічний дизайн нами розуміється як галузь науково обґрунтованої практичної діяльності в синтезі педагогіки, психології, ергономіки, комунікативного менеджменту, інформаційно-комунікаційних технологій. Призначення педагогічного дизайну передбачає визначення стилю і формату взаємодій, навчально-пізна-

вальних комунікацій, розроблення навчального контенту за принципами раціональності, ефективності, емоційного комфорту. Цікавим у контексті заявленої теми є модель мотивування до навчання Дж. Келлера: увага (Attention), релевантність (Relevance), впевненість (Confidence), задоволення (Satisfaction) [Nakhod : 2]. Для повернення і утримання уваги на етапі діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти доцільно використовувати ситуації комунікування: конфлікт, суперечність, інтрига, приклади з реального життя, гумор, елементи неформального спілкування.

Для ревалентності на етапі діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти можна використовувати прийоми вербалізації очікуваного результату навчання, алгоритми і мовні маркери позитивної самооцінки. Ревалентність на етапі діагностики формування іншомовної компетентності вкрай значуща, тому слід уникати залежності від оцінки викладача, бажано відмічати найменший успіх на початку виконання навчального завдання. Задоволення на етапі діагностики передбачає доцільну вчасну допомогу викладача у знаходженні здобувачем вищої освіти відповідності результатів навчання з практичною затребуваністю. На малюнку 1 пропонуємо візуалізацію етапу діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти спеціальностей не філологічного спрямування з використанням моделі мотивації до навчання Дж. Келлера.

Також пропонуємо опорний план проведення заняття у формі біенале, який викликає неабияке зацікавлення серед студентства факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Слід зазначити тут, що професорсько-викладацький склад факультету іноземної філології об'єднав «висококваліфікованих викладачів, серед них 4 професори, 9 докторів наук, 42 доценти, 50 кандидатів наук, 2 доктори філософії. Освітній процес забезпечують 5 кафедр факультету. Кафедри факультету співпрацюють із Британською Радою в Україні, Інститутом Гете, Науковим і культурним французьким центром у Харкові, Ізраїльським культурним центром, посольствами Японії, Китайської Народної Республіки, Туреччини

Мал. 1. Етап діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти з використанням моделі мотивації Дж. Келлера

в Україні» [ХНПУ : 9]. Популярною практикою створення середовища міжкультурного спілкування є долучення здобувачів до активної навчально-пізнавальної роботи, культурної, просвітницької співпраці з носіями іноземної мови, яка вивчається, в культурних центрах: Регіональний центр японської культури і освіти, Ізраїльський культурний центр, Іранський культурний центр, Китайський культурний центр, Турецький культурний центр [ХНПУ : 9].

Неодмінним складником міжкультурного середовища є практика реалізації програм міжнародного обміну, академічної мобільності здобувачів [ХНПУ : 9]. Цей досвід студенти прагнуть інтерпретувати в оригінальних міжгалузевих форматах, ефективних просвітницьких і культурних подіях в канві освітнього процесу в університеті. Для успішного бієнале завчасно студенти готують до презентації фото робочих моментів з викладачами іноземної мови, такі, що ілюструють окремі етапи реалізації студентом програми академічної мобільності чи індивідуальної освітньої траєкторії. Мета заняття передбачає, крім досягнення навчальних цілей, формування іншомовного комунікативного середовища, здатності до аналізу, розвиток спостережливості. Підготовча робота: за один тиждень до проведення бієнале студенти

виконують таку роботу: на зборах групи визначають групу викладачів, персони яких будуть представлені на бієнале; студенти розподіляються на підгрупи по 2–3 особи для виконання завдання: підготувати матеріал (три питання для інтерв'ю в стилі Q-A, літературна обробка результатів інтерв'ювання, виконання фото викладача, яке повніше розкриває висловлене професійне кредо) для проведення інтерв'ю на тему «Мое професійне кредо»; на зборах групи проводять поточний аналіз виконаної підготовчої роботи, корегують результати, визначають формат представлення інформації, заповнюють схему за моделлю Дж. Келлера, презентовану у цій публікації на малюнку 1. Перебіг заняття передбачає організаційну частину, презентацію фотовиставки (власне саме бієнале), результатів інтерв'ю. Друга – тренінгова частина – передбачає розв'язання комунікативних кейсів, проблемних мовних ситуацій, які виникали в іншомовному культурному середовищі під час підготовки до бієнале. Підсумкова частина передбачає елемент гри-моделювання, а саме: вербалізувати образ ідеального викладача іноземної мови. Для цього академічна група розділяється на кілька підгруп, кожна з підгруп фіксує на окремих аркушах паперу слова. Підгрупи обмінюються аркушами із написами, форму-

ють якомога більше речень-характеристик ідеалу викладача за конкретний проміжок часу. Зачитуються і аналізуються створені речення, відбувається рефлексія.

Висновки. Отже, на етапі діагностики формування іншомовної компетентності у студентів факультету іноземної філології ХНПУ імені Г.С. Сковороди цілі навчальної взаємодії передбачають аналіз запитів учасників освітнього процесу щодо створення середовища іншомовного комунікування. Результати етапу діагностики дають матеріал для емпіричного дослідження орієнтирів формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Вбачаємо доцільність елементів педагогічного

дизайну для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти: визначення стилю і формату взаємодій, навчально-пізнавальних комунікацій, розроблення навчального контенту за принципами раціональності, ефективності, емоційного комфорту. У цьому ми виходили з міркувань раціонального використання моделі мотивації до навчання Дж. Келлера, що проілюстровано описом необхідних етапів проведення діагностувального заняття у формі біенале. Перспективним напрямом подальшого розроблення теми вбачаємо висвітлення авторських підходів і актуальних практик долучення працевлаштувачів і представників медіа для творення середовища міжкультурного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hymes D. On Communicative Competence / D. Hymesin, J. B. Prideand, J. Holmes (eds.). NewYork : Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.
2. Nakhod S. The basis question of motivation of employees working in a remote mode. *Journal of Critical Reviews*. 2020. 7 (11). P. 1657–1660.
3. Бадер С. Розвиток іншомовної компетентності здобувача вищої освіти в умовах змішаного навчання. *Академічні візії*. 2022, (2). С. 12–21. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/15>
4. Білан Н. М. Формування іншомовної компетентності майбутніх інженерів-енергетиків засобами проєктних технологій у технічних університетах : дис. ... наук. ступеня д-ра філософії : 01 : 015 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2022. 350 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27682>
5. Вороніна Д. А. Зміст та структура іншомовної комунікативної компетентності сучасних фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки*. 2019. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19532/Voronina.pdf?sequence=1>
6. Зенякін О. С. Формування іншомовної комунікативної компетентності як складова духовного та інтелектуального навчання здобувачів вищої освіти. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті*. Харків, 2022. С. 330–333. URL: <https://doi.org/10.34142//2708-4809.SIUTY.2022.80>
7. Концепція розвитку педагогічної освіти. Стратегія розвитку ХНПУ імені Г.С. Сковороди на 2021–2025 рр. / Відділ менеджменту і моніторингу діяльності університету. (2023). URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/monitoryng>
8. Солошенко-Задніпровська Н.К. Можливості використання інтернет-ресурсів у формуванні навичок аудіювання здобувачів немовних спеціальностей. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тенденції*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 лютого 2023 року). Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2023. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c477f98c-6d0d-46bc-8cef-64b8e0e6e299/content>
9. Факультет іноземної філології. ХНПУ імені Г.С. Сковороди ХНПУ імені Г.С. Сковороди. (2023). URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/fac-inoz-fil>

REFERENCES

1. Hymes D. (1972). On Communicative Competence / D. Hymesin, J. B. Prideand, J. Holmes (eds.). NewYork : Harmondsworth : Penguin. P. 269–293.
2. Nakhod S. (2020). The basis question of motivation of employees working in a remote mode. *Journal of Critical Reviews*. 7 (11). P. 1657–1660.
3. Bader S. (2022). Rozvytok inshomovnoi kompetentnosti zdobuvacha vyshchoi osvity v umovakh zmishanoho navchannia. [Development of foreign language competence of a student of higher education in conditions of mixed education]. *Akademichni vizii*, (2). S. 12–21. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/15>
4. Bilan N. M. (2022). Formuvannia inshomovnoi kompetentnosti maibutnykh inzheneriv-enerhetykiv zasobamy proiektnykh tekhnolohii u tekhnichnykh universytetakh [Formation of foreign language competence of future energy engineers by means of project technologies in technical universities] : dys. ... nauk. stupenia d-ra filosofii : 01 : 015 / Ternopilskyyi nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka. Ternopil. 350 s. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27682>
5. Voronina D. A. (2019). Zmist ta struktura inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti suchasnykh fakhivtsiv. [Content and structure of foreign language communicative competence of modern specialists]. *Naukovyi chasopys NPU*

imeni M. P. Drahomanova Seria 13. Problemy trudovoi ta profesiinoi pidhotovky. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19532/Voronina.pdf?sequence=1>

6. Zeniakin O. S. (2022). Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti yak skladova dukhovnoho ta intelektualnogo navchannia zdobuvachiv vyshchoi osvity. [Formation of foreign language communicative competence as a component of spiritual and intellectual training of higher education seekers]. *Dukhovno-intelektualne vykhovannia i navchannia molodi v KhKhI stolitti*. Kharkiv. S. 330-333. URL: <https://doi.org/10.34142//2708-4809.SIUTY.2022.80>

7. Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity. Stratehiia rozvytku KhNPU imeni H.S. Skovorody na 2021–2025 rr. (2023). [Concept of development of pedagogical education. Development strategy of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University for 2021–2025]. / Viddil menedzhmentu i monitoryngu diialnosti universytetu. URL : <http://hnpu.edu.ua/uk/monitoryng>

8. Soloshenko-Zadniprovska N.K. (2023). Mozhlyvosti vykorystannia internet-resursiv u formuvanni navychok audiiuvannia zdobuvachiv nemovnykh spetsialnostei. [Possibilities of using Internet resources in the formation of listening skills of students of non-language majors]. *Movna osvita fakhivtsia: suchasni vyklyky ta tendentsii: materialy V Vseukrainskoi naukovy-praktychnoi konferentsii (23 liutoho 2023 roku)*. Kharkiv: Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c477f98c-6d0d-46bc-8cef-64b8e0e6e299/content>

9. Fakultet inozemnoi filolohii. [Faculty of Foreign Philology at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University]. (2023). URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/fac-inoz-fil>

O. V. KHOLODNIAK

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of English Philology,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2736-3189>

E-mail: elenakholodniak@hnpu.edu.ua

A PERSONAL APPROACH TO THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION

In the article, the author revealed the understanding and means of implementing a personal approach during the formation of foreign language competence among students of higher education on the example of the organization of studies at the Faculty of Foreign Philology at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. The article defines the relevance of the personal approach precisely at the stage of diagnosis of such work. Using the methods of analyzing the content of educational programs and syllabi, studying the materials of open classroom classes and the results of monitoring studies at the university, the author obtained the following results. It has been established that the purpose of the stage of diagnosis of foreign language competence formation in the realities of today's challenges is to focus attention on achieving goals: studying the peculiarities of the vision of goals and expected results by teachers and students of higher education during the mastering of foreign language training disciplines. In the article, the author specified the target elements of the diagnostic stage, namely: analysis of the requests of the participants of the educational process regarding the creation of an environment of foreign language communication, involvement in research work in scientific schools, creation of an environment of continuous personal and professional development. The author emphasized that within the framework of the implementation of the personal approach, the results of the diagnostic stage provide rich material for the empirical study of landmarks for the formation of the individual educational trajectory of those seeking higher education. This significantly affects the quality of education and professional training. The article presents a proposal regarding the use of pedagogical design elements for the formation of foreign language competence of students of higher education: determining the style and format of interactions, educational and cognitive communications, developing educational content according to the principles of rationality, efficiency, and emotional comfort. The author presented the experience of using J. Keller's model in the educational process, the basic plan for conducting a diagnostic class in the form of a biennale.

Key words: personality, language education, foreign language competence, foreign philology, interactive teaching methods.

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 81'38

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.4>

М. А. КАРП

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
Електронна пошта: martha24@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-7332-7739>*

А. П. ХАРЧОС

*студентка кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
Електронна пошта: anastasiia.kharchos.mfplz.2022@lpnu.ua
<https://orcid.org/0009-0000-5582-3715>*

ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІЧНОЇ СТИЛІСТИКИ В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ РОМАНІ МАРКА ДАНІЕЛЕВСЬКОГО «БУДИНОК ЛИСТЯ»

У статті розглянуто використання графічних засобів у експериментальному романі Марка Даніелевського «Будинок Листя». Актуальність проблеми обумовлена недостатнім розкриттям ролі графічної стилістики у сприйнятті експериментального тексту та особливостей використання графічних засобів. Створення логічної послідовності використання графічних елементів та вивчення їх впливу на текст сприяє ефективнішому використанню цих засобів у експериментальних романах.

Мета дослідження передбачала аналіз використання графічних засобів у експериментальному романі. У ході дослідження було визначено п'ять основних методів порушення використання графічних засобів: перебільшення, зміна, повторення, видалення та комбінування. Ця класифікація дозволяє систематично ідентифікувати графічні засоби.

Проаналізовано як читачі сприймають експериментальний текст у залежності від його форми. Деякі захоплюються нестандартним підходом автора та відчують емоційну насиченість від інтерактивних графічних засобів. Однак для інших постійні переривання тексту можуть викликати відволікання або потребу в значних зусиллях для читання експериментального роману. Незважаючи на це, такий підхід надає наративу багатогаровість і глибину, змінюючи сприйняття часу та простору у експериментальному романі.

Проведений аналіз графічних засобів дає підстави для таких висновків, що більшість текстів експериментальних романів можливо проаналізувати за допомогою методів літературознавчого аналізу та візуальної критики. Ці структурні засоби можуть бути систематизовані та класифіковані. Також ми дійшли висновку, що графічні засоби допомогли Марку Даніелевському створити глибоку, інколи навіть жахливу атмосферу, що наділяє персонажів унікальними рисами та сприяє кращому розумінню структури сюжету. Ми інтерпретуємо графічні засоби як набір ресурсів, які використовуються у нових та різноманітних процесах творення графічної стилістики.

Ключові слова: графічні стилістика, графічні засоби, експериментальний роман, літературознавчий аналіз, візуальна критика.

Постановка проблеми. Особливістю експериментальних текстів є використання у їхній текстовій структурі різноманітних графічних засобів подачі інформації одночасно. В експериментальних романах розглядаємо нові інтерпретації тексту із складною текстовою архітектурою та різними графічними складниками. Графічні засоби відіграють важливу роль у сучасних експериментальних романах, їх роз-

мір та різноманіття свідчать про важливість цих аспектів для читацької аудиторії. Такі експериментальні тексти володіють візуальною графікою, тобто це поєднання почуттів, пов'язаних зі слухом, дотиком, нюхом, смаком – це графічні символи та тропи, які відкриті для інтерпретації. Вони становлять новий тип тексту, який передається через численні канали подачі інформації – графічні виокремлення; систему

шрифтів і нетрадиційні прийоми розташування тексту на площині; колірну і світлову контрастність, що робить їх привабливими для сучасних досліджень.

Видатні лінгвісти сьогодення, включаючи Т. Ван Левен [Leeuwen : 2006], Т. Д. Ройс [Royce : 2013], Г. Бул [Bull : 2010], М. Ансті [Bull : 2010], Е. Болдрі [Baldry : 2006], А. Гіббонс [Gibbons : 2010], Д. Ф'еллестад [Fjellestad : 2010] та М. Карп [Карп : 2016] приділяють значну увагу вивченню аналізу графічних засобів у експериментальних текстах. Найпопулярнішим в аналізі графічних засобів є метод З. Садокерські у науковій праці «Анкета», що побачила світ у : 2010 році. Авторка використовує аналітичний інструментарій, який включає низку запитань про графічні засоби в експериментальних романах [Sadokierski : 2010].

Проблематика графічних засобів є важливою для сучасної лінгвістики, враховуючи, що від її вирішення залежить подальший розвиток дослідження та теорії експериментального тексту, правильне розуміння його компонентів, напрямку, призначення та тлумачення. Більшість дослідників схильні думати про відокремлення графічних та візуальних засобів у сучасних експериментальних текстах. Натомість розгляду візуального складника як підпорядкованого графіці або навпаки, варто акцентувати увагу на різних видах та способах подання інформації. Таким чином, важливо підкреслити умовний характер поділу експериментального тексту на графічні та візуальні складники [Микитюк : 2006].

Метою цієї статті є розкриття особливостей графічних засобів у експериментальному романі Марка Данієлевського «Будинок Листя» [Danielewski : 2010]. Для досягнення визначеної мети необхідно вирішити такі завдання: охарактеризувати графічні засоби; виявити особливості графічних засобів у тексті експериментального роману; розробити комплексний методологічний підхід, який включатиме літературознавчий аналіз та візуальну критику для аналізу графічних засобів у сучасних експериментальних романах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Письменники ХХІ ст. намагаються знайти новий підхід до написання художніх творів. Тому вони експериментують із формою тек-

сту, пишучи твори із *клаттиків* різних жанрів. Як наприклад, американський письменник М. З. Данієлевський у експериментальному романі «Будинок листя» створює гру із різними структурами тексту. «Будинок листя» – це текстовий лабіринт, який наповнений деталями: посиланнями, які не існують, додатками, віршами, листами, кількома оповідачами, котрі взаємодіють між собою у творі. Текст роману «Будинок листя» є фрагментований і заплутаний, він репрезентує різне та подекуди дивне розміщення тексту на сторінках, типографічне новаторство, серії та примітки. «Будинок листя» М. Данієлевського розкриває вражаючий світ візуальних засобів і незвичайних рішень у текстовому вираженні. Роман містить численні літературні та художні прийоми та графічні засоби, які разом створюють унікальний літературний та візуальний досвід. «Будинок листя» вражає своєю нестандартною структурою. Текст будується як будинок, де читач крокує від кімнати до кімнати, розкриваючи історію шар за шаром. Ця літературно-архітектурна аналогія активно взаємодіє з вміщеною в сам текст тематикою [Danielewski : 2010].

Усі аспекти візуальної презентації книги можна вважати значущими, проте наш аналіз зосереджується на графічних засобах, які використовуються нетрадиційно. Як зазначає З. Садокерські [Sadokierski : 2010]: «Коли автор порушує конвенції, які він встановив для роману, ми припускаємо, що це робиться з певною метою». Графічні засоби, які руйнують традиційні конвенції, винесені на передній план, оскільки вони порушують читацькі очікування – це привертає увагу читача і підкреслює їхню значущість.

Пропонуємо розпочати наш аналіз із титульної сторінки роману. На рисунку 1 *Дім* як символ нескінченного і непізнаваного на палітурці видання книжки виконаний у синьому кольорі. У романі цей колір часто асоціюється з таємничим і постійно мінливим плануванням титульного будинку. Синій колір також символізує невідомість і нескінченність, що відповідає ідеї будинку, який всередині більший, ніж ззовні (див. рис. 1). За словами самого Марка Данієлевського [Hagler : 2004], синій колір частково запозичений з кінематографу, а саме – хроматичний ключ (це техніка пост-продакшну, яка

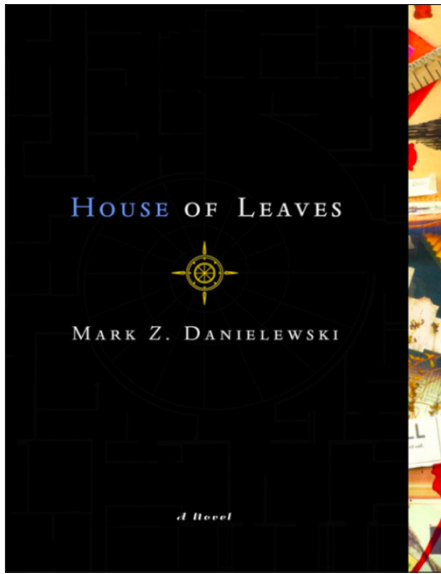

Рис. 1. Титульна сторінка експериментального роману «Будинок Листя»

дозволяє компоувати два зображення або відеопотоки на основі їхнього колірною відтінку.) Аналогічно, використання синього кольору для позначення будинку означає, що сам будинок є екраном, тлом для наших власних, внутрішніх психологічних проєкцій, з якими ми стикаємося всередині і зовні будинку – і жахів всередині нас самих.

Саму назву експериментального роману розглядають як метаметафору. Очевидно, що це книга про дім, тому будинок буквально зроблений з *листоків* або сторінок книги. Це також відображає той факт, що, як і книга, Будинок більший всередині, ніж зовні, який збільшується поступово. Історія також має багато *листоків* або шарів. Йдеться про таємничий манускрипт, про будинок, що містить лабіринт, в якому живе Мінотавр [Hagler 2004].

Графічні засоби та ефекти разом зі словами відображають напруженість наративу. Щоб змусити читача відчувати страх, автор ущільнює шрифт так, що рухомі рядки наповзають один на одного, роблячи текст майже нечитабельним (див. рис. 2) [Hagler 2004].

Відхилення від орфографічного стандарту також часто трапляються в експериментальному романі [Hagler 2004]. Це здебільшого випадкові, тимчасові графічні засоби, які стосуються настроїв та емоційних станів персонажів під час спілкування, зокрема стосунків між людьми, мови, листів, криків, переживань.

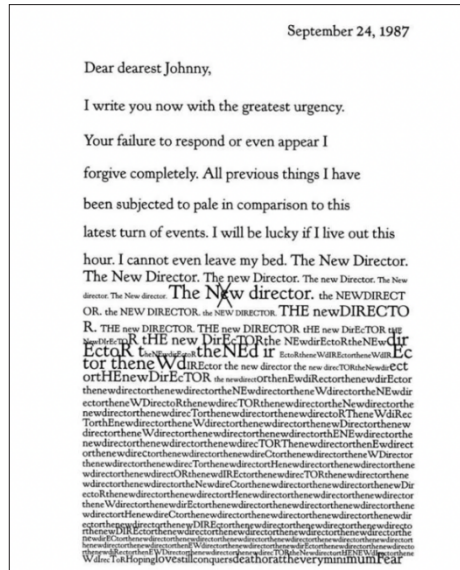

Рис. 2. Приклад використання графічного засобу – нашарування рядків тексту

У цьому прикладі ми спостерігаємо уривок з листа мамі до свого сина Джонні, де через слова помітно її хвилювання (див. рис. 3).

Той самий засіб, тільки із запамороченням або падінням, – і рядки розщеплюються на окремі слова. Візуальна напруга то наростає, то миттєво спадає: мотузка натягується – і слова витягуються в струну; коридор звукується – і на сторінці лише маленький квадратик букв (див. рис. 4).

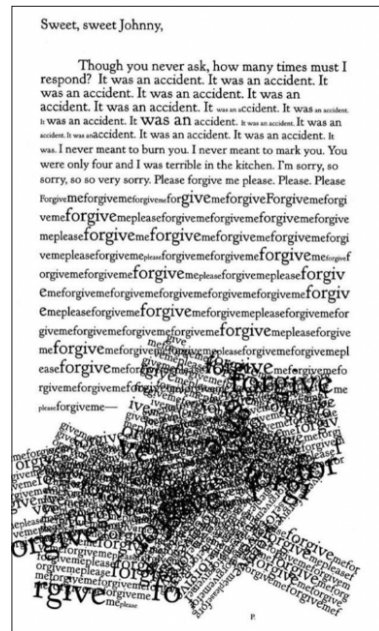

Рис. 3. Приклад використання графічного засобу – нашарування фрагментів тексту

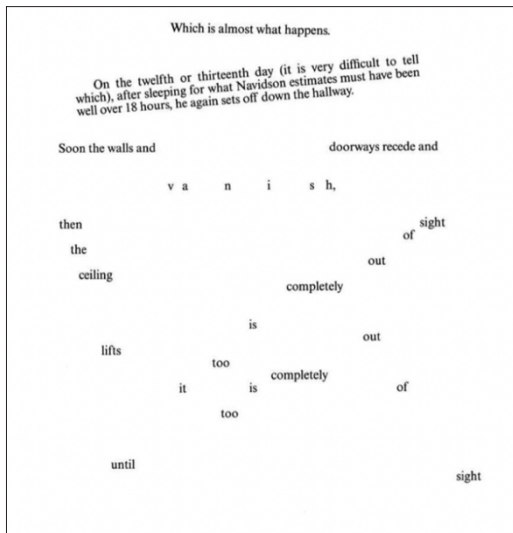

Рис. 4. Приклад використання графічного засобу – падіння тексту

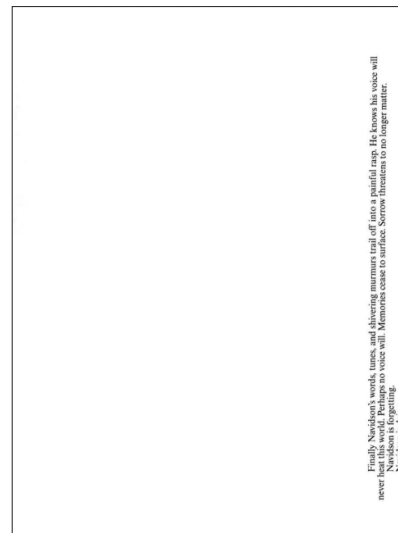

Рис. 6. Експерименти з текстовим простором

Закреслені фрагменти й ірраціональні поєднання літер – усі ці графічні засоби спрямовані на те, аби наголосити на абсурдності ідеї в романі буквально все, і передусім – зрозуміти себе та інших (див. рис. 5).

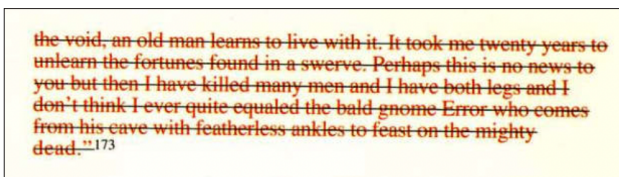

Рис. 5. Приклад використання графічного засобу – закреслення фрагментів тексту

Експерименти з текстовим простором порушують традиційні методи читання і змушують читача пристосовуватися до них. Завдяки тексту, що з'являється в різних місцях сторінки, читач змушений фізично переміщати книгу в просторі у незвичний для читання літератури спосіб (див. рис. 6).

Загалом, графічні засоби в експериментальному романі «Будинка Листя» віддзеркалюють несподіване поєднання жанрів [Danielewski

2010]. Наявність ілюстрацій, різноманітний розмір шрифту та використання головного кольору дає зрозуміти, що тематика ілюстрацій темніша, а типографіка складніша, ніж можна було б традиційно очікувати для читача. Як зазначають Дж. Бетенс та Г. Фрей [Baetens 2015], типографіка несвідомо впливає на очікування читача щодо цінності, призначення і жанру тексту. У цьому випадку візуальні та графічні засоби через фрагментовану подачу інформації дозволяють читачеві зануритись у текст і бути неупередженим для переживання моторошних емоцій, які експериментальний роман викликає.

Висновки. Отже, графічні засоби сучасних експериментальних романів, тісно пов'язаних із текстовою комунікацією, демонструють як їх можна застосовувати для глибшого розуміння смислу у літературі та творчості письменників сьогодення. Крім того, виконання детального, покрокового аналізу виводить на перший план нетрадиційні засоби тексту і дозволяє розглядати їх з такою ж увагою, як і більш стандартні аспекти тексту, що мають безпосереднє значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карп М. А. Текстотвірні ознаки когезії та когерентності в англійських мультимодальних літературних казках (на матеріалі творчості Філіпа Арда) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Марта Андріївна Карп. Одеса, 2016. 22 с.
2. Микитюк І. Графічні засоби як носії прагматичного значення у тексті. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції *Сучасні наукові дослідження – 2006*: Філологічні науки, т. 39, Дніпро: Наука і освіта, 2006, С. 34–36.
3. Baetens J., Frey H. *The Graphic Novel*. Cambridge University Press. 2015.

4. Baldry A., Thibault P. J. *Multimodal Transcription and Text Analysis*. David Brown Book Company. 2006.
5. Bull G., Anstey M. *Evolving Pedagogies*. Curriculum Press. 2010.
6. Danielewski M. Z. *House of Leaves*. Pantheon. 2000.
7. Fjellestad D. Resisting extinction: The pictorial in contemporary American literature. 2010.
8. Gibbons A. *Intermediality and Storytelling*. Walter de Gruyter. 2010.
9. Hagler S. Mediating print and hypertext in Mark Z. Danielewski's *House of Leaves*. 2004.
10. http://scholar.google.com.au/scholar?hl=en&q=%22MEDIATING+PRINT+AND+HYPERTEXT++IN+MARK+DANIELEWSKI%E2%80%99S+HOUSE+OF+LEAVES%22&btnG=Search&as_sdt=1%2C5&as_ylo=&as_vis=0
11. Royce T. D., Bowcher W. *New Directions in the Analysis of Multimodal Discourse*. Routledge. 2013.
12. Sadokierski Z. Visual writing: a critique of graphic devices in hybrid novels, from a visual communication design perspective. PhD dissertation, University of Technology Sydney. 2010.
13. Van Leeuwen T. Towards a semiotics of typography. *Information Design Journal*. 14(2). 2006. PP. 139–155. <https://doi.org/10.1075/idj.14.2.06lee>

REFERENCES

1. Karp M. A. (2016) *Tekstotvirni oznaky kohezii ta koherentnosti v anhliiskykh multymodalnykh literaturnykh kazkakh (na materialy tvorchoosti Filipa Arda)* [Textual features of cohesion and coherence in English multimodal literary fairy tales written by Philip Ardagh] (PhD Thesis), Odesa: Odesa Illia Mechnikov National University.
 2. Mykytiuk I. (2006) Hrafichni zasoby yak nosii prahmatychnoho znachennia u teksti [Graphic means – carriers of pragmatic meaning in the text]. Proceedings of the *II mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii Suchasni naukovy doslidzhennia – 2006* (Ukraine, Dnipro, 2006), Philological sciences, vol. 39, Dnipro: Nauka i osvita, pp. 34–36.
 3. Baetens J., Frey H. (2015). *The Graphic Novel*. Cambridge University Press.
 4. Baldry A., Thibault P. J. (2006). *Multimodal Transcription and Text Analysis*. David Brown Book Company.
 5. Bull G., Anstey M. (2010). *Evolving Pedagogies*. Curriculum Press.
 6. Danielewski M. Z. (2000). *House of Leaves*. Pantheon.
 7. Fjellestad D. (2010). Resisting extinction: The pictorial in contemporary American literature.
 8. Gibbons A. (2010). *Intermediality and Storytelling*. Walter de Gruyter.
 9. Hagler S. (2004). Mediating print and hypertext in Mark Z. Danielewski's *House of Leaves*. Retrieved from:
 10. http://scholar.google.com.au/scholar?hl=en&q=%22MEDIATING+PRINT+AND+HYPERTEXT++IN+MARK+DANIELEWSKI%E2%80%99S+HOUSE+OF+LEAVES%22&btnG=Search&as_sdt=1%2C5&as_ylo=&as_vis=0
 11. Royce T. D., Bowcher W. (2013). *New Directions in the Analysis of Multimodal Discourse*. Routledge.
 12. Sadokierski Z. (2010). Visual writing: a critique of graphic devices in hybrid novels, from a visual communication design perspective. PhD dissertation, University of Technology Sydney.
 13. Van Leeuwen T. (2006). Towards a semiotics of typography. *Information Design Journal*, 14(2), pp. 139–155. <https://doi.org/10.1075/idj.14.2.06lee>
-

M. A. KARP

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
E-mail: martha24@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-7332-7739>*

A. P. KHARCHOS

*Student of the Department of Applied Linguistics,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
E-mail: anastasiia.kharchos.mfplz.2022@lpnu.ua
<https://orcid.org/0009-0000-5582-3715>*

**FEATURES OF GRAPHICAL STYLISTICS IN THE EXPERIMENTAL NOVEL
“HOUSE OF LEAVES” BY MARK DANIELEWSKY**

In delving deeper into the examination of graphic means within Mark Danielewski's experimental novel “The House of Leaves”, it becomes evident that the author employs a myriad of unconventional techniques that challenge established literary norms. The deliberate departure from traditional conventions is a recurring theme throughout the novel, capturing the reader's attention by subverting their accustomed expectations. These graphical means serve as a narrative device, pushing the boundaries of storytelling and prompting readers to engage with the text in a more dynamic and immersive manner.

The article underscores the significance of these graphical deviations by emphasizing their ability to disrupt the expected reading experience. By violating conventional norms, such as featuring a single word on a page, employing inverted text, incorporating or excluding punctuation strategically, Mark Danielewski compels readers to actively participate in the construction of meaning. This heightened engagement fosters a deeper connection between the reader and the narrative, transcending the conventional limitations of the written word.

One of the critical aspects explored in the analysis is the diverse visual representations of the text. The inclusion of a solitary word on a page, for instance, not only challenges traditional formatting but also forces the reader to linger on that word, extracting nuanced meanings and implications. Inverted text introduces an additional layer of complexity, demanding readers to decipher and decode the narrative in a manner that goes beyond the conventional left-to-right reading approach. The deliberate inclusion and exclusion of punctuation become tools through which the author controls the pacing and rhythm of the narrative, shaping the reader's emotional and intellectual response.

The relevance of this exploration lies in the insufficient attention given to the role of graphical stylistics in text perception. In the contemporary literary landscape, where experimentation with form and presentation is increasingly valued, understanding the impact of graphical means becomes crucial. The article asserts that by comprehensively examining the logical sequence of these graphical means and studying their influence on the overall text, scholars and practitioners alike can unlock new dimensions of storytelling. This understanding, in turn, contributes to the more effective utilization of graphical means in experimental novels, pushing the boundaries of literary expression and enriching the reader's experience.

The analysis of graphic means in “The House of Leaves” unveils a deliberate and thoughtful approach to storytelling that extends beyond the confines of traditional literary norms. Mark Danielewski's experimental use of graphical means not only challenges readers but also opens up exciting possibilities for the future of narrative expression, emphasizing the profound impact that visual and graphical choices can have on the interpretation and reception of a literary work.

Key words: graphical stylistics, graphical means, experimental novel, literary analysis, visual criticism.

УДК 37.016:004

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.5>

Ю. М. ТВЕРДОХЛІБ

кандидат політичних наук,

викладач кафедри іноземних мов та військового перекладу,

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів, Україна

Електронна пошта: 1717yuliatm1717@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5748-1843>

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРИ ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ КУРСАНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Інформаційно-комп'ютерні технології, що стрімко розвиваються, суттєво та неспинно трансформують основні процеси дидактики вищої військової школи – процес взаємодії «викладач – курсант», «курсант – знання» та «викладач – методика викладання» навчального матеріалу. Стрімкий розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій сприяє формуванню різноманіття форм організації навчальної діяльності та методики викладання іноземної мови для курсантів вищих військових навчальних закладів немовних спеціальностей, що суттєво впливає на підвищення ефективності таких занять та зростання мотивації до вивчення іноземної мови курсантами. У статті розглянуто особливості використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій та спеціалізованих посібників при викладанні іноземної мови для курсантів немовних спеціальностей вищих військових навчальних закладів. Зокрема, автор статті описує приклади та методи власного застосування інформаційно-комп'ютерних технологій (сучасних мультимедійних технологій, інтерактивних навчальних мультимедійних середовищ, сучасного програмного забезпечення та інтернет-ресурсів) при іншомовній підготовці курсантів немовних спеціальностей вищих військових навчальних закладів та вивчає ефекти від такого застосування технологій на кожному окремий вид мовленнєвої діяльності курсантів (письмо, говоріння, читання, слухання). Автором визначено, що застосування сучасних мультимедійних технологій у комплексі дозволяє викладачеві сформувати інтерактивний клас (середовище) для більш зручнішого, цікавішого та ефективнішого вивчення курсантами іноземної мови. Також у статті значну увагу приділено аналізу основних переваг та недоліків спеціалізованих посібників для вивчення іноземної мови військового спрямування (на прикладі базового підручника військової підготовки – Campaign – English for the military).

Ключові слова: іншомовна підготовка курсантів, інформаційно-комп'ютерні технології, цифрові технології, іноземна мова, вищий військовий навчальний заклад, спеціальні посібники.

Вступ. На тлі сучасної військової та геополітичної ситуації, розширення міжнародного військового та військово-технічного співробітництва визначає необхідність оволодіння військовослужбовцями та курсантами мовних та немовних спеціальностей вищих військових навчальних закладів України англійською мовою на рівні СМР-2 відповідно до Угоди НАТО про стандартизацію рівнів мовленнєвої компетенції (STANAG-6001) 2014 року. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність переосмислення та зміну цілей, змісту та технологій мовної підготовки курсантів; актуальним стає пошук нових цікавих, простих та ефективних шляхів оптимізації методів, засобів та прийомів при іншомовній підготовці курсантів та запровадження їх у навчальний процес вищих

військових навчальних закладів України. Ураховуючи це, застосування тих можливостей, які пропонують нам сучасні інформаційно-комп'ютерні технології виглядає логічним та актуальним.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідженню застосування інформаційно-комп'ютерних технологій при вивченні іноземних мов у своїх напрацюваннях приділяли увагу як вітчизняні, так і закордонні науковці. Зокрема серед теоретичних досліджень впровадження інформаційних комп'ютерних технологій у процес вивчення іноземної мови виділимо праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як О. Тесцова, А. Шевчук, М. Клячкова, М. Ніколаєнко, О. Гаврилук, В. Пономарьова, Л. Биркун, І. Лопата, І. Кузьміна, А. Кузнецова,

А. Коваленко, О. Ножкова, О. Смаль, О. Олійник, Є. Гайдай, Т. Рябуха, А. Петрова, О. Подзигун, Т. Коваль, В. Редько, Т. Липченко, Л. Усик, Г. Вороніна, І. Романишин, А. Таріссі, І. Суарді, С. Хамід, Х. Сміт, Х. Таунсенд, Х. Кромптон, М. Бернакі та Дж. Грін, С. Кюблер, Л. Андрес, Дж. Брайсон, Д. Чун, Б. Сміт, Р. Керн.

Окрім теоретичних розробок, у вітчизняній науці з'явилося чимало праць практичного спрямування, що містять результати дослідження переваг та недоліків від застосування у навчальному процесі окремих видів інформаційно-комп'ютерних технологій. Зокрема, вітчизняні науковці – О. Новосілець, О. Кириченко, О. Гарах, Р. Гуревич, Г. Гордійчук, Н. Акімова, А. Анікеєв, Н. Горбатюк, Є. Карманов, О. Саган, О. Тарасова, Н. Рассулова, З. Овчаренко, А. Крилова, Д. Колонута, у своїх працях висвітлюють методичні переваги від впровадження у навчальний процес мультимедійних технологій та автоматизованих навчальних курсів з вивчення іноземної мови. У той час, як Ю.Є. Давиденко. надає розгорнуте дослідження програм з електронного листування при формуванні мовленнєвих компетенцій слухачів. У свою чергу, Н.Ю. Дроздович фокусує свою увагу на вивченні використання соціальних мереж при вивченні іноземної мови. Варто зауважити, що попри значну кількість вітчизняного наукового доробку із визначеної теми, більшість досліджень сфокусовані на вивченні проблеми застосування тих чи інших технологій при мовній підготовці слухачів саме філологічних спеціальностей, у той час, як питання вивчення ефектів від застосування новітніх технологій при підготовці слухачів, зокрема, і курсантів немовних спеціальностей у вітчизняній науці майже не розглядається.

Метою даної статті є дослідження використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій та спеціальних посібників для вивчення іноземної мови при підготовці курсантів немовних спеціальностей вищих військових навчальних закладів. Задля досягнення мети було визначено наступні завдання: представити основні способи та методи застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у процесі іншомовної підготовки курсантів немовних спеціальностей, проаналізувати переваги та недоліки кожного із них у розрізі

їхнього впливу на формування чотирьох основних мовленнєвих компетенцій майбутніх фахівців, розглянути можливості, переваги та недоліки застосування спеціальних посібників з іноземної мови у процесі підготовки курсантів немовних спеціальностей.

Ми погоджуємося з твердженням Гаррі Семюельса про те, що невпинний розвиток ЗМІ, інформаційних та комп'ютерних технологій скеровує процес вивчення іноземної мови у нових напрямках. Стрімкий розвиток науки, техніки та мультимедійних технологій створив нові сприятливі моделі та задав нові тренди для викладання та вивчення іноземної мови. Сьогодні загальноосвітні тенденції у викладанні та вивченні іноземної мови спрямовані на доступність та гнучкість освіти і вимагають вдалого поєднання традиційних форм навчання з інноваційними. В умовах сьогодення, коли по завершенню навчання у ВНЗ курсант немовних спеціальностей повинен бути здатним спілкуватися іноземною мовою у військово-професійній сфері відповідно до його спеціальності, спілкуватися та працювати у команді з представниками інших професійних груп різного рівня, з військовослужбовцями з інших країн, визначати та описувати іноземною мовою основні технічні характеристики озброєння та військової техніки армій держав-членів НАТО і противника, способи їх дій, перед викладачем іноземної мови постає ряд викликів та задач, таких як, пошук автентичних і розробка власних матеріалів військової тематики, пошук відповідної військової термінології, розробка вправ та контрольних завдань, тощо. На допомогу викладачеві та курсантам у процесі вивчення іноземної мови професійного спрямування приходять мультимедійні технології та спеціалізовані посібники з іноземної мови.

Електронна інтерактивна дошка є одним з найсучасніших мультимедійних засобів для викладання, що являє собою багатофункціональний комплекс, який суттєво розширює можливості навчання та демонстрації матеріалу під час викладання курсантам. Зокрема, інтерактивна дошка є хорошим інструментом для показу презентаційного матеріалу заняття у Power Point, що дозволяє зробити заняття більш структурованим, а його структуру наочною та більш зрозумілою для курсантів. Виконання

ристання дошки для відео та відео-презентацій при вивченні військово-спеціальної іноземної мови має ряд переваг – надає можливість ознайомитися курсантам з новими матеріалами військового спрямування, які ще не включені до підручників (наприклад, тактико-технічні характеристики новітніх зразків військової техніки та озброєння, тощо), дозволяє ознайомитися зі специфічною військовою термінологією та прослухати її вимову від носіїв мови. У залежності від рівня підготовки групи, викладач може використовувати дошку для показу автентичних відео-матеріалів з метою тренування навичку послідовного перекладу курсантів, при цьому, відтворюваний на екрані інтерактивної дошки відео-ряд сприятиме кращому розумінню курсантами аудіо-матеріалу до нього. Окрім того, можливості електронної інтерактивної дошки дозволяють її використовувати для вивчення та активації нової лексики. Зокрема, візуальне сприйняття нового лексичного матеріалу через виведені на екран зображення забезпечує ефективніше, цікавіше та легше запам'ятовування нових слів, самі зображення без лексичного супроводу можуть також слугувати матеріалом для активації лексики, або ж перевірки її засвоєння курсантом після самостійного відпрацювання матеріалу заняття. Використання інтерактивної дошки під час іншомовної підготовки курсантів оптимізує візуалізацію та унаочнення навчального матеріалу загалом [Вдовичин]. Зокрема, дошка дає змогу викладачеві використовувати на занятті такі інтерактивні елементи, як тести та завдання із вкладеною відповіддю, множинний вибір, визначення пропущених слів, перетягування в тексті, перетягування на картинку іт.п, які сприяють активізації розумової діяльності курсантів, а також слугують для них цікавими засобами контролю та самоконтролю [Совгар].

Звісно, можливості електронної мультимедійної дошки необмежені. До прикладу, викладач може вивести на екран базовий підручник та додаткові навчальні матеріали до нього, методичні розробки та робочі аркуші (worksheets), тощо. Це дає змогу викладачеві одночасно мати доступ до великого різноманіття матеріалів та демонструвати їх курсантам, керувати увагою курсантів (особливо, якщо при

навчанні використовується чорно-біла фотокопія підручника, кольорове зображення на екрані сприяє зростанню рівня зацікавленості курсантів до матеріалу, що вивчається) [Гаєва]. Наявні у комплектності спеціальні маркери до інтерактивної дошки, якими можна робити написи різними кольорами, дозволяють виділяти кольором активну лексику у тексті, акцентуючи на ній увагу курсантів, ефективно відпрацювати вправи на граматику та на заповнення пропущеної інформації у тексті. Окрім того, дані маркери та інстальоване на дошці програмне забезпечення Note абсолютно повністю замінюють фліпчарт, і можуть бути використанні, до прикладу, для тренування/удосконалення курсантами такої мовленнєвої компетенції, як письмо, або ж для введення викладачем нової лексики шляхом «асоціативного куща», тощо.

Окрім того, встановлена у інтерактивній дошці веб-камера може використовуватися викладачем для організації он-лайн спілкування курсантів з іноземцями або ж проведення занять у форматі speaking club дистанційно (відчуття дистанційності дозволяє курсантам подолати психологічні бар'єри та страхи спілкування з іноземцями та в умовах воєнного стану є чи не єдиним можливим варіантом організації такого формату спілкування з іноземцями).

Загалом, інтерактивна дошка є універсальним засобом для викладання іноземної мови, оскільки дозволяє викладачеві одночасно мати доступ та працювати з великою кількістю різноманітних джерел [Годованець]. Окрім того, інтеграція інтерактивної дошки у комплексі з комп'ютерними робочими місцями з доступом до мережі Інтернет та програмного забезпечення *Niebelung* дозволяє сформувати **інтерактивне мультимедійне середовище (інтерактивний клас для вивчення іноземної мови, мовну лабораторію)**, додаючи при цьому різні функції, характерні для лінгафонного кабінету та дозволяє досить ефективно проводити заняття зі спеціальної мовної підготовки, включаючи перевірку знань курсантів з допомогою використання системи тестування. Через інтерактивну дошку або головний комп'ютер викладач (використовуючи можливості локальної мережі) може здійснювати управління навчальним процесом, розсилаючи аудіо- та відео-матеріали, різні текстові доку-

менти та графічні матеріали курсантам. Така інтеграція мультимедійних засобів дозволяє ефективно проводити заняття і широким спектром заходів для навчання:

- перегляд зовнішнього контенту курсантами на їх робочих комп'ютерах під управлінням та контролем викладачем їх інтернет-браузерів;
- формування, розподіл та збирання для перевірки файлів із завданнями, визначеними для самостійного опрацювання;
- формування окремих групових чатів для різних завдань для роботи у групах;
- імітація телефонних розмов (особливо ефективно для проведення блоку занять з радіообміну).

За потреби та умови доступу робочих комп'ютеризованих місць до мережі Інтернет, викладач може організувати роботу групи у даному інтерактивному класі, використовуючи можливості платформи **Google-classroom**. Дана платформа дозволяє викладачеві створювати окремі класи для кожної окремої групи курсантів, поширювати завдання між учасниками навчального процесу як аудиторно, так і дистанційно, надавати курсантам посилання на аудіо-, відео-, графічні та друковані матеріали для навчання, посилання на зовнішні ресурси для навчання (до прикладу Quizlet, Youglish) та на тестові завдання, створені на базі цих ресурсів у форматі гри – як індивідуальної для самостійного контролю, так і колективної гри

на занятті у групі (Quizlet). Окрім того, платформа дозволяє використовувати її викладачеві та курсантам у форматі чату для постановки, уточнення, корекції та перевірки завдань, тощо.

Значною перевагою даного мультимедійного середовища є те, що воно забезпечує одночасну залученість усіх учасників навчального процесу та може використовуватися як аудиторно, так і для самостійної підготовки курсантів.

Окрім значних технічних переваг цього комплексу, ефективності навчального процесу сприяє і правильне розміщення та установавання усіх його компонентів. Зокрема, робочі місця курсантів організовані таким чином, що монітори їхніх комп'ютерів зафіксовані під кутом 75 градусів позаду робочого столу, а мишка з клавіатурою знаходяться під робочим столом на рухомій підставці, що дозволяє курсанту поєднувати роботу на комп'ютері без відриву від виконання письмових завдань (нотування правил граматики, запис нової лексики та її перекладу, тощо).

Встановлене на головному комп'ютері викладача та робочих комп'ютерах курсантів програмне забезпечення Nibelung дозволяє користуватися можливостями лінгафонного кабінету, що дає змогу тренувати навик слухання у курсантів, а також проводити тестування, що базуються на цьому навичку (до прикладу American Language Placement Test). Для викладача дане програмне забезпечення дозволяє організувати та підтримуваним режим

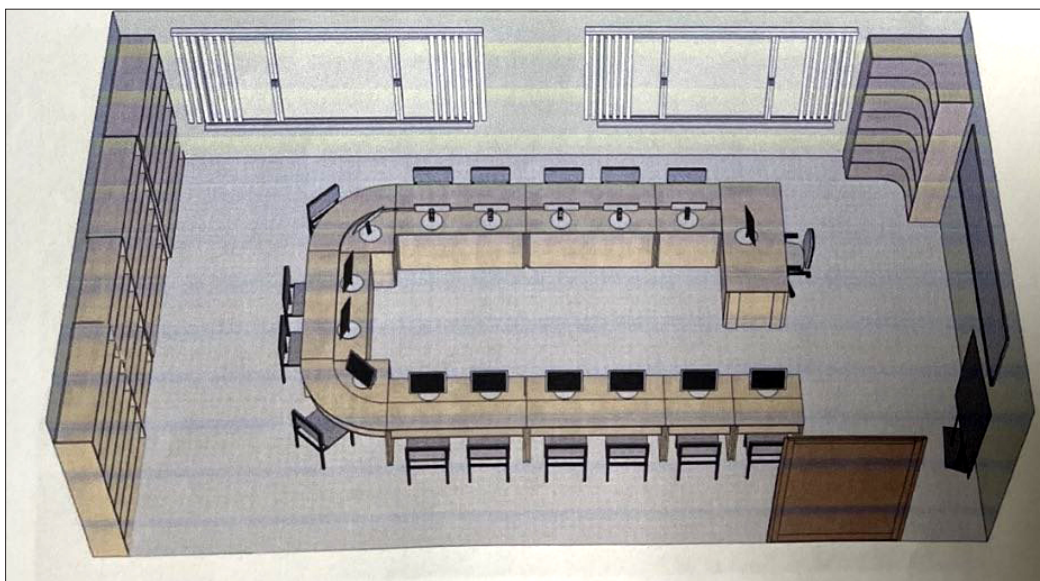

Рис. 1. Схематичне зображення інтерактивного мультимедійного середовища

індивідуальної, колективної та групової роботи курсантів і містить значну кількість функцій для організації навчального процесу – можливість голосового спілкування між викладачем та курсантами і контроль мікрофонів (тренування спілкування у парах/групах, відпрацювання процедур радіо-обміну (Radio Communication Procedures) та перекладу під час нього), перегляд екранів, перевірка завдань, тощо).

Також можливості інтерактивного мультимедійного середовища дозволяють застосувати при викладанні іноземної мови курсантам немовних спеціальностей модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище *Moodle* (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), яке, своєю чергою, дозволяє як викладачу, так і курсанту отримати досить розгорнутий набір інструментів для комп'ютеризованого навчання, зокрема дистанційного. Moodle належить до категорії систем управління навчанням (LMS), систем управління курсами (CMS) та є віртуальним навчальним середовищем (VLE) водночас. Модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище Moodle надає можливість інсталяції освітніх ресурсів (навчальних матеріалів), забезпечення доступу до ресурсів та управління ними; сприяє комунікаційній взаємодії учасників освітнього процесу, що відбувається у формі інтернет-конференцій, фору-

мів, дискусій, а також обміну повідомленнями, які можуть містити, до прикладу, завдання для тих, хто навчається, і коментарі щодо виконання завдань. Moodle створено за моделлю ADDIE та включає п'ять етапів проекту з розробки та виконання програми навчання: аналіз, дизайн/проектування, розробка, впровадження/застосування і оцінка. На першому етапі відбувається аналіз діяльності з визначенням завдань щодо формування цієї діяльності та аналіз цільової групи, що включає визначення вмінь та знань, які необхідно здобути, виходячи з мети навчання.

Другий етап призначений для визначення послідовності навчання, обрання відповідних методів та засобів навчання, проектування навчальної програми. Третій етап передбачає створення наповнення курсу (матеріалів, вправ, активностей, завдань, засобів контролю та тестування). На четвертому етапі цільова група здійснює навчання на створеному курсі, а на п'ятому – процес та результати навчання оцінюються з урахуванням зворотного зв'язку та відбувається повторний перегляд курсу [Solikhan]. Середовище Moodle може бути ефективно використане під час самостійної підготовки курсантів до занять, оскільки надає курсантам:

- доступ до навчальних матеріалів, засобів тестування;
- вибір завдання/курсу за рівнем його склад-

Рис. 2. Фото інтерактивного мультимедійного середовища

ності та відповідно до власного рівня знань іноземної мови;

- доступ до засобів для групової роботи (Вікі, форум, чат, семінар, вебінар);
- можливість самопідготовки (а інколи – і самоосвіти) шляхом проходження дистанційного чи кількох дистанційних курсів;
- можливість самоконтролю (постійний доступ до проміжних та фінальних контрольних завдань та тестів);
- можливість перегляду результатів проходження дистанційного курсу;
- можливість спілкування через особисті повідомлення, форум, чат;
- можливість завантаження файлів з виконаними завданнями;
- можливість використання нагадувань про події у курсі, тощо.

У свою чергу, для викладачів середовище є корисним тим, що вони можуть:

- використовувати інструменти для розробки авторських дистанційних курсів;
- розміщувати навчальні матеріали у різних форматах, а також відео, аудіо- і презентаційні матеріали;
- додавати різноманітні елементи курсу на різних етапах курсу;
- адаптовувати та підбирати матеріали відповідно до рівня знань іноземної мови групи;
- використовувати різні типи тестових завдань;
- автоматично формувати тести;
- автоматизувати процес контролю та перевірки знань, звіти щодо виконання курсантами окремих завдань, або проходження усього курсу;
- використовувати різноманітні сторонні програмні засоби для дистанційного навчання;
- відсутня потреба у роздруці додаткових матеріалів, тощо.

Значною перевагою середовища Moodle є те, що його багатифункціональність та можливість налаштувань багатьох параметрів дозволяє пристосувати кожен курс не тільки під особливості конкретної дисципліни, але і вимоги викладача та потреби курсантів, які за допомогою цієї платформи можуть самостійно побудувати зручну траєкторію навчання [Совгар].

Окрім використання можливостей мультимедійних засобів для демонстрації і відтво-

рення матеріалів, проведення занять та контрольних заходів, викладач іноземної мови може скористатися і перевагами сучасних технологій у процесі формування завдань. Зокрема, сучасні технічні можливості дозволяють викладачеві використати нові, нещодавно викладені на *Youtube* або інших подібних сервісах відеоматеріали (політичні новини, огляди військового спорядження чи зразків озброєння або інші матеріали військової тематики), які ще не включені до підручників для тренування відразу чотирьох мовленнєвих компетенцій. Зокрема, завантажені субтитри до відео можна подати курсантам у вигляді тексту для читання та перекладу, а згенерувавши посилання на оригінальне відео у QR код, дати можливість їм прослухати цей матеріал (зручність сервісу полягає у тому, що для тренування навички слухання не потрібні додаткові аудіо пристрої, курсанту достатньо лише мати при собі мобільний телефон). За умови відсутності часу на підготовку, викладач може сформулювати тестові питання до цього завдання. Використовуючи можливості штучного інтелекту *chat GPT*.

Вивчаючи вплив розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій на процес викладання та вивчення іноземних мов у вищих військових навчальних закладах, слід зацентрувати увагу на ролі посібників професійного спрямування. Актуальність розгляду ролі спеціалізованих посібників зумовлена кількома наступними факторами – перше, це зростання важливості володіння іноземною мовою професійного спрямування для військовослужбовців ЗСУ, зумовлене процесом переходу до стандартів НАТО, друге – недостатня кількість якісних і водночас не застарілих посібників для іншомовної підготовки курсантів розроблених носіями мови, які водночас є і фахівцями з військової справи, і володіють достатнім методичним інструментарієм для підготовки таких посібників, третє – відсутність в національному законодавстві та навчально-методичній літературі уніфікованих варіантів військового перекладу великої кількості варіантів військової термінології НАТО.

Сьогодні базовим підручником при викладанні іноземної мови військового спрямування для курсантів вищих військових навчальних закладів є Campaign – English for the military

видавництва MacMillan до складу якого входять посібник Student's book, робочий зошит Work book та методичні рекомендації для викладача Teacher's book. Комплект посібників Campaign – English for the military є трирівневим курсом англійської військової термінології, його комплекти розроблені відповідно до вимог STANAG-6001 та поділені за рівнями – від початкового рівня (A1-A2) CMP-1 – CMP-2 до вище середнього (B-2) CMP-3, що є суттєвою перевагою і дозволяє викладачеві обирати уроки та завдання відповідно до рівня групи. Окрім того, в комплект посібників рівня CMP-1 входять посібник з граматики Grammar book, тлумачний словник військових термінів – Campaign dictionary of military terms, та буклет додаткових завдань Campaign Check your vocabulary for military English, що служать додатковим джерелом завдань та військової термінології при підготовці та проведенні занять.

Використання спеціалізованих посібників при вивченні іноземної мови курсантами вищих військових навчальних закладів має ряд переваг:

1. Вони побудовані з урахуванням положень воєнних доктрин США, положень бойових статутів та інших військових документів, що дозволяє курсантам ознайомитись з основними зразками військової техніки й озброєння країн-членів НАТО, опанувати базову військово-професійну термінологію англійської мови, граматичний і лексичний засоби, притаманні для американських військово-технічних текстів, польових статутів, настанов, інструкцій, описів тощо.

2. Вони включають завдання на вивчення та активацію усієї базової військової термінології, необхідної військовослужбовцям для участі у міжнародних навчаннях та миротворчих місіях та для успішного складання іспиту на визначення мовленнєвого рівня за стандартом STANAG 6001.

3. Вони максимально інтегровані у предметну область курсантів і мають тісні міжпредметні зв'язки з предметами спеціалізованого циклу – курсанти бачать і розуміють взаємозв'язок між фаховими предметами та іноземною мовою, вбачають вивчення іноземної мови, як логічне продовження вивчення професії, а отже, вони сприяють підвищенню

мотивації курсантів до вивчення іноземної мови за фахом, оскільки відбувається максимальне занурення курсантів у їх сферу спеціалізації, вони усвідомлюють мету вивчення спеціалізованої англійської мови.

4. Зручно та логічно структуровані, кожний урок побудовано з урахуванням матеріалів пройдених уроків (в тому числі і граматичних).

5. У них закладений слухачецентризований підхід до навчання іноземної мови – вони включають великий набір аудіо-матеріалів для прослуховування до кожної теми, озвучений носіями мови, що суттєво натреноує навик сприйняття та розуміння інформації на слух.

6. У спеціалізованих підручниках підібраний автентичний матеріал, зроблено акцент на автентичності, актуальності та практичності навчальних завдань та матеріалів.

7. Вони сприяють вдосконаленню «Soft skills» таких, як робота у команді, прийняття рішень, управління ситуаціями, здатність виділяти й аналізувати зв'язки між різними формами комплексної професійної діяльності, тощо.

8. Чимала кількість завдань створена з врахуванням компаративної технології (порівняльний метод): співставлення та порівняння зразків озброєння, військової форми, тактики ведення бойових дій, тощо.

9. Завдання спеціалізованих посібників розроблені так, що задіяні усі види мовленнєвої діяльності (читання, слухання, письмо, говоріння); види робіт: індивідуально-кооперативні, тощо.

10. Містять пояснення щодо ключових відмінностей в лексиці різних англійських держав.

11. Містять достатню кількість вдало підібраних ілюстрацій, що розкривають та доповнюють текстові матеріали.

12. Заключні тести за кожною темою дозволяють перевірити рівень отриманих знань та розвивають навички логічного мислення.

13. Містить матеріали для аудиторного навчання (Student's book) та самостійної підготовки курсантів (Work book).

Попри питому кількості переваг, комплект спеціалізованих посібників для вивчення іноземної мови Campaign – English for the military має і недоліки. Оскільки посібник виданий іноземним видавництвом і розрахований на підго-

товку військовослужбовців Збройних сил Великобританії та США, він не передбачає розгляду тем про структуру, тактику та основне озброєння Збройних сил України, а отже, він не може бути використаним при вивченні вказаних тем.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що застосування інформаційно-комп'ютерних технологій значно полегшує процес опанування іноземною мовою курсантами немовних спеціальностей вищих навчальних закладів, робить його більш цікавим та ефективнішим. Зокрема, системи Moodle, Niebelung та інтернет-ресурси надають широкий спектр можливостей для організації процесу вивчення іноземної мови – від навчальних відео-презентаційних матеріалів до тестових завдань на перевірку знань. У свою чергу, спеціалізовані посібники з іноземної мови є осно-

вним джерелом базової військової термінології, тем та завдань, спрямованих на формування у курсантів немовних спеціальностей професійно орієнтованих комунікативних мовленнєвих компетентностей в обсязі, необхідному для виконання їх службових обов'язків, а саме, формування мовленнєвих умінь та навичок сприймання і розуміння іноземного мовлення в усній та письмовій формах, створення та передачу інформаційних повідомлень і матеріалів з використанням різноманітних форм комунікації.

Перспективним видається проведення дослідження застосування інформаційно-комп'ютерних технологій та спеціальних посібників при іншомовній підготовці курсантів немовних та мовних спеціальностей вищих військових навчальних закладів країн-членів НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. О. М. Совгар., В. В. Бойченко, Використання Moodle в процесі самостійної роботи з вивчення іноземної мови курсантів військових ЗВО. Інформаційні технології в освіті. 2021. Т. 48, № 3, С. 7–14.
2. П.О. Гаєва, Специфіка та методологія викладання англійської мови у студентів нефілологічних спеціальностей. Закарпатські філологічні студії. 2021. Т. 1, № 19, С. 107–111.
3. A.Solikhhan, The Impact of Technology in Teaching and Learning English as Foreign Language : TESOL Context. Journal Corner of Education, Linguistics, and Literature. 2023. V. 3, № 1, pp. 83–91.
4. Т.Я. Вдовичин, Створення та конструювання тестів засобами ІКТ. Information Technologies in Education, 2023. № 43, pp. 7–16.
5. Н.І. Годованець, Використання сучасних інформаційних технологій при вивченні іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 2 (53).

REFERENCES

1. O. M. Sovgar., V. V. Boichenko, Using Moodle in the process of self-learning of foreign language by cadets of military higher education institutions. Information technologies in education. 2021. V. 48, № 3, pp. 7–14 [in Ukrainian].
 2. O.P. Gaeva, Specificity and methodology of teaching English to students of non-philologyspecialties. Transcarpathian Philological Studies. 2021. Vol. 1, No. 19, pp. 107–111 [in Ukrainian].
 3. A.Solikhhan, The Impact of Technology in Teaching and Learning English as Foreign Language: TESOLContext. Journal Corner of Education, Linguistics, and Literature. 2023. V. 3, № 1, pp. 83–91.
 4. T.Ya.Vdovychyn, Creation and design of tests by ICT. Information Technologies in Education, 2023. 43, pp. 7–16 [in Ukrainian].
 5. N.I. Hodovanets, Use of modern information technologies in foreign language learning. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. 2015. No. 2 (53) [in Ukrainian].
-

Yu. M. TVERDOKHLIB

Candidate of Political Sciences,

Lecturer at Foreign Languages and Military Translation Department,

Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy, Lviv, Ukraine

E-mail: 1717yuliatm1717@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5748-1843>

**APPLICATION OF MODERN INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES
AND SPECIAL TEXTBOOKS ON FOREIGN LANGUAGES IN PROFESSIONAL
FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF CADETS OF NON-LINGUAL SPECIALITIES
OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Information and computer technologies, which are rapidly developing, significantly and relentlessly transformed the main processes of didactics of the higher military school – the processes of interaction "teacher – cadet", "cadet – knowledge" and "teacher – teaching method of educational material". The rapid development of information and computer technologies contributes to the formation of a variety of forms of organization of educational activities and methods of teaching a foreign language for cadets of higher military educational institutions of non-linguistic specialties, what in its turn, significantly affects the improvement of the effectiveness of such classes and the growth of cadets' motivation to learn a foreign language. The article examines the peculiarities of the use of modern information and computer technologies and specialized textbooks in teaching cadets of non-linguistic specialties of higher military educational institutions foreign language. In particular, the author of the article describes examples and methods of her own application of information and computer technologies (modern multimedia technologies, interactive educational multimedia environments, modern software and Internet resources) in the foreign language training of cadets of non-language specialties of higher military educational institutions and studies the effects of their application on each separate type of cadets' activity (writing, speaking, reading, listening). The author determined that the use of modern multimedia technologies in a complex allows the teacher to create an interactive class (environment) for a more convenient, interesting and effective study of a foreign language by cadets. Also, in the article, considerable attention is paid to the analysis of the main advantages and disadvantages of specialized textbooks for learning a foreign military language (as the example the basic military training textbook – Campaign – English for the military is used).

Key words: foreign language training of cadets, information and computer technologies, digital technologies, foreign language, higher military educational institution, special textbooks.

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 81'37:654.197.5

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.6>

О. Г. ГУДЗЕНКО

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри політології та публічного управління,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: Hudzenko.Olena@vnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2028-7697>

ВПЛИВ МОВЛЕННЄВОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ СТЕРЕОТИПІВ: АСПЕКТИ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МЕДІА-КОМУНІКАЦІЙ

У статті проаналізовано проблематику впливу мовленнєвої репрезентації у медіа на формування когнітивних стереотипів, у зв'язку із викликами, які виникають у медіа-комунікаціях. Досліджено взаємодію мовленнєвих та медіа факторів у міждисциплінарному контексті з використанням дискурс-аналізу. Відзначено, що підхід до аналізу медіатекстів враховує екстра- та інтралінгвальні чинники, виявляючи стратегії впливу, зокрема, такі як маніпуляція та вплив на медіаграмотність.

Глобалізаційні процеси та мовна естетизація визначають нові аспекти функціонування медіатекстів, впливаючи на мовну експресію та взаємодію з масовою свідомістю. Методи маніпулятивного перекладу, особливо в обмежених умовах реципієнтів, сприяють створенню враження вірогідності та важливості інформації від медіа.

Зазначається важливість попередження негативних впливів мовленнєвих засобів на моральний та психологічний стан українських військовослужбовців, та необхідність формування у них здатності до психологічного самозахисту. Текст, як семіотичне утворення, володіє універсальними типологічними ознаками, впливаючи на свідомість отримувача та керуючи процесами розуміння та сприймання.

Прослідковується перспектива майбутніх досліджень у глибшому аналізі відмінностей мовленнєвих стратегій в різних медіа-контекстах та врахуванні впливу географічного та культурного середовища. Відзначено, що дослідження має потенціал для вивчення ефективності педагогічних підходів до розвитку медіаграмотності та критичного мислення в контексті мовленнєвого впливу медіа, що може призвести до розробки методів та програм для формування відповідальних споживачів інформації.

Зауважується, що розширене дослідження впливу мовленнєвих засобів на різноманітні соціальні групи, зокрема, молодь, жінки, меншини, відкриє нові аспекти культурної репрезентації та соціальної справедливості в медійному просторі. Це свідчить про необхідність додаткових досліджень для виявлення нових аспектів репрезентації мовленнєвих структур на медіа-платформах у контексті сучасних викликів суспільства.

Ключові слова: медіапсихологія, медіалінгвістика, психолінгвістика, медіаграмотність, мова ЗМІ.

Поставлення проблеми. В сучасному світі, насиченому невідомими потоками інформації, вивчення взаємодії мовленнєвих засобів у медіа-контексті стає надзвичайно важливим завданням. Ця проблема перетинає межі психолінгвістики та медіа, викликаючи інтерес до того, як вживання мовленнєвих засобів у медійних контекстах може впливати на формування когнітивних стереотипів в сприйнятті інформації. Дослідження цього явища не лише розкриває мовленнєві механізми взаємодії, але й наголошує на важливості аналізу медійних впливів на формування уявлень і світогляду суспільства. Актуальність нашого дослідження

підкреслюється швидким розвитком медіа-технологій та зростаючим впливом інформаційних платформ у сучасному суспільстві. Завдяки розмаїттю форм медійного спілкування, від соціальних мереж і блогів до традиційних засобів масової інформації, стає зрозумілим, що розуміння впливу мови на формування стереотипів у медійному середовищі є ключовим для розвитку критичного мислення та побудови об'єктивного суспільного діалогу. Ця тема відкриває шлях для аналізу взаємозв'язку між мовними конструкціями і когнітивними паттернами, розширюючи наше розуміння впливу медіа на формування світогляду та культур-

ної ідентичності. Також, з огляду на гібридні інформаційні впливи РФ на свідомість української та міжнародної громадськості, проведення комплексного психолінгвістичного аналізу дискурсу, що використовує технологічні засоби нових медіа, стає особливо актуальним.

Аналіз попередніх досліджень. Виходячи зі прискороеного стрімкого розвитку медіа-технологій, виникає необхідність у аналізі попередніх досліджень щодо впливу мовленнєвої репрезентації в медіа на формування когнітивних стереотипів. Вже наявні наукові висновки стають ключовим ресурсом для розуміння динаміки цього процесу та для визначення сучасних викликів, з якими ми стикаємося у галузі медіа-комунікацій. Зокрема, Д. Сизонов аналізує медіатекст з увагою на екстра- та інтралінгвальні чинники (мультикультурність, мовний імпералізм, оновлення медіаформатів, закон економії мовних ресурсів, лінгвістична мода тощо), з'ясовуючи психологічні стратегії та тактики, що впливають на медіаграмотність сучасного реципієнта та подаючи оцінку українського медійного простору в контексті глобалізованих процесів у світі. Також вчений розглядає еколінгвістичний вимір параметризації мовних інновацій у медіакомунікації. І. Шерешкова аналізує атрибути тексту та закономірності їх психологічного впливу, що спроможні викликати негативні психологічні ефекти у читача в умовах соціальної ситуації опанування ним певного тексту. Вчена розглядає можливості психолінгвістичного маніпулювання у текстах, яке несе у собі ризики активного навіювання ідеологічних поглядів, через індивідуально-психологічні ефекти підривають локальну або загальну соціальну стабільність особистості. Крилова-Грек Ю. розглядає маніпулятивний переклад як одну з технологій контролю над свідомістю реципієнтів, демонструючи, що прийоми перекладацьких маніпуляції в медіапросторі є потужним інструментом пропаганди. Р.Савчук визначає, що стилістичні засоби в заголовках сучасних мас-медіа є психолінгвістичним маркером впливу на реципієнта. Д. Сизонов, О. Злотник-Шагіна, О. Козинець розглядають психолінгвістичні причини появи нових мовних одиниць українською мовою під час пандемії COVID-19. Л. Шевченко та Д. Сизонов проводять дослі-

дження функціональних паралелей в українській та польській медійній лексикографії.

Мета статті полягає в ретельному аналізі впливу мовленнєвої репрезентації у медіа на формування когнітивних стереотипів з використанням психолінгвістичного підходу.

Методи дослідження. У проведенні дослідження використовувалися основні теоретичні методи, що включають аналіз наукових джерел, порівняння, синтез та узагальнення інформації. Систематичний огляд наукових джерел, що стосуються досліджуваної проблеми, дав можливість здійснити докладний аналіз актуальних теоретичних концепцій та підходів, що істотно впливають на формування когнітивних стереотипів під впливом мовленнєвої репрезентації у медіа.

Порівняння різних теоретичних підходів дозволило виявити спільні зв'язки та розбіжності в підходах до вивчення проблеми, а також визначити ключові аспекти, які варто враховувати в контексті нашого дослідження. Синтез і узагальнення зібраної інформації стали основою для вироблення нових та більш глибоких поглядів на взаємодію мовленнєвих та медійних факторів у формуванні когнітивних стереотипів.

Застосування теоретичних методів дослідження виявилось необхідним етапом для концептуального обґрунтування та структуривання нашого дослідження, надаючи теоретичну основу для подальших етапів аналізу та інтерпретації отриманих даних. Ці методи є важливими для забезпечення наукової обґрунтованості та достовірності результатів нашої роботи.

Результати та дискусії. У цій статті ми розглянемо вплив мовленнєвої репрезентації у медіа на формування когнітивних стереотипів, зосереджуючись на ключових аспектах психолінгвістики. Ми дослідимо, як лінгвістичні конструкції у медійних текстах можуть визначати та впливати на сприйняття інформації, а також формування уявлень та стереотипів у свідомості аудиторії. Додатково, ми розглянемо сучасні виклики у галузі медіа-комунікацій, зокрема, психологічні аспекти взаємодії з цифровим вмістом, роль соціальних мереж у формуванні поглядів та виклики, пов'язані із розвитком технологій штучного інтелекту в медіа. Наш аналіз спрямований на розкриття

сутності впливу мовленнєвої репрезентації на формування когнітивних стереотипів, а також на виявлення можливих шляхів подолання викликів, що виникають у сучасному медійному середовищі.

М. Мачикова обґрунтовує необхідність дослідження медіа простору в міждисциплінарній парадигмі, на перетині психолінгвістики та медіа психології, оскільки в центрі їхньої уваги перебувають «людинорозмірні системи» – медіа дискурси, що змінюють картину світу окремої людини та нації в цілому. Тому дискурс-аналіз вчена визначає як провідний міждисциплінарний метод дослідження медіа простору. На її думку, єдність підходів психолінгвістики та медіа психології до вивчення сучасних медіа зумовлена близькістю їх складу, оскільки ці дисципліни є маргінальними, а тому розширюють межі традиційної лінгвістики, психології, соціальних комунікацій; медіа психологію та психолінгвістику розглядають як новітні галузі психологічної науки, предметом яких є особистість у контексті взаємодії мовних і психічних факторів чи сучасної культури медіа; дискурс та текст визначаються як головні форми прояву особистості та важелі впливу на неї. Медіа психологія та психолінгвістика спрямовані на вивчення поведінки особистості, на яку впливають засоби масової та індивідуальної комунікації; на відслідковування особливостей комунікативної поведінки особистості в царині медіа впливів та; виявлення впливу медіа середовища (з позиції мовлення) на розвиток суб'єкта, становлення особистості та її психологічне самопочуття. Нам імпонує позиція дослідниці стосовно того, що структура медіа простору буде змінюватись, ускладнюючись, а тому дуже важливими стануть такі загальні методологічні принципи науки, як антропоцентризм, експансіонізм та функціоналізм [Мачикова : 118].

Тобто дослідження взаємодії мовленнєвих та медіа факторів в контексті формування особистості має важливе місце в міждисциплінарних дослідженнях, а використання дискурс-аналізу визначається як ключовий метод у цьому напрямі.

Д. Сизонов вважає, що підхід до аналізу медіатекстів має ґрунтуватися на поєднанні як екстра-, так і інтралінгвальних чинників. Автор підкреслює, що психолінгвістичний аналіз

медіатекстів українського інфопростору з вказівкою на екстра- та інтралінгвальні чинники їх функціонування дав підстави виявити основні стратегії, що впливають на медіаграмотність українських реципієнтів (вплив, маніпуляція, уникнення конфліктності). На думку вченого, екстралінгвальні чинники, які впливають на зміну медіатекстів в інформаційному потоці – це: глобалізаційні процеси в соціумі, науково-технічний прогрес, розширення геолінгвістичної картини світу, полікультурність, концепція «мовно-інформаційного імперіалізму» (використання лінгвістичних елементів із англійської мови може слугувати доказом для сучасного споживача і, водночас, стати інструментом для впливу), розширення кордону комунікативно-інформаційного поля (не лише надання інформації, але й вплив на масову мовну свідомість), мультиінформаційність (як психологічний аспект інтеграції міжнародних інформаційних систем у вітчизняний медіапростір), поява нових інформаційних платформ – медіаканалів та жанрів (соціальні мережі можуть виступати значущим джерелом фактів та підтверджень, перевершуючи в цьому відношенні інформаційні агентства та телевізійні канали), розширення медіапростору до різних сфер людського життя (які найбільше співпадають з вподобаннями масового споживача), поширення явища мовної моди (використання нових мовних одиниць у медійній комунікації, що адаптовані до сучасних інформаційних умов і мають оновлену семантику та стилістичні функції), економія мовних засобів (введення скорочених вербальних форм для опису нових явищ або ситуацій). Інтралінгвальні чинники (які впливають на функціонування медіатекстів у новому форматі та визначають їх психологію) – це мовна естетизація (забарвлення лексичних одиниць додатковими значеннями), специфічність стилістичних норм, властивих масовій комунікації (точний вибір слів відіграє ключову роль у впливі на отримувача), свідоме тиражування мовних формул, функціонування нетипових для мови ЗМІ одиниць, розповсюдження норм розмовного стилю в медіамовленні, мовна експресія, мовна економія (пошуки коротких мовних конструкцій), тенденція до стирання меж між функціональними стилями (зокрема, масової інформації, розмовного, наукового, худож-

нього та інших) (що відображається на маніпуляції масовою свідомістю) [Сизонов : 83–84].

Отже, підхід до аналізу медіатекстів, який базується на комплексному розгляді як екстра-, так і інтралінгвальних чинників, дозволяє виявити основні стратегії впливу (маніпуляція, уникнення конфліктності та вплив на медіаграмотність українських реципієнтів). Екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники (глобалізаційні процеси, мовна естетизація та розширення медіапростору) визначають нові аспекти функціонування медіатекстів в інформаційному оточенні, що відображається на мовній експресії та взаємодії з масовою свідомістю.

Прикметно, що психолінгвістичне підґрунтя медіаграмотності Д. Сизонов вбачає у розумінні суті медійного тексту та його основного призначення, аналізі усвідомленого або неусвідомленого впливу на реципієнта. Також він визначає основні стратегії та тактики, спрямовані на те, щоб зробити отримувача інформації не пасивним споживачем медіа, а активним учасником суспільно-політичних процесів через засоби масової комунікації [Сизонов : 87].

Зауважимо, що у нових медіа технологізація дискурсу здійснюється шляхом застосування різноманітних психолінгвістичних інструментів, зокрема, таких як лінгвокогнітивні механізми імаженірингу, прийоми НЛП, позиціювання, інспірації, фреймування ситуацій, створення «кола своїх», залучення до комунікації, дрейфування понять, амальгамування [Компанцева : 121].

У сучасний період нові медіа, зокрема російські, інтенсивно використовують психолінгвістичні стратегії для здійснення соціальних кібератак (що мають суто психологічні наслідки) – нападів на свідомість споживачів інформації, що полягають у випуску маніпулятивного сигналу в соціальну мережу або у маніпулюванні сигналом з метою досягнення очікуваних результатів, таких як хаос, паніка чи масові розлади. Досягається цей результат за рахунок низки технологій: створення привабливого контенту (зображень, інтернет-телебачення, відеоігор, музичних відео тощо); використання нових методів для поширення традиційного контенту; створення впливових платформ, зокрема провідних телеканалів;

горизонтального транслювання наративів; глобального охоплення аудиторії; впливу публічних особистостей на глобальні аудиторії.

Цей результат досягається за допомогою різноманітних технологій: створення привабливого контенту (інтернет-телебачення, зображень, музичних відео, відеоігор і т.д.), застосування новітніх методів для поширення звичного контенту, формування авторитетних платформ, включаючи провідні телеканали, горизонтальне транслювання наративів, масштабне залучення аудиторії, вплив відомих особистостей на глобальні аудиторії, а також нарощування інформації кожним комунікатором, що підтримує та відповідно розповсюджує конкретні концепції [Компанцева : 128–129].

Нам імпонує думка Л. Компанцевої стосовно того, що психолінгвістичні дослідження повинні спрямуватися на вивчення медіатехнологій, розробку прикладних методик аналізу і запобігання негативним впливам на свідомість громадян України, а також створення рекомендацій щодо комунікативної та інформаційної безпеки держави та суспільства [Компанцева : 129].

Зауважимо, що необхідно попереджати, та навіть випереджувати негативні наслідки впливу засобів мовлення на моральний та психологічний стан українських військовослужбовців, формуючи їх вміння чинити психологічний самозахист від несприятливого впливу інформації. Прикметно, що в тексті, як єдиному словесному утворенні, виявляються універсальні типологічні ознаки його структури: зв'язність, завершеність, цілісність, структурність, інформативність, подільність та діалогічність. Атрибути тексту є складним багаторівневим семіотичним утворенням, що має остаточний психологічний вплив (позитивний або негативний) на свідомість отримувача з можливістю керування процесами розуміння повідомлення та його сприймання. Мову можливо усвідомлено використовувати в якості засобу маніпулювання в умовах протистояння, нав'язуючи певну картину світу, викривлення світосприйняття, внаслідок негативно впливаючи на психофізіологічний стан людей [Шерешкова : 137].

У зв'язку з вищезазначеною інформацією відзначимо, що Ю. Крилова-Грек виокремлює наступні прийоми маніпулятивного перекладу:

цілеспрямоване включення або виключення семантичних компонентів або фрагментів повідомлення; заміна одних семантичних компонентів на синонімічні, які належать до відмінних семантичних полярностей та спотворюють значення оригіналу; зміна порядку подання інформації у вихідному повідомленні; пропускання врахування відповідності при передачі сенсу при перекладі безеквівалентної лексики (ідіоми, фразеологічні вирази та ін.); звернення до вільної суб'єктивної інтерпретації. Ці прийоми працюють у зв'язку із загальними прийомами та технологіями маніпуляції, в сукупності створюючи враження вірогідності та важливості інформації, на яку вказують медіа. З тієї причини, що більшість реципієнтів обмежена мовними перешкодами, відсутністю необхідного часу для аналізування джерел інформації або невисоким рівнем критичного мислення. Оскільки більшість учасників інформаційного поля обмежена мовними бар'єрами, браком часу для аналізу різних джерел або низьким рівнем критичного мислення, то, такий спосіб передачі інформації може викликати значний сугестивний ефект у її отримувача [Крилова-Грек : 119].

Отже, методи маніпулятивного перекладу, визначені Ю. Криловою-Грек, взаємодіючи з загальними технологіями маніпуляції, сприяють створенню враження вірогідності та важливості інформації, що надходить від медіа, особливо в умовах обмежень реципієнтів у мовних, часових та критичних ресурсах.

Цікавими є результати дослідження Р. Савчук, яка констатує, що стилістичні засоби, відображені в заголовках у сучасних ЗМІ, є психолінгвістичними маркерами, оскільки, на думку вченої, впливають на свідоме та підсвідоме реципієнта, скеровуючи його міркування в напрямку авторських спрямованостей. До таких стилістичних засобів, що розширюють смислові межі повідомлення та відображають глибинні сутнісні прояви, належать, наприклад, порівняльні конструкції, метафори, персоніфікації, риторичні запитання, парадокси. Шляхом анкетування автором наукової розвідки підтверджено, що ці засоби сприяють приверненню уваги реципієнтів, викликаючи зацікавленість до тексту [Савчук : 170].

Д. Сизонов, О. Злотник-Шагіна, О. Козинець відзначають, що нове явище породжує

нові слова, а ЗМІ їх підхоплюють і тиражують для широкої аудиторії. Медіа виявляє себе як ефективна платформа для популяризації мовних інновацій. Також вплив нової лексики на реципієнта спостерігається в рекламній комунікації. Вчені зауважують, що за короткий проміжок часу існування пандемії COVID-19 спостерігається великий сплеск неологізації ЗМІ. Основні причини – психологічні. Зокрема, вони залежать від впливу на масову свідомість та популярність одиниці серед реципієнтів. Автори також зазначають про наявність психолінгвістичного фактора – феномена так званої «вербальної моди». І в позитивних, і в негативних новинах мовні інновації постають як психологічні маркери інформаційних реалій. Вчені припускають, що ця тенденція виявлятиметься не лише в українській, а й в інших мовах, комуніканти яких вживають нові мовні одиниці, що виступають як вербальні позначки часу [Syzonov, Zlotnyk-Shagina, Kozynets : 69].

Отже, зазначені вчені вбачають, що поширення нової лексики, особливо під час пандемії COVID-19, в ЗМІ сприяє створенню вербальної моди, що виступає як важливий маркер психологічних та інформаційних реалій, і ця тенденція, за їхнім припущенням, може спостерігатися не лише в українській, а й в інших мовах, де виникають та поширюються нові мовні одиниці.

У дослідженні Л. Шевченко та Д. Сизонова актуалізовано аналіз позалексики в контексті домінуючого в сучасній науці функціонально-стилістичного підходу. Автори, перевіряючи досвід кількох наукових дисциплін, насамперед лінгвістики, семіотики, інформатики, кібернетики, відзначають, що в епоху інформації лексикографія стала міждисциплінарною, синкретичною та інноваційною галуззю академічного знання. Вчені прагнуть створити моделі нового медіа-словника (дискурсивного та функціонального типу), який би відповідав вимогам часу та практичним потребам користувача XXI століття. Автори вбачають у польсько-українському лексикографічному складі ЗМІ еволюційні зміни на шляху до створення словника, який би відображав динамічні мовні процеси в масовій комунікації [Шевченко, Сизонов : 658].

Д. Сизонов відзначає, що цифрова ера впливає на зміни в медійній комунікації. На думку

дослідника, треба думати про медіасферу як цілісний комунікативний об'єкт, де зв'язки між змістом, автором тексту, соціальним середовищем та реципієнтом співвідносяться. Медіалексикографія динамічно відтворює та репрезентує вербалізовану сутність і структуру масової комунікації, а тому має наукову та практичну перспективу. У дослідженні автор пропонує концепцію створення медіа-екопортрету сучасного українського реципієнта. Зокрема, йдеться про формування медіа-екопортрету українців, що виявляється в систематичному відсіюванні мовних інновацій у ЗМІ [Syzonov :185].

Висновки. Отож, підсумовуючи, зауважимо, що дослідження взаємодії мовленнєвих та медіа факторів у формуванні особистості є важливим напрямком у міждисциплінарних дослідженнях. Використання дискурс-аналізу визначається як ключовий метод у цьому контексті. Підхід до аналізу медіатекстів, який враховує екстра- та інтралінгвальні чинники, дозволяє виявити основні стратегії впливу, такі як маніпуляція, уникнення конфліктності та вплив на медіаграмотність реципієнтів. Глобалізаційні процеси, мовна естетизація та розширення медіапростору визначають нові аспекти функціонування медіатекстів, що впливає на мовну експресію та взаємодію з масовою свідомістю. Методи маніпулятивного перекладу, особливо в контексті обмежень реципієнтів у мовних, часових та критичних ресурсах, сприяють створенню враження вірогідності та важливості інформації, що надходить від медіа. Поширення нової лексики у ЗМІ, особливо під час пандемії, впливає на створення вербальної моди, що стає важливим маркером психологічних та інформаційних реалій.

У сучасних нових медіа використовуються різноманітні психолінгвістичні інструменти для технологізації дискурсу, зокрема лінгвокогнітивні механізми імаженірингу, прийоми НЛП, позиціонування, інспірації, фреймування ситуацій тощо; ці стратегії використовуються російськими новими медіа для соціальних кібератак, спрямованих на масову маніпуляцію свідомістю та досягнення психологічних наслідків, і це викликає необхідність поглибленого

психолінгвістичного дослідження та розробки заходів для забезпечення комунікативної та інформаційної безпеки громадян і держави.

Важливо передбачати та уникати негативних наслідків впливу мовленнєвих засобів на моральний та психологічний стан українських військовослужбовців, формуючи їх здатність до психологічного самозахисту від небажаного впливу інформації, оскільки текст як семіотичне утворення володіє універсальними типологічними ознаками та може впливати на свідомість отримувача здатністю керування процесами розуміння та сприймання, особливо в умовах протистояння, де мова може функціонувати як засіб маніпулювання з метою формування певної картини світу та впливу на психофізіологічний стан людей.

Перспективу проведення майбутніх досліджень вбачаємо в поглибленому аналізі відмінностей мовленнєвих стратегій, використовуваних у різних медіа-контекстах, таких як новинні портали, соціальні мережі та традиційні ЗМІ. Також важливим є розгляд впливу географічного та культурного контексту на мовленнєві патерни в медіа, оскільки це може визначати специфічні стереотипи та тенденції в різних частинах світу.

Зауважимо, що дослідження має потенціал для вивчення ефективності педагогічних підходів до розвитку медіаграмотності та критичного мислення в контексті мовленнєвого впливу медіа. Розробка методів та програм, спрямованих на підвищення обізнаності студентів і громадян у цьому питанні, може стати важливим етапом у формуванні відповідальних споживачів інформації. Крім того, розширення дослідження на вивчення впливу мовленнєвих засобів на різноманітні соціальні групи, наприклад, молодь, жінки, меншини тощо, може пролити світло на аспекти культурної репрезентації та соціальної справедливості в медійному просторі. Все це вказує на необхідність проведення додаткових досліджень, спрямованих на виявлення нових аспектів репрезентації мовленнєвих структур на медіа-платформах у контексті викликів, що виникають у сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компанцева Л. (2018). Психолінгвістичний опис технологічного дискурсу нових медіа. *Psycholinguistics*. Vol. 23, Iss. 2. С. 120–131.

2. Крилова-Грек Ю. (2017). Психолінгвістичні аспекти маніпулятивного перекладу у медійному просторі. *East European Journal of Psycholinguistics. Lesya Ukrainka Volyn National University*, № 1, p. 114–121.
3. Мачикова М. (2015). Медіа в контексті психолінгвістики та медіа психології. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2(2). 118–126.
4. Савчук Р. Л. (2020). Стилiстичні засоби у заголовках сучасних медіатекстів: психолінгвістичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика»*. Вип. 34. Том 4. С. 161–170.
5. Сизонов Д. Ю. (2017). Психолінгвістичні основи медіаграмотності: до проблеми інтерпретації медіатекстів. *Наука і освіта*. № 7. 82–88.
6. Шевченко Л., Сизонов Д. (2021). Медійна лексикографія в польсько-українській диспозиції: функціональні інновації. *Slavia Orientalis*, LXX (3), 643–659. DOI: <https://doi.org/10.24425/slo.2021.138198> (Польща, Q2, Scopus)
7. Шерешкова, І. (2022). Атрибути тексту та закономірності його психологічного впливу на людину. *Вісник Національного університету оборони України*, 65(1), 132–140.
8. Syzonov D. (2022). Parametrization of Language Innovations in Media Communication: Ecolinguistic Dimension. *Logos*, 110, 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24101/logos.2022.19> (Литва, Q2, Scopus, WoS)
9. Syzonov D., Zlotnyk-Shagina O., Kozynets O. (2022). The psycholinguistic basis of media neologization caused by COVID-19. *Езикова свята = Orbis Linguarum*, 20 (1), 62–70. DOI: <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v20i1.8> (Болгарія, Q3, Scopus).

REFERENCES

1. Kompantseva L. (2018). Psykholinhvistychnyi opys tekhnolohichnoho dyskursu novykh media [Psycholinguistic description of technological discourse of new media]. *Psycholinguistics*. Vol. 23, Iss. 2. P. 120–131. [in Ukrainian].
 2. Krylova-Grek Y. (2017). Psykholinhvistychni aspekty manipulyativnoho perekladu u mediinomu prostori [Psycholinguistic aspects of manipulative translation in the media space]. *East European Journal of Psycholinguistics. Lesya Ukrainka Volyn National University*, No. 1, p. 114–121. [in Ukrainian].
 3. Machikova M. (2015). Media v konteksti psykholinhvistyky ta media psykholohii [Media in the context of psycholinguistics and media psychology]. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2(2). 118–126. [in Ukrainian].
 4. Savchuk R. L. (2020). Stylistychni zasoby u zaholovkakh suchasnykh mediatekstiv: psykholinhvistychnyi aspekt [Stylistic devices in the titles of modern media texts: psycholinguistic aspect]. *Current issues of humanitarian sciences. Drohobych: "Helvetika" Publishing House*. Issue 34. Volume 4. P. 161–170. [in Ukrainian].
 5. Sizonov D. Yu. (2017). Psykholinhvistychni osnovy mediahramotnosti: do problemy interpretatsii mediatekstiv [Psycholinguistic foundations of media literacy: to the problem of interpreting media texts]. *Science and education*. No. 7. 82–88. [in Ukrainian].
 6. Shevchenko L., Sizonov D. (2021). Mediina leksykohrafia v polsko-ukrainskii dyspozytsii: funktsionalni innovatsii [Media lexicography in the Polish-Ukrainian disposition: functional innovations]. *Slavia Orientalis*, LXX (3), 643–659. DOI: <https://doi.org/10.24425/slo.138198> (Poland, Q2, Scopus). [in Ukrainian].
 7. Shereshkova, I. (2022). Atrybuty tekstu ta zakonomirnosti yoho psykholohichnoho vplyvu na liudynu [Attributes of the text and regularities of its psychological impact on a person]. *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 65(1), 132–140. [in Ukrainian].
 8. Syzonov D. (2022). Parametrization of Language Innovations in Media Communication: Ecolinguistic Dimension. *Logos*, 110, 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24101/logos.2022.19> (Литва, Q2, Scopus, WoS). [in English].
 9. Syzonov D., Zlotnyk-Shagina O., Kozynets O. (2022). The psycholinguistic basis of media neologization caused by COVID-19. *Езикова свята = Orbis Linguarum*, 20 (1), 62–70. DOI: <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v20i1.8> (Болгарія, Q3, Scopus). [in English].
-

O. H. HUDZENKO

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Political Science and Public Administration, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

E-mail: Hudzenko.Olena@ynu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2028-7697>

**THE INFLUENCE OF SPEECH REPRESENTATION
IN THE MEDIA ON THE FORMATION OF COGNITIVE STEREOTYPES:
ASPECTS OF PSYCHOLINGUISTICS AND MODERN CHALLENGES
OF MEDIA COMMUNICATIONS**

The article analyzes the problems of the influence of speech representation in the media on the formation of cognitive stereotypes, in connection with the challenges that arise in media communications. The interaction of speech and media factors in an interdisciplinary context was studied using discourse analysis. It is noted that the approach to the analysis of media texts takes into account extra- and intralingual factors, revealing strategies of influence, in particular, such as manipulation and influence on media literacy.

Globalization processes and language aestheticization determine new aspects of the functioning of media texts, affecting language expression and interaction with mass consciousness. The methods of manipulative translation, especially in the limited conditions of the recipients, contribute to creating the impression of the credibility and importance of the information from the media.

The importance of preventing the negative effects of media on the moral and psychological state of Ukrainian servicemen and the need to develop their ability to psychological self-defense is noted. The text, as a semiotic formation, has universal typological features, influencing the consciousness of the receiver and controlling the processes of understanding and perception.

The prospect of future research in a deeper analysis of the differences in speech strategies in different media contexts and taking into account the influence of the geographical and cultural environment is followed. It is noted that the research has the potential to study the effectiveness of pedagogical approaches to the development of media literacy and critical thinking in the context of the speech influence of the media, which can lead to the development of methods and programs for the formation of responsible consumers of information.

It is noted that an extended study of the influence of media on various social groups, in particular, youth, women, and minorities, will reveal new aspects of cultural representation and social justice in the media space. This indicates the need for additional research to identify new aspects of the representation of speech structures on media platforms in the context of modern societal challenges.

Key words: media psychology, media linguistics, psycholinguistics, media literacy, media language.

UDC 130.3

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.7>

O. V. DOBRODUM

D.Sc. in Philosophy,

Professor at the Department of Journalism and Advertising,

State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine

E-mail: dobrodum.olga@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>

E. I. MARTINUK

PhD in Philosophy,

Associate Professor at the Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture,

National University Odesa Polytechnic, Odesa, Ukraine

E-mail: eduardmartinuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-5904-2721>

O. E. NYKYTCHENKO

PhD in Philosophy,

Associate Professor at the Department of Cultural Studie and Philosophy of Culture,

National University Odesa Polytechnic, Odesa, Ukraine

E-mail: olena.ed.nykytchenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9403-9795>

**MEDIATIZATION OF THE SOCIAL SPHERE
AND MODERN COMMUNICATION STRATEGIES**

Currently, we can observe the mediatization of the public sphere and the manifestation of modern communication strategies. By comprehending the humanitarian dimension of media philosophy, the question of the person's sense of self becomes relevant. Social transformations have many aspects, since society is modified largely due to the development and improvement of modern technologies. One of the characteristics of the modern era is technological innovation; to denote information civilization, a sufficient number of synonymous concepts have now appeared: global computerization, onlineization, digitalization, automation, informatization, computer technologies, the latest computer technologies, new technologies, modern information technologies, digital information technologies, new and latest information technologies, psycho-technologies. At the present stage of social development, we can state the actualization of information challenges of civilizational development and the modification of many characterological features of media reality. Socialization in the real world is gradually being replaced by socialization in the virtual world, which ultimately manifests itself in self-isolation, loss of internal guidelines and social passivity of young people. Many modern researchers attach great importance to the "ecology of culture" in screen space, believing that active sociocultural regulation of the system of communication, perception and creativity is necessary. Virtual reality gives rise to different cultural identities and models of subjectivity – unstable, diffuse, and this confronts us all with the task of forming a new identity, new thinking. Media education, which is an important factor in the socialization of the individual, becomes the most important factor in the socialization of the individual.

Key words: mediatization, personality, communicative strategies, media education, virtual reality.

Introduction. Currently, the mediatization of public life is taking place: according to the theorist of the "information society" M. Castells, virtual reality is being modified into real virtuality. In this regard, let us remember the postmodern saying "the world is a text", and what former member of the European Parliament G. Chiese said: "Culture has changed its name – now its name is information."

Media as an infogalaxy and a non-multiverse, a planetary data bank and a global catalog mark the age of information, the era of the "end of history" and the "conflict of civilizations," the era of "high technology," a milestone when visual man turns into electronic man. The world is experiencing information globalization, CNNization, microchipping, global robotization and ubiquitous

computing, and the Internet is becoming similar to the noosphere, and sometimes acts as a new global religion, which has its followers in almost two-thirds of the Earth's inhabitants (the population of the planet at the beginning of 2023 was more than 8 billion people, of which 5.44 billion people used mobile phones (68% of the total population), the number of Internet users was about 5.16 billion people (64.4% of the population planet), social networks – more than 4.76 billion people (59.5%) [The Digital].

Understanding the humanitarian dimension of media philosophy, the question of a person's sense of self becomes relevant. Social transformations have many aspects, since society is changing largely due to the development and improvement of modern technologies. One of the characteristics of the modern era is technological innovation; To denote information civilization, a sufficient number of synonymous concepts have now appeared: global computerization, onlineization, digitalization, automation, informatization, computer technologies, the latest computer technologies, new technologies, modern information technologies, digital information technologies, new and latest information technologies, psychotechnologies.

Results and Discussion. As is known, throughout the history of human civilization, society has strived to improve the biological nature of man, improving him spiritually and physically, finding ways to regulate the relationship between man and the artificially created cultural environment. In ancient consciousness, culture was associated with education and upbringing, the purpose of which was to create a harmoniously developed personality in physical, aesthetic and ethical terms. In the 20th century, the century of technical revolution and information “explosion”, the result of sociocultural development was the emergence of the so-called “mass society”, “mass consciousness” and “mass man”, the essence of which is clearly described in the works of T. Adorno and G. Marcuse, K. Marton and J. Ortega y Gasset, E. Fromm and M. Horkheimer and others.

Our modern reality is largely media-oriented, therefore it is advisable to consider the development of media culture as a phenomenon of the information era of the 20th-21st centuries, and the influence of new media on the development of modern social sciences is difficult to assess.

overestimate. The culture of the information society and the problems of modern media technologies have not only changed the world around us, but also actively influence public consciousness and the process of socialization of the individual. Media reality increasingly appears as a new socio-cultural environment for humans; A relatively new direction in cultural studies – medialogy – begins to take root in the theoretical space.

The sphere of culture and education has also acquired a media character: information and computer technologies have firmly entered the educational process, a distance learning network has been created, virtual museums, electronic archives and books, and the preservation of cultural values have become widespread. monuments are increasingly taking place in digital format. The problems of the relationship between man and the media are largely debatable. Perhaps the most controversial question is what kind of phenomenon this is – Homo medium: “one-dimensional man” (this is how Herbert Marcuse defined the essence of personality, shaped by the technical progress of Western civilization).

Cyberspace defines the collective consciousness, guiding such styles as cyberpunk in literature, high-tech in architecture and interior design, techno in music, subcultures of optimistic ravers and pessimistic cybergoths, forming a special culture of thinking: laconic and politically correct. The phenomenon of speed indirectly influences the emergence of a new type of consciousness, formed by visual space – television, the Internet and “new art” – advertising. And the phenomenon of “smart technologies” and the multimedia revolution mean the spread of electronic paper media (for example, electronic paper), the spread of digital, interactive and 3D-10D cinema, the development of mobile television and the triumph of the blogosphere as an alternative to the media in the 21st century.

Nowadays, a new mass religion of the media space is being formed. Media can appear as something superhuman (from the point of view of technological gnosticism, both God and the Machine are the embodiment of higher rationality, the absence of lower emotions and human instincts: the Machine is, in a way, God without the “Id” of S. Freud), as a transcendental perspective and technical diakonia in the world, as a virtual world of

artifacts and information space, an integral factor shaping the identity of the 21st century.

Liberal and conservative problems of alienation and stigmatization of technologies also make themselves felt: thus, virtualization marks a new perception of the world as such (“new heaven” and “new earth” (Rev. 21:1)). In this case, God appears as the author of technology, being on the Internet more than anywhere else, and creating sacred cyberspace, and the Global Network is perceived as a missionary territory, a matrix of values and meanings. In turn, the media – the prototype of the Creator-Demiurge – create an invisible religious organization with supernatural powers and gods, creating reality and us. The machine appears as the likeness of God, and in science fiction there are discussions about the soul of the machine and the technogenic intelligence of the Network.

The Catholic theologian P.T. de Chardin’s book “The Divine Environment” describes the “Omega” point, and the media can also be compared to a certain divine environment in which travelers to the WWW are trying to find this “Omega” point. The Internet environment is the embodiment of the theoretical principles of noospherologists, the same P.T. de Chardin noted: “The noosphere strives to become one closed system, where each individual element sees, feels, suffers in the same way as all the others, and together with them.” This system is applicable for synchronizing the processes of perceptual, motivational, mental and emotional regulation of activity among interacting subjects.

The reverent and at the same time critical attitude towards information technology is quite clear: on the last Sunday of January every year the International Day without the Internet is celebrated; January 28 – International Day for Personal Data Protection; the first Tuesday in February is International Safer Internet Day; March 12 is World Day Against Cyber Censorship, Internet Freedom of Speech Day and Computer Safety Day; on the penultimate Saturday of March – Switch Off Day, Earth Day or Energy Saving Day; April 4 – Internet Day (on the day of the repose of St. Isidore of Seville); May 3 – International Computer Free Day; May 17 – World Telecommunication and Information Society Day; November 26 – World Information Day; November 30 is International Data Protection Day.

The essence of technology can appear as a demonic, anti-natural and hostile force to man: technophobia as an idea actually originated with technology itself. People throughout the technological age have either admired and worshiped it, or, on the contrary, existentially feared it as something sinister and demonic. Even in primitive myth, technology appears as a displeasing enterprise (the legend of the “Tower of Babel”, the ancient Greek myths of Prometheus and Icarus). Even in the time of Tacitus, mathematicians and mechanics were persecuted as criminals, classed as “swindlers and schemers.”

In medieval Europe, technophobia received a strong impetus for development in the form of the idea, actually encouraged by the church, about the satanic origin of technical innovations (“the story of Doctor Faustus”). New times in Europe were marked by “revolts” against machines, machine tools and other mechanisms. The social conditioning of “technophobia” was expressed by J.-J. Rousseau, who called on humanity to return “back to nature” and to the “Golden Age”. In the modern era, “technophobia” is present, first of all, in the so-called “anti-scientist movements” of Western philosophy, such as, for example, the philosophy of life and existentialism and philosophical anthropology that grow out of it. Some theorists of “global environmental catastrophism” can also be considered technophobes, including A. Peccci, D. Meadows, J. Forrester, P. Ehrlich, A. J. Bahm, G. Gardin and others.

Virtual reality is perceived by some as something subhuman and even infernal in line with E. Fromm’s reasoning about necrophilia, as the embodiment of “Thanatos” in S. Freud’s terminology. Here, using the conceptual heritage of psychoanalysis, one can imagine how future high-tech archetypes rise from the depths of the collective unconscious. Liberal and conservative problems of alibization and stigmatization of technology also make themselves felt. In accordance with the conservative position, the satanic origin and infernal origins of high-tech are assumed. The Internet appears as a monster and a Biblical Beast, a revived Tower of Babel, the Kingdom of the Antichrist, a phenomenon of an occult-pagan-magical nature.

In this context, it seems appropriate to consider new information technologies both within the framework and with the help of humanitarian and technocratic approaches. According to

According to the researchers' opinion, the 21st century is the century of information and psychology, which means an even greater unification of modern psycho-technologies with information technologies – technologies of information and psychological influence. Some of these changes have a direct and indirect impact on people in the system of social transformations. We would like to highlight two aspects of the problem here.

First, from our point of view, social change is as serious as the problems that people face, and they are just as much ways to solve those problems. Change in the average economic situation due to continuous acceleration (fears of change can be caused by futuristic shock, according to Alvin Toffler) and increased availability of information. The phenomenon of self-development of technologies actualizes the place of man in the system of social transformations, and here it is especially important to emphasize their influence on man, as well as their interconnection, which is manifested in the historiosophy of philosophical technologies.

Secondly, here it is necessary to note psychological problems, a state of confusion, decline, uncertainty in natural forces, guidelines, fear of not achieving success and generally not having the spirit of the times – a certain paranoid consciousness. A person still has all the same problems as before, and there are even more of them, and they suffer from mental disorders and migration. Man has been formed over the past ten thousand years after the social revolutions of the Stone Age, and here he is faced with both immediate problems, psychological and mental, and indirect ones, when he begins to understand the problems in modern society, and this, in turn, becomes a problem of bioethics.

If we turn to the theory of Hakob Nazaretyan, we can recall that the social revolution of the Stone Age (Neolithic), which continued in the Neolithic revolution, gave way to the Bronze Age, about a nonlinear future, about civilizational crises (demographic, economic, military-political) in the global era, history and about *Homo prae-crisimos* (pre-crisis man syndrome). These facts mark the development of average civilization as a whole. Robert Bellah, in *Religions in Light Civilization: From the Paleolithic to the Axial Age*, analyzed and compared the concepts of religion, evolution and the Axial Age and argued for the enormous

importance of the universal ethi formed during the Axial Age, which remains the global cooperation of modern humanity.

This question was asked in encyclopedic works describing pre-Axial times, then the problem of modern man begins to be understood (Karl Jaspers), and now many authors believe that we are witnesses and contemporaries of a new Axial Age. Every time considers itself to be the last, and even if our time becomes the last, we will definitely not know about it.

All problems, including new ones, have a bioethical aspect: the right to life and the right to death, euthanasia and abortion, contraception and sterilization; new reproductive technologies and medical and biological experiments on humans; modern technologies of genetic engineering and organ and tissue transplantation; psychiatry and human rights; moral problems of HIV-infected people; interprofessional relations in medicine; problems of social justice in medicine, as well as problems of AI, robots, cyborgs, the future of humanity, the Terminator, the Matrix, etc. are part of the partners. Modern bioethical problems are related to technology (euthanasia, stem cells, cell cloning), the bioethical nature of distribution and the modern problem of vaccination – this reflects human problems in the modern world.

Scientific discourse is dominated by three points of view regarding the fate of man in the system of transformations: negative changes, the slow emergence of changes and the idea of a new human nature. It is advisable to note that human influence on nature led to a revolution in the development of society, including the scientific and technological revolution, the scientific revolution in physics, biology, medicine, philosophy and cosmology; in the socio-economic period the Neolithic revolution, the industrial revolution, the cultural revolution, green revolution, demographic revolution, rising sentiment revolution, etc. It is curious that the term revolution was originally used in astrology and alchemy: in scientific language, the term came from the title of the book by Nicolaus Copernicus “*De revolutionibus orbium coelestium*” (“On the virtual celestial spheres”, 1543).

Communication revolutions, among which results are usually achieved approximately 40 thousand years ago, we know the first commu-

nication revolution. For the first communication revolution, three more trends are observed, including those related to the improvement of the means of transmitting messages: the definition of writing, the invention of the printing press, and the development of electronic media. The fourth communication revolution is associated with the differences and development of electronic means of communication. Electronic media have solved a number of problems associated with sending and receiving messages through the enormous increase in speed and volume of information over long distances.

Conclusion. Thus, at the present stage of economic development, we can state the actualization of information challenges of civilizational development and the modification of many characterological features of media reality. Socialization in the first world is gradually replacing socialization in the virtual world, which manifests itself in final self-isolation, loss of internal guidelines and social passivity of young people. Many modern researchers attach great importance to the “ecology of culture” in screen space, believing that an active sociocultural system for regulating communication, perception and creativity is necessary. Virtual reality blockchain

brings together other cultural identities and models of exclusivity – external, diffuse, and this arises for all of us before the formation of a new identity, a new way of thinking. Media education, which is a necessary condition for the socialization of the individual, becomes the most important support for the socialization of the individual.

In fact, modern Ukrainian media reality reflects the processes taking place in Ukrainian society; journalism forms, correlates and corresponds with public opinions. One can recall how in 2012 journalism was in first place in supporting trust, then even surpassing the church, which was the leader in the degree of trust in all the pre-war years; now trust in the armed forces of Ukraine and the president prevails [Shepeleva]. Currently, the Ukrainian media reality is dominated by military issues, which are naturally diverse, the following problems are updated: bombings and displaced people, military analysis and consistency, reports and additions to them, migration and volunteer work of rescuers, the work of pyrotechnicians, doctors and hospitals, hard winter and overcoming difficulties, exchange of prisoners and press problems, victorious moods and psychological/psychiatric problems of people, etc. [Palinchak].

BIBLIOGRAPHY

1. The Digital 2023 Global Webinar: explore the trends behind the numbers. URL: <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/digital-2023/>
2. Palinchak M., Dobrodum O., Khrypko S., Gold O. Information Politics of Ukraine in the Field of Freedom of Conscience in a Pandemic // *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 22. No. 11. November 2022. P. 222–228.
3. Шепелева А. ЗСУ очолюють рейтинг довіри українців – соціологія. URL: <https://www.dw.com/uk/sociologia-zsu-ocoluut-rejting-doviri-ukrainciv-zelenskij-na-sostomu-misci/a-65001195>

REFERENCES

1. The Digital 2023 Global Webinar: Explore the Trends Behind the Numbers. URL: <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/digital-2023/>
 2. Palinchak M., Dobrodum O., Khrypko S., Gold O. (2022) Information Politics of Ukraine in the Field of Freedom of Conscience in a Pandemic. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 22. No. 11. November 2022. P. 222–228.
 3. Shepeleva A. The Armed Forces of Ukraine Lead the Rating of Trust of Ukrainians – Sociology 15.03.2023. URL: <https://www.dw.com/uk/sociologia-zsu-ocoluut-rejting-doviri-ukrainciv-zelenskij-na-sostomu-misci/a-65001195>
-

О. В. ДОБРОДУМ

*доктор філософських наук,
професор кафедри журналістики та реклами,
Державний торгово-економічний університет, Київ, Україна
Електронна пошта: dobrodum.olga@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>*

Е. І. МАРТИНЮК

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології та філософії культури,
Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна
Електронна пошта: eduardmartinuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-5904-2721>*

О. Е. НИКИТЧЕНКО

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології та філософії культури,
Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна
Електронна пошта: olena.ed.nykytchenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9403-9795>*

**МЕДІАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОЇ СФЕРИ
ТА СУЧАСНІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ**

Нині ми можемо спостерігати медіатизацію суспільної сфери та маніфестації сучасних комунікаційних стратегій. Осмислюючи гуманітарний вимір філософії медіа, актуалізується питання про самовідчуття при цьому самої людини. Соціальні трансформації мають багато аспектів, оскільки суспільство модифікується значною мірою завдяки розвитку та вдосконаленню сучасних технологій. Однією з характеристик сучасної епохи є технологічні інновації, для позначення інформаційної цивілізації нині з'явилася достатня кількість синонімічних понять: глобальна комп'ютеризація, онлайнізація, дигіталізація, автоматизація, інформатизація, комп'ютерні технології, новітні комп'ютерні технології, нові технології, сучасні інформаційні технології, цифрові інформаційні, нові та новітні інформаційні технології, психотехнології. на сучасному етапі соціального розвитку ми можемо констатувати актуалізацію інформаційних викликів цивілізаційного розвитку та модифікацію багатьох характерологічних характеристик медіареальності. Соціалізація у реальному світі поступово замінюється соціалізацією у світі віртуальному, що проявляється, зрештою, у самоізоляції, втраті внутрішніх орієнтирів та соціальній пасивності молоді. Багато сучасних дослідників надають великого значення «екології культури» у просторі екрану, вважаючи, що необхідне активне соціокультурне регулювання системи комунікації, сприйняття та творчості. Віртуальна реальність породжує інші культурні ідентичності та моделі суб'єктивності – нестабільні, дифузні, але це ставить нас перед завданням формування нової ідентичності, нового мислення. Найважливішим чинником соціалізації особистості стає медіаосвіта, що є важливим чинником соціалізації особистості.

Ключові слова: медіатизація, особистість, комунікативні стратегії, медіаосвіта, віртуальна реальність.

UDC 811.161'32]:004.032.26:004.055:004.423.46

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.8>

O. V. DOVHAN

PhD in Philology,

Doctoral Student at the Department of Slavic, Romance and Oriental Languages,

Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

E-mail: dovgan396@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6728-818X>

FEATURES OF NEURAL NETWORK MODELING OF THE PROCESSES OF RECOGNIZING LINGUISTIC MARKERS OF THE CATEGORIES OF SENSE AND ABSURDITY IN THE CONTEXT OF WORKING WITH FALSE DATA

The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation had a number of geopolitical and domestic consequences. One of the manifestations of such consequences on both of the above levels was the change in the modern information environment under the influence of the actualization of numerous Russian narratives. Naturally, the consequence of such false information should be the weakening and vulnerability of Ukrainians to manipulation, disinformation, etc.

The latter is represented in the peculiarities of updating the above-mentioned data with false, exaggerated, distorted, etc. information. The above, in turn, determines the relevance and urgency of the problem of their existence in the context of Russian disinformation, misinformation propaganda, and fakes (as well as diplomatic fakes), as well as the development of tools for their analysis to prevent their destructive impact.

We are talking about the nature of the language poly system and Natural Language Processing (hereinafter – NLP) as tools for processing language data for further use in the process of Machine Learning (hereinafter – ML) and analysis using an artificial neural network. These include vectorization, tokenization, lemmatization, speech interface (Google Assistant and others), automatic translation (Google Translate, Reverso, DeepL, etc.), and other areas. Naturally, the aforementioned study is of particular relevance in the context of the hybrid nature of the Russian-Ukrainian war, in which the media space (online discourse) is home to a whole bunch of fake, distorted, actually false, and other data.

That is why in our research we will analyze the main issues related to the problem of methodological features of neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity, paying attention to their nature, mutual influence, and interdependence, priority and socio-cultural significance for Ukrainian society. In addition, we will consider the specifics of the above process in the context of working with false data (disinformation), as well as the impact of the latter on its course.

Key words: linguistics, natural language processing, text data, artificial neural networks, machine learning, neural network modeling methodology.

Introduction. The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation had a number of geopolitical and domestic consequences. One of the manifestations of such consequences on both of the above levels was the change in the modern information environment under the influence of the actualization of numerous Russian narratives. We will use this term in the sense of narratives, explanations, etc. that are used without reference to specific data or facts. It is noteworthy that such narratives are essentially interpretations, an act of creativity that nevertheless has a specific purpose.

In our case, Russian narratives are aimed at atomizing Ukrainian society and stratifying it (let us recall numerous fake news about certain current events: mobilization (news about a unit with Ukrainian children), military operations (a series of videos on Tik Tok telling about "terrible" losses and

defeats of our defenders), military administration (news about the death of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine Valeriy Zaluzhnyi or his serious condition, etc.) Naturally, such false information should result in the weakening and vulnerability of Ukrainians to manipulation, disinformation, etc. The latter is represented in the peculiarities of updating the above-mentioned data with false, exaggerated, distorted, etc. information. The above, in turn, determines the relevance and urgency of the problem of their existence in the context of Russian disinformation, misinformation, propaganda, and fakes (as well as diplomatic fakes), as well as the development of tools for their analysis to prevent their destructive impact.

At the same time, it is advisable to take into account the functional nature of the language poly system, which, being the core means of human

communication, simultaneously poses the greatest threat in terms of dealing with false data. First and foremost, we are talking about the nature and dynamics of such processes within the designated construct as the generation, transformation, modification, etc. of the underlying meanings. The latter is relevant for human ontology (existence in the context of the noosphere), epistemology (processes of actualization of background knowledge: gaps, realities, etc.), axiology (value ranking of certain life events), etc. In turn, the destruction, substitution, distortion, misrepresentation, etc. of the above elements causes a number of national security problems for modern states, in light of which fact-checking initiatives in Ukraine (Ministry of Digital Transformation, Center for Countering Disinformation, Ukraine Crisis Media Center, etc.) and the world are gaining particular importance.

An important feature of Russian disinformation campaigns, compared to their counterparts implemented by other states, is that they are not limited to certain chronological limits. Thus, in practice, this means that they are permanent, functioning not sporadically (for example, the election campaign of a candidate in the United States, France, etc.), but purposefully and without regard to specific socio-political changes. Therefore, the study of the methodological features of neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data is particularly relevant.

It is about the nature of the language poly system and Natural Language Processing (hereinafter – NLP) as tools for processing language data for further use in the process of Machine Learning (hereinafter – ML) and analysis with the help of an artificial neural network. These include vectorization, tokenization, lemmatization, speech interface (Google Assistant and others), automatic translation (Google Translate, Reverso, DeepL, etc.), and other areas [Fazil, M. et al., 2023]. Naturally, the above-mentioned study is of particular relevance in the context of the hybrid nature of the Russian-Ukrainian war, within which whole clusters of fake, distorted, actually false, and other data function in the media space (online discourse).

That is why in our research we will analyze the main issues related to the problem of

methodological features of neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity, paying attention to their nature, mutual influence, and interdependence, priority and socio-cultural significance for Ukrainian society. In addition, we will consider the specifics of the above process in the context of working with false data (disinformation), as well as the impact of the latter on its course.

The problem analyzed in the research is integrated, interdisciplinary, etc., which produces its actualization in a number of scientific researches. For example, the research of NLP in the context of continental philosophy and philosophy of language (M. Heidegger, S. Freud, J. Lacan, and others) is presented in the research of M. Heimann, A. Hübener (2023), which discusses the problem of negation and negativity, which is central to continental discourse but is absent in studies of the Large Language Model (hereinafter – LLM). The latter is mostly used for a number of text-processing tasks (generation, translation, paraphrasing, classification, etc.).

An analysis of the peculiarities of using NLP is presented in the research by S. Chung et al. (2023), in which the authors identified four main areas of research on the above problem, as well as reviewed representative areas of its application. The results of the researchers' work showed a narrowing of the gap between NLP and various areas of its actualization while localizing a number of gaps in certain areas of the above process and its methodologies.

F. Guo (2023) continues to study the problem of NLP, whose research emphasizes the pivotal role of understanding the language poly system for various psychological measurements, as well as the place of semantic cues in this process. The author notes that with the development of computer science in general and Data Science (hereinafter – DS) in particular, NLP has become an effective method of analyzing textual data and representative indicators of psychological measurements. The scientist emphasizes that the work demonstrated the effectiveness of finely tuned NLP models for classifying pairwise relations into trivial/low or moderate/high empirical relations, providing preliminary validity evidence without manual data collection.

The problem of Natural language generation (NLG) is addressed by O. Nikula (2023), which analyzes the creation of neural fake news. The author used the Grover neural network model to generate a set of articles based on both real and fake news written by humans. S. Rastogi, D. Bansal (2023) continue to study the problem of fake news, noting that a number of researches offer a solution to the above problem of fake news based on Machine Learning (hereinafter – ML). In their research, the authors present a typology of false data, the time of its detection, a taxonomy for classifying researches of this issue, and the prospect of studying the above issue.

The problems associated with updating neural network models to create and detect false data are also analyzed in the research by Ş. Repede (2023). The analyzed research considers a range of issues related to the above-mentioned issues: from the complexities of the terminology system to the specification of databases in the context of fake news research and the peculiarities of their labeling.

The features of online social networks (OSNs) and the specifics of false data, hate speech, etc. in their environment are presented in the research by M. Fazil et al. (2023). In the analyzed research, hate speech in the above networks is studied using the Bidirectional long short-term memory networks layer (hereinafter – BiLSTM) – a layer of the Recurrent neural network (hereinafter – RNNs), which studies bidirectional long-term dependencies between time steps of time series or data sequences. The aforementioned neural network model updates the existing methods of representing words in a multichannel environment with multiple filters with different kernel sizes to capture semantic relations in different windows.

P. Kar, S. Debbarma (2023) continue to study the peculiarities of hate speech in the online environment and the specifics of its detection using artificial neural networks. In the analyzed research, the authors propose Optimal feature extraction and Hybrid diagonal gated RNNs (FE-DGRNN), which includes a three-stage methodology. Thus, at the first stage, after preprocessing, they update improved seagull optimization, which is used to extract multiple features from a text data set mixed with codes. At the second stage, the quantum search optimization algorithm is used to optimize the extracted features, which proactively solves the

problem of data dimensionality at the stage of further detection. At the third stage, Hybrid diagonal gated RNNs (Hyb-DGRNNs) are used to detect hate speech and analyze sentiment based on it.

The research by E. Park, V. Storey (2023) organically continues the above work. In the analyzed research, the authors analyze sentiment, which is considered in the context of the Emotion Ontology Framework (EOF). The latter can be updated to develop an ontology of emotions in the context of improving understanding of the role of affect, context, and behavioral information in human moods, and is also one of the representative features of reliable information.

D. Arnfield (2023) analyzes the relative performance of multilayer perceptron, random forest, and multinomial naive Bayesian classifiers trained on the basis of "bag of words" and frequency-inverse dense frequency transforms of documents in Fake News Corpus and Fake and Real News Dataset. The author emphasizes that the aforementioned training included updating contextually categorized fake news to improve the effectiveness of the tools, with Fake News Corpus showing much better results than Fake and Real News Dataset.

Thus, our bibliometric analysis has shown that neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data is based on NLP [V. Derbentsev et al., 2023]. An important task of the latter is sentiment analysis, which is mostly studied using Deep learning (hereinafter – DL) models. In particular, based on Deep neural network (hereinafter – DNNs): Convolutional neural networks (hereinafter – CNNs), RNNs, their varieties – Long short-term memory (hereinafter – LSTM) with layers (hereinafter – CNNs-LSTM) and BiLSTM with CNNs layers (BiLSTM-CNNs).

Aim and objectives. *The purpose* of the article is to study the methodological features of neural network modeling of speech marker recognition processes. *The subject* is the specificity of the aforementioned phenomenon in the context of analyzing the categories of sense and absurdity as an innovative tool of linguistic science. In turn, the purpose and subject of the study allowed us to formulate its *objectives*:

1. To systematize theoretical achievements in the field of neural network modeling of language

processes and apply them to the recognition of linguistic markers of the categories of sense and absurdity.

2. Analyze the existing algorithms and methods of computer linguistics, ML, DS, etc., and develop a methodological framework for neural network modeling of the processes of recognizing language markers of the categories of sense and absurdity.

3. To present the work with linguistic markers of the categories of sense and absurdity of the neural network as a means to detect and prevent the spread of false data.

Methods. *The research design* has a clear structure, which is related to the stages of its implementation:

1. *Preprocessing (collection and preparation) of textual data (2022)*. This stage includes updating the following ML methods and algorithms, in particular:

a) *vectorization* (“Bag of words”, its use is related to the fact that the data is represented by the occurrence of words, but does not take into account their position in the above data, in turn, this allows you to record the number of occurrences of each word in the analyzed array), i.e. transformation of text data (text input) into vectors (vector representation), which can be potentially processed by an artificial neural network;

b) *tokenization* (instance of a sequence of characters in the part of the analyzed data set that is accumulated for use in semantic processing);

c) *normalization* (processing of text data to match keywords by fields labeled as “filtered”, “aspectualized” or “sorted”);

d) *cleaning the language data from non-alphabetic characters* (replacing all non-lexical characters with spaces, etc.);

e) *lemmatization* (the process of converting word forms into lemmas – their primary dictionary form, similar to the selection of the base of each lexical unit in a sentence: for example, for nouns and adjectives – nominative case, and for verbs, participles, adverbs – verbs in the infinitive);

e) *removal of stop words* (removal of articles, interjections, conjunctions, etc. that are not representative of the meaning), etc.

1.1. Formal verification of URLs with a neural network model (2023). Updating the fact-checker toolkit (data from Hostmaster (<https://goo.su/NomD>) and Who.Is (<https://goo.su/SrJZRFM>),

which contains registration data of websites registered in Ukraine (Hostmaster) and the world (Who.Is)), which is a reliable basis for the proper operation of the artificial neural network.

1.2. Work on the principle of plagiarism detection programs (2023). Updating the descriptive and receptive methods (content definition), as well as the entire methodological potential of DS: *clustering* (allocation of homogeneous segments), *use of neural networks* (the process of using software to solve applied problems), *boosting* (a means of enhancing the detection of certain features), *trees* (an algorithmic way of representing data in the form of hierarchical relationships – branching), *NLP* (classification, content representation and sentiment analysis), *scraping* (conversion of non-relational data into relational data), *frameworks* (software tools to simplify and accelerate the achievement of the necessary planned program goals).

1.3. Checking the analyzed data for the presence of certain language phrases and constructions (2023). The method of analyzing scientific research was updated, which led to the search and analysis of scientific publications related to neural network modeling (in particular, language units).

1.4. Determination of the percentage of expression (partially using the data from 1.3., 2023). Methods of computer, mathematical, and corpus linguistics, combinatorial methods, structural methods, and the above ML and DS methods are updated.

1.5. Analysis of the authenticity of available multimedia objects (2023). Fact-checking methods for checking *images* (Google Images (<https://goo.su/X3xmFA>), TinEye (<https://goo.su/oCk8>) – tools for checking images; Image Edited? (<https://goo.su/QsjMFO>) – a tool for checking images for possible editing; ImgOps (<https://goo.su/9toqLU>) – a tool for comprehensive verification of images and other operations with them, etc.) and *videos* (YouTube DataViewer (<https://goo.su/xrFbRVg>) – a tool for verifying videos from YouTube; InVID (<https://goo.su/07uY7FE>) – a browser extension that allows you to frame an existing video and search for its original sources or the date of first publication using screenshots, etc.) were updated.

1.6. Study of the specifics of factuality in the analyzed textual data (2023). The descriptive and

receptive methods (content definition), as well as all the above-mentioned methodological potential of DS, have been updated.

1.7. *Checking the time of publication of a text (2023)*. The above-mentioned ML potential has been updated.

2. *Process of preparation (presentation) of language data (2023)*. The ML potential has been updated, in particular, *the feature description of an object* (the features that are fed as input should be relevant to the label we get as output – the result of a neural network or a complex of neural networks: for example, morphological features will not be or are not sufficiently representative for lexicographic research, while they are relevant for semantics research) and *the selection of key features* (the decision of relevant features about the research goal is individualized since tracking correlations between certain features is an assumption of the developer's linguistic research, within which some features are suitable for prediction and others are not).

3. *Choosing the architecture (type) of a neural network (2023)*. The methodological potential of ML is updated, in particular, artificial neural networks are used (for context research, it is advisable to use RNNs, for text understanding – CNNs or Transformer with attention, and to study the methodological features of neural network modeling of the processes of recognizing language markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data, a combination of RNNs and CNNs will be productive).

4. *Algorithm design process (2023)*. In this case, a productive type of ML is *learning with the teacher*, when an artificial neural network model receives a set of examples, each of which has the correct answer specified by the developer. Thus, the artificial neural network will be trained based on a data set with true and false information sources. It is noteworthy that ML is based on training data, which must also be updated using methods such as backpropagation and optimization algorithms (e.g., gradient descent, etc.) to improve the results.

5. *The process of training the algorithm on available (prepared) data with its subsequent validation on them (2023)*. After the artificial neural network has been built, it needs to be trained on two samples: *training* (designed to

calibrate the system's weights, when the required value is reached, it is advisable to determine *the loss function* (representing the difference between the expected and correct results of the neural network model), as it is representative of the error in the classification of markers) and *testing* (during which we validate the results of the neural network model, which can be determined using special metrics: accuracy, F1-mean, and confusion matrix, which represent the system's performance).

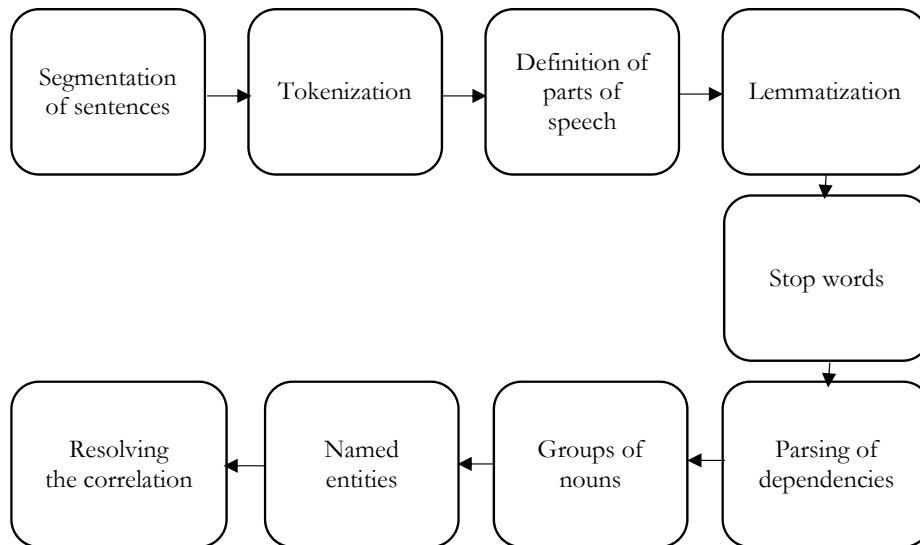
6. *Interpretation of results (2023)*. The descriptive and receptive methods (content definition), as well as the entire methodological potential of DS, are updated: the identification of patterns, narratives, factors, etc. that represent the unreliability of textual data analyzed by an artificial neural network.

Results. The above makes it possible to position neural network modeling as a relevant tool for processing linguistic data, carried out to further update the latter in several areas of linguistic research (analysis, classification, structuring, and detection of hidden patterns in large volumes of heterogeneous complexly structured data) [M. Heimann, A. Hübener, 2023]. At the same time, the realization of any complex task, including the construction of methodological features of neural network modeling of linguistic markers of the categories of sense and absurdity, involves the construction of a pipeline (conveyor), which is shown in Scheme 1:

Thus, the pivotal stages of methodological approaches to neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data are as follows:

1. *Preprocessing (collection and preparation) of text data (2022)*. During this stage, the linguist-developer processes the data set in a certain way, highlighting the aspects relevant to his/her research. This stage precedes the direct classification of speech data, consisting of the above-mentioned processes of vectorization, tokenization, normalization, cleaning of non-alphabetic characters, lemmatization, removal of stop words, etc. (see METHODS and Scheme 1).

In addition, at this stage, it is advisable to accumulate carefully filtered data, according to the researcher's algorithm. This stage is perhaps the most important since the ability to distinguish reliable

Scheme 1. Conveyor NLP

information from manipulated and false information correlates with the accuracy of the neural network model's results. Thus, we propose to implement in such a model the ability to search for data on the Internet, based on the principle of operation of most plagiarism-checking programs. The latter is based on analyzing a large amount of textual data and finding similarities with the text under analysis, while in our case, the neural network model will rely on the data we have prepared, comparing texts from the Web with them, forming a conclusion about their veracity based on the degree of coincidence with them, among other things:

1.1. Formal verification of URLs with a neural network model (2023). This means analyzing a particular source based on the peculiarities of its email address. Thus, we check the website address and the degree of coincidence with the list prepared by us (for example, in our opinion, relevant information for comparison is data from official sources: websites of ministries, departments, etc.)

1.2. Work on the principle of plagiarism detection programs (2023) will allow an artificial neural network to compare the text under analysis with a similar text available on an official source. Thus, the degree of similarity, which is a disadvantage in the case of analyzing a scientific text, will allow such data to be formally classified as true at this particular stage.

1.3. Checking the analyzed data for the presence of certain language phrases and constructions (2023). This means that a linguist

developer prepares a list of linguistic phrases and constructions that, taken together, will allow the analyzed text to be positioned as false. First of all, we are talking about the degree of emotionality of the text (a number of emotional digressions, comments, the presence of interjections, exclamatory forms, etc.); the presence of interrogative structures that are not typical of the official style; the discursiveness of certain data in relation to the general interpretation; melodrama and artistry of the analyzed texts, etc. We also consider the language of the analyzed document to be the pivotal one (especially in the context of the hybrid Russian-Ukrainian war): it is said that the occupiers' manipulative practices are commonly based on the actualization of the Russian language as a form for presenting transformed narratives by default, etc.

1.4. Determination of the percentage of expression (partially using the data from 1.3, 2023). Formal grounds for positioning the analyzed data as expressive are the presence of emotionally marked vocabulary, exclamatory and interrogative sentences, etc.

1.5. Analysis of the authenticity of available multimedia objects (2023). It is not exactly a linguistic component of verification, but it is effective in combination with textual data verification, as it allows you to position certain data as true/false with greater certainty.

1.6. Study of the specifics of factuality in the analyzed textual data (2023). This refers to the

absence of specifics (names, places, dates, and other information) as a pivotal milestone of false information. In this case, it is advisable to include the search for such data in the algorithm of the neural network model.

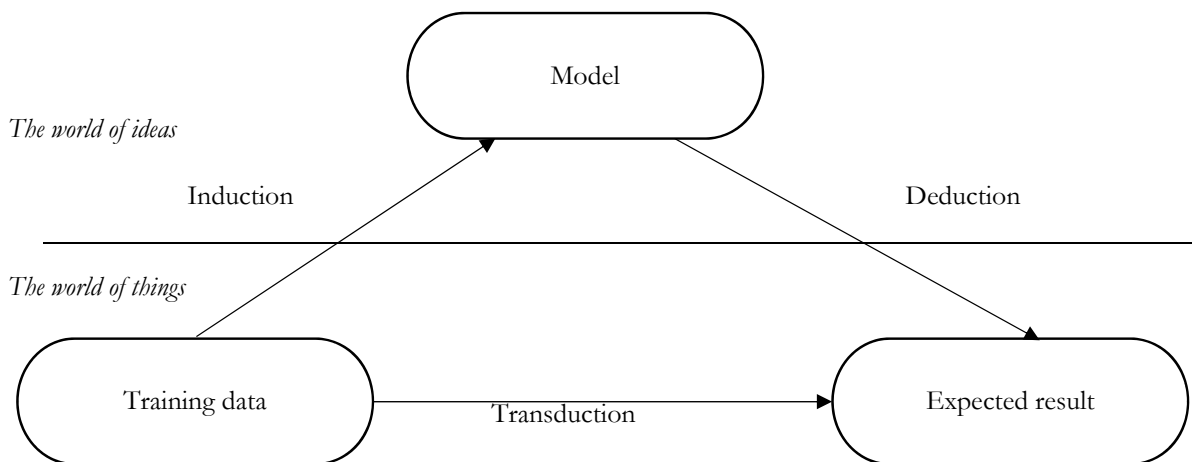
1.7. *Checking the time of publication of a text (2023)*. A common manipulative practice is when official sources do not comment on a nighttime attack on Ukrainian cities, but certain sources (on the same night) publish information about it. That is why the time of publication in relation to the data provided for training the neural network model and the verified sources is a relevant feature, since usually data published from official (truthful) sources have approximately the same time of publication (for example, the next morning), while false data will be more differentiated in time.

2. *Process of preparation (presentation) of language data (2023)*. It is a key stage of the neural network modeling process because the correctness of the algorithm and the ranking of text data on the truth/falsity scale depends on the representativeness of the data set containing sense and absurd language markers. Naturally, an artificial neural network needs to be trained on representative data that is fundamental in terms of covering the problem under study. It is noteworthy that the data representation correlates with a specific application task because for each of them, it is necessary to choose specialized methods that are productive for its solution. The most common methods of data representation in the process of training a neural network or ML (see Scheme 2) are *feature description of an object* and selection of key features.

3. *Choosing the architecture (type) of a neural network (2023)*. This is the second most important stage after the data preparation (presentation) process because the success of neural network modeling depends on the choice of the tool for analysis, as well as its feasibility, functional characteristics, etc. That is why it is necessary to initially consider the type of artificial neural network, which is determined based on the typological and functional specifics. In particular, it is advisable to use RNNs for contextual research, CNNs or Transformer with attentional processing for text understanding, and a combination of RNNs and CNNs will be productive for studying the methodological features of neural network modeling of the processes of recognizing language markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data.

The aforementioned artificial neural network models are productive for working with textual data, as they are able to track certain patterns, narratives, etc., and analyze sequences and correlations in the analyzed data. In addition, in the above modeling, lexical items are represented as points in hyperspace that correspond to certain senses, and sentence construction is positioned by moving along the above points in a multidimensional space. This is the aforementioned vectorization of language data, i.e. transformation of textual data (textual input) into vectors (vector representation) that can be potentially processed by a neural network.

4. *Algorithm design process (2023)*. The choice of actualized methods correlates with the specific task of the research carried out by the developer-linguist: for example, to study the recognition

Scheme 2. Three types of ML

of linguistic markers of the categories of sense and absurdity, classification, clustering, regression, ranking, and genetic algorithms will be productive (despite the significant drawback of the latter in the form of the lack of induction (data analysis and model building on their basis) learning) [P. Kar, S. Debbarma, 2023] (see Diagram 1).

5. *The process of training the algorithm on available (prepared) data with its subsequent validation on them (2023)*. After the artificial neural network has been built, it needs to be trained on two samples: *training* and *testing*. The above is intended to assess whether this neural network model is able to distinguish true from false data during text analysis.

6. *Interpretation of results (2023)*. This stage is productive in identifying patterns, narratives, factors, etc. that represent the unreliability of the textual data analyzed by the artificial neural network. In turn, such information is useful for raising public awareness (in particular, in Ukraine and Europe) of potential russian manipulative practices, identifying false or distorted information, and assisting the above-mentioned communities with an automated tool for detecting them – a neural network.

Discussion. The problem of methodological features of neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data analyzed in this study is an integrated one. In turn, this leads to the controversial nature of its theoretical interpretation and practical implementation: undoubtedly, one of the main tasks of NLP is the recognition and

classification of language categories (classification, content representation, and sentiment analysis) E. Park, V. Storey (2023), and the ML and DS tools – artificial neural network models – are best suited for the above task in general and for working with false data in particular.

Thus, in the study by S. Chung et al. (2023) revealed the existence of a gap between NLP itself and the practical implementation of its implementation, while M. Heimann, A. Hübener (2023) highlighted a number of problems with LLM, which is a core component of ML on large corpora of texts and is relevant to a number of text data processing tasks (generation, translation, paraphrasing, classification, etc.). The thesis is that, according to O. Nikula (2023), the most productive method for studying news is the use of NLG. At the same time, F. Guo (2023) considers fine-tuned models for classifying pairwise connections into trivial/low or moderate/high empirical connections to be a universal NLP tool.

M. Fazil et al. (2023) position BiLSTM-RNNs as such a tool, which updates existing methods of representing words in a multichannel environment with multiple filters with different kernel sizes to capture semantic relations in different windows. It is noteworthy that D. Arnfield (2023) proves in this case the effectiveness of multilayer perceptron, random forest, and multinomial naive Bayesian classifiers trained on a bag of words and frequency-inversion dense frequency transform terms of documents in Fake News Corpus and Fake and Real News Dataset.

At the same time, P. Kar, S. Debbarma (2023) argue for the relevance of a three-stage methodology

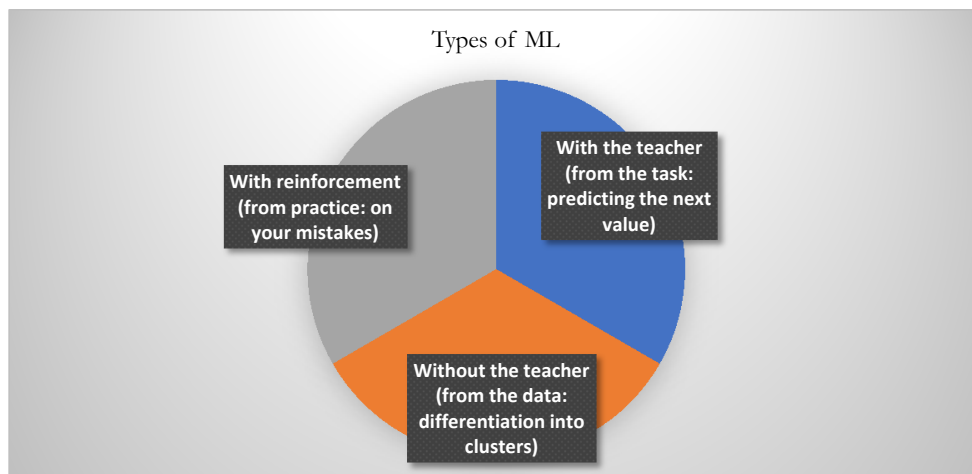

Diagram 1. Types of ML

based on FE-DGRNN: a) extracting multiple features from a text data set mixed with codes; b) optimizing the extracted features, which produces a preventive solution to the problem of data dimensionality at the stage of further detection; c) detecting hate speech and analyzing sentiment based on it. In addition, the typology of false data by S. Rastogi, D. Bansal (2023) is also quite controversial, as it seems incomplete (the latter can be explained by the rapid development of such data), and the study by Ş. Repede (2023) is too generalized due to certain methodological gaps.

Thus, neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data is based on NLP [V. Derbentsev et al., 2023]. An important task of the latter is sentiment analysis, which is mostly studied using Deep Learning (hereinafter – DL) models. In particular, on the basis of Deep neural network (hereinafter – DNN): CNNs, RNNs, and their variants – Long short-term memory (hereinafter – LSTM) with layers (hereinafter – CNN-LSTM) and BiLSTM with CNN layers (BiLSTM-CNN).

From the perspective of linguistic pragmatics, neural network models are able to recognize, analyze and process streaming speech, literary studies – to study the degree of expression and features of semantic representation (morphological, lexical, syntactic design of semantic cells), science – to determine the primary source (author) of text data, preventing academic dishonesty, etc. In addition, the above-mentioned artificial neural networks will significantly speed up scientific linguistic research (in particular, work on research topics of departments, divisions, etc.). This is especially true in the context of rapid technological development and the growth of research materials and the specifics of their processing.

That is why the actualization of artificial neural network models in text data mining is a modern and promising area of linguistic (and other) research. For instance, a thorough and comprehensive analysis of large corpora of texts has an impact on social, economic, educational, and other spheres. In addition, the use of neural network models in the process of processing data of various types and kinds (including text) will help improve the quality and accuracy of automatic translation and verification of the accuracy of the information

presented. It is also about taking into account the peculiarities of recognizing language categories and the specifics of the process of distinguishing lexical items, semantics, etc. (in particular, in the case of large amounts of analyzed data).

The theoretical significance of this research will be a comprehensive study of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data using neural network modeling (in particular, the linguistic stylistic and lexical-semantic features of the construction of linguistic markers of the categories of sense and absurdity). A systematic approach to this problem makes it possible to generalize the practical principles of linguistic pragmatics and outline the prospects for studying the lexical and phraseological level and style of such texts. The results of the study are a contribution to computer and mathematical linguistics, data science. At the same time, they can serve as a basis for further development of the methodology of linguistic and contrastive studies, as well as the development of interdisciplinary projects that will allow for more frequent use of tools, methods, and theories of related subjects, deepening their effectiveness.

Practical value. The observations and results of the research can be used to study the methodology for recognizing linguistic markers of sense and absurdity in the context of working with false data; in comparative studies of European and Ukrainian strategies for countering disinformation; to analyze the effectiveness of ML in analyzing, identifying, and countering russian narratives; in studying the use of various strategies for countering disinformation in the context of ML and DS tools.

The main limitations of the research. Artificial neural network models can make mistakes, giving inaccurate results for certain tasks, since in order to work properly with such models, it is necessary to train them on a number of typical examples. This is despite the fact that the same artificial neural network models are also used to generate the aforementioned data, which leads to the latter's adaptability, accumulation speed, etc. Thus, the process of training an artificial neural network is quite lengthy and complex in preparing datasets (it is important to understand the variety of false data generated by the russian federation, which is also constantly changing).

As for the above-mentioned linguistic categories, in particular, the methodological features of neural network modeling of the processes of recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the context of working with false data, artificial neural network models achieve greater accuracy. However, we are only talking about effective recognition and analysis of language categories, sentiment analysis, hate speech extraction, etc., but the truthfulness/falsity of data is more difficult to implement. For example, RNNs and a number of their modifications (LSTMs) and networks with reproducible attention (Attention) should be used for recognizing and classifying lexical items, syntactic units, and parts of speech.

Instead, neural network algorithms (e.g., Word2Vec, GloVe) and transformer models (e.g., BERT) should be used to work with semantics (in particular, sense). The former is capable of performing the aforementioned vectorization of textual data (transforming lexical units into vectors representing the input information). In turn, this allows us to study the peculiarities of semantic representation and relationships between lexical items, which is important in the context of studying the coherence and factuality of textual data. In addition, updating the above algorithms is productive for contextual processing of such data, which allows the researcher to visualize the network of correlations between lexical items, phrases, phrases, etc. Thus, this will allow us to implement most of the above steps directly and, indirectly, as one of the remaining ones.

Conclusions

Relevance. The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation has led to a change in the political context in general and the information field in particular. First and foremost, this concerns the circulation of a large amount of false information (disinformation, misinformation, propaganda, fakes, and, in the future, deepfakes).

Narratives that do not contain facts, evidence, etc. have become a productive tool for actualizing the above-mentioned type of data in the information field. In turn, this makes them an important component of the hybrid war against Ukraine and an element of reflexive governance (influence on decision-making through the above manipulations). The above demonstrates the relevance of the study, namely, the need for modern tools for analyzing,

tracking, counteracting, etc. false data in the form of neural network modeling of language marker recognition processes.

The obtained results demonstrate the potential of neural network modeling in recognizing linguistic markers of the categories of sense and absurdity in the process of working with false data in the context of NLP. This is because the above-mentioned artificial neural network models allow us to more thoroughly track the specifics of fluctuating changes in the intended sense: we are talking about a system of correlations between words, phrases, sentences, etc. In turn, the latter will facilitate the identification and study of linguistic categories in the context of linguistic pragmatics, in particular, the peculiarities of their existence in the environment of true/false data.

Main conclusions. The methodology of neural network modeling of the processes of recognizing the linguistic categories of sense and absurdity in the process of working with false data is a complex problem that has no clear solution. This is due to the existing poly-instrumentalism when the solution of a particular problem can be achieved in different ways (types of artificial neural networks, types of actualized layers, originality of the combination, specifics of the learning process, etc.) The presented study represents one of the ways to build this process, which the author considers promising for further work in the context of combating data manipulation and falsification.

The research is useful for use in the educational process: theoretical and special courses on ML, DS, NLP, text linguistics, lexicology, lexicography, comparative stylistics, language culture, and philosophy of language.

Prospects for further research lie in the fundamental analysis of the possibilities of using neural network modeling of the linguistic categories of sense and absurdity in the process of working with false data, in particular: a) to identify artifacts (anomalies) in text and multimedia data: thus, artificial neural networks can be trained to track such artifacts and correlations in data, with subsequent detection of deviations from the built templates of certain data, which is essential for this process; b) to generate the above artifacts (anomalies) in text and multimedia data: the process is the opposite of the first point, but productive for it, since the ability to produce artifacts produces the possibility of their more accurate localization.

REFERENCES

1. Arnfield, D. (2023). Enhanced Content-Based Fake News Detection Methods with Context-Labeled News Sources.
2. Chung, S., Moon, S., Kim, J., Kim, J., Lim, S., & Chi, S. (2023). Comparing natural language processing (NLP) applications in construction and computer science using preferred reporting items for systematic reviews (PRISMA). *Automation in Construction*, 154, 105020.
3. Derbentsev, V. D., Bezkorovainyi, V. S., Matviychuk, A. V., Pomazun, O. M., Hrabariev, A. V., & Hostryk, A. M. (2023). A comparative study of deep learning models for sentiment analysis of social media texts. In *CEUR Workshop Proceedings* (pp. 168-188).
4. Fazil, M., Khan, S., Albahlal, B. M., Alotaibi, R. M., Siddiqui, T., & Shah, M. A. (2023). Attentional multi-channel convolution with bidirectional LSTM cell toward hate speech prediction. *IEEE Access*, 11, 16801-16811.
5. Guo, F. (2023). *Revisiting Item Semantics in Measurement: A New Perspective Using Modern Natural Language Processing Embedding Techniques* (Doctoral dissertation, Bowling Green State University).
6. Heimann, M., & Hübener, A. F. (2023). Circling the Void: Using Heidegger and Lacan to think about Large Language Models.
7. Kar, P., & Debbarma, S. (2023). Multilingual hate speech detection sentimental analysis on social media platforms using optimal feature extraction and hybrid diagonal gated recurrent neural network. *The Journal of Supercomputing*, 1-32.
8. Nikula, O. (2023). Linguistic Feature Analysis of Real and Fake News: Human-written vs. Grover-written.
9. Park, E. H., & Storey, V. C. (2023). Emotion Ontology Studies: A Framework for Expressing Feelings Digitally and its Application to Sentiment Analysis. *ACM Computing Surveys*, 55(9), 1-38.
10. Rastogi, S., & Bansal, D. (2023). A review on fake news detection 3T's: Typology, time of detection, taxonomies. *International Journal of Information Security*, 22(1), 177-212.
11. Repede, Ş. E. (2023). Researching disinformation using artificial intelligence techniques: challenges. *Bulletin of "Carol I" National Defence University*, 12(2), 69-85.

О. В. ДОВГАНЬ

кандидат філологічних наук,

докторант кафедри слов'янських, романських і східних мов,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Електронна пошта: dovgan396@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6728-818X>

ОСОБЛИВОСТІ НЕЙРОМЕРЕЖЕВОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗПІЗНАВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ МАРКЕРІВ КАТЕГОРІЙ СМISЛУ ТА АБСУРДУ В КОНТЕКСТІ РОБОТИ З НЕПРАВДИВИМИ ДАНИМИ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України мало цілу низку наслідків геополітичної і внутрішньодержавної природи. Одним з проявів таких наслідків обох вищезазначених рівнів стала зміна сучасного інформаційного середовища під впливом актуалізації численних російських наративів. Закономірно, що наслідком функціонування таких неправдивих даних має стати ослаблення, вразливість українців до маніпуляцій, дезінформації тощо.

Останні репрезентовано у особливостях актуалізації вищезазначених даних з неправдивою, гіперболізованою, перекрученою тощо інформацією. Це, своєю чергою, зумовлює актуальність та нагальність проблеми їх побутування в контексті російської дезінформації, мізінформації пропаганди та фейків (а також дипфейків), а також вироблення інструментарію для їх аналізу задля попередження їх деструктивного впливу.

Йдеться про природу мовної полісистеми та Natural Language Processing (далі – NLP) як інструменти для обробки мовних даних з метою подальшого використання у процесі Machine Learning (далі – ML) та аналізу за допомогою штучної нейронної мережі. Це векторизація, токенизація, лематизація, мовленнєвий інтерфейс (Google Assistant та інші), автоматичний переклад (Google Translate, Reverso, DeepL тощо) та інші напрями. Природно, що вищезазначене дослідження набуває особливої актуальності ще й у контексті означеної гібридної природи російсько-української війни, в межах якої у медіапросторі (інтернет-дискурсі) функціонують цілі грона фейкових, викривлених, власне неправдивих та інших даних.

Саме тому у своєму дослідженні ми проаналізуємо основні питання дотичні до проблеми методологічних особливостей нейромережевого моделювання процесів розпізнавання мовних маркерів категорій смислу й абсурду,

звернувши увагу на їх природу, взаємовплив і взаємозумовленість, першорядність та соціокультурну значущість для українського суспільства. Окрім того, нами буде розглянуто специфіку вищезазначеного процесу в контексті роботи з неправдивими даними (дезінформацією), а також вплив останніх на його перебіг.

Ключові слова: лінгвістика, обробка природної мови, текстові дані, штучні нейронні мережі, машинне навчання, методологія нейромережевого моделювання.

UDC 81'37'42:303.62:316.628

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.9>

Ya. R. FEDORIV

Candidate of Philology,

Associate Professor at the English Language Department,

National University of "Kyiv-Mohyla Academy", Kyiv, Ukraine

E-mail: yaroslava.fedoriv@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5915-9428>

A. Yu. SHUHAI

Senior Lecturer at the English Language Department,

National University of "Kyiv-Mohyla Academy", Kyiv, Ukraine;

National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: alla.shuhai@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8637-6268>

I. D. PIROZHENKO

Senior Lecturer at the English Language Department,

National University of "Kyiv-Mohyla Academy", Kyiv, Ukraine;

National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: i.pirozhenko@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5061-1625>

**EXPLORING LINGUISTIC CONSTRUCTS OF RESILIENCE:
A MOTIVATIONAL LANGUAGE ANALYSIS IN EDUCATIONAL CONTEXTS**

*"Success is not final, failure is not fatal: It is the courage
to continue that counts." – Winston S. Churchill*

This paper examines the relationship between language, motivation, and resilience, with a specific focus on the linguistic expressions related to the concept of resilience in the educational context. Recognising motivation-related language as a potent instrument shaping students' motivations and outcomes, the study employs a survey-based approach to deduce the linguistic constructs that define resilience. Through the statistical and content analysis of survey responses from diverse academic subgroups, the research identifies key motivation-related language patterns and explores variations in linguistic cues. The objective is to enhance our comprehension of how language contributes to the conceptualisation of resilience, thereby providing practical insights for both linguistic research and pedagogical interventions.

The groundwork is laid by exploring literature focused on the connection between language and motivation, the impact of motivational language on learning outcomes, the role of language in developing resilience, defining resilience in personal development and learning contexts, and examining its significance in academic settings. The case study, centred on a survey focused on defining the concept of resilience, serves as a tool for the linguistic interpretation of survey results. The study identifies language units related to factors influencing resilience, both internal (such as mindset and self-talk) and external (including community support systems and the environment).

The paper synthesises key linguistic findings derived from motivation-related language to enhance teaching practices, emphasising the practical implications for educators and learners. This exploration contributes to the evolving landscape of psycholinguistic research, enriching our understanding of the concept of resilience and its implications.

Key words: concept, discourse, empirical study, motivational language constructs, resilience, survey.

I. Introduction. Within scholarly investigations, the exploration of the notion of resilience, particularly within linguistic contexts and crisis situations, has emerged as a central focus. The attention directed towards the relationship between

language and resilience reveals the role of linguistic expressions in individuals' ability to navigate and overcome adversity.

Contributions from recent scholarly works [Soenke et al.; Wang & Liu; Gonzalez-Mendez

et al.; Rocha et al.; and others] collectively enhance our understanding of the concept of resilience, encompassing linguistic, psychological, environmental, and social dimensions. These studies emphasise the crucial role of motivation-related language in both understanding and developing resilience, offering insights into the complex nature of this phenomenon.

Our study attempts to indicate the ways in which linguistic features embedded in survey responses contribute to the conceptualisation of resilience. It aims to identify common patterns in motivation-related language and scrutinise potential differences in language expression across academic subgroups to advance our comprehension of the role that language plays in defining resilience, thereby offering pragmatic insights for both research endeavours and pedagogical interventions.

The **research question** is how language, specifically motivation-related language, contributes to the conceptualisation of resilience in an educational context, and what linguistic constructs define resilience among diverse academic subgroups.

The **research goal** is to investigate the relationship between language, motivation, and resilience in an educational context, identifying key motivation-related language patterns and exploring variations in linguistic cues across different academic subgroups.

Research tasks involve exploring motivating language and its impact on various aspects, including the steps listed below:

1. Conduct a comprehensive literature review to establish the connection between language and motivation, exploring the role of motivational language in developing resilience.

2. Design and administer a survey focused on defining resilience, targeting diverse academic subgroups.

3. Analyse survey responses to identify key motivation-related language patterns, considering both internal (mindset, self-talk) and external (support systems, environment) factors influencing resilience.

4. Synthesise and interpret key findings to enhance the understanding of the concept of resilience and offer practical insights into its implications within the educational context.

These tasks aim to provide a comprehensive understanding of the influence of motivating language across different dimensions.

The case study presented in the paper explores students' perceptions of the notion of resilience and their ability to overcome challenges in personal and professional domains, based on a survey conducted at the National University of Kyiv-Mohyla Academy among participants of diverse academic backgrounds and designed so as to understand how motivational situations influence resilience perceptions. Specifically, the survey examines participants' confidence in overcoming challenges, factors they consider vital for building resilience, past demonstrations of resilience, and motivations for resilience. Linguistic cues of resilience are analysed through participants' responses to the open question.

II. Literature Review. The exploration of resilience, particularly in linguistic contexts, has garnered significant attention, especially within the framework of crisis situations. As scholars study the interplay between language and resilience, a growing body of literature has emerged to unravel the dynamics of how linguistic expressions contribute to individuals' capacity to overcome adversity. The following literature review offers an analysis of available research, disclosing connections between language use and the conceptualisation of resilience in contexts affected by crises.

Proofread version:

Synthesising current knowledge, Soenke and collaborators expand the definition of resilience to encompass positive indicators of recovery, incorporating positive affect as a mechanism and distinguishing approach motivation from overcoming aversive motivation [Soenke et al.].

Exploring the connection between motivation and language learning proficiency, Ushioda underscores motivation as an important force shaping choices and perseverance [Ushioda : 19–34]. The author recognises the intuitively grounded premise, supported by extensive research and empirical verification by language acquisition scholars over decades. By citing examples from diverse fields, the author argues that achieving proficiency in a second or foreign language is tied to motivation.

In "Motivating Language: A Guide for Leader Communications", Mayfield emphasises the

link between motivating language and improved performance, retention, attendance, innovation, and satisfaction [Mayfield : 9–11].

In “Resilience: talking, resisting, and imagining new normalities into being,” Buzzanell underscores resilience as a dynamic process moulded by discourse, interaction, and material factors [Buzzanell : 1–14]. The author underscores resilience as a dynamic phenomenon influenced by discourse, interaction, and material factors. The author emphasises communicative processes like establishing normalcy, affirming identity anchors, and establishing communication networks, highlighting the communal and discursive aspects of resilience. The author states that resilience is not an unchanging characteristic but a phenomenon cultivated through ongoing communication.

Exploring the interplay of motivation-related language and resilience is crucial in framing the concept of resilience, especially within the realms of language learning and well-being. Fei Wang & Yanghong Liu study the connection between well-being and motivation, with a specific focus on investigating the mediating influence of resilience. Through a comprehensive literature review, the authors provide insights and recommendations for researchers, philosophers, and experts, suggesting that motivation-related language can enhance resilience [Wang & Liu].

Cameron and associates study attachment and its positive implications for children experiencing stress, emphasising the positive developmental outcomes now recognised as resilience [Cameron et al.].

In their work “Resilience,” Leipold and Greve underscore the significance of personal characteristics and coping processes in nurturing resilience, suggesting that motivation-related language has the potential to impact these elements, playing a role in the cultivation and sustenance of resilience [Leipold & Greve].

Almendorf and others suggest fundamental principles to improve the methodology of research on human psychosocial resilience, aiming to build a trustworthy relationship with individuals and communities [Almendorf et al.].

Gonzalez-Mendez and the team research an attentional bias towards words associated with resilience and suggest that it is associated with personality traits and post-traumatic experiences

[Gonzalez-Mendez et al.]. The authors conclude attentional bias, identified as potentially adaptive for resilient individuals, aids in the mental activation of related concepts and behaviours.

Skinner and colleagues enhance educational practice and the exploration of motivational resilience [Skinner et al.]. The authors integrate social-contextual factors into a comprehensive framework for examining the development of motivational resilience in the educational context.

In their exploration of challenges in assessing resilience from a comparative perspective, Rocha and coauthors employ a comparative analysis to offer insights into self-organisation and the cultivation of diversity as elements influencing resilience in specific contexts [Rocha et al.]. The study underscores the adaptation to social and environmental changes.

In our preceding research, we discuss the efficacy of employing the language of resilience in education to enhance learner motivation, fostering perseverance, cultivating a growth mindset, celebrating small accomplishments, and providing support, along with the use of linguistic devices to craft persuasive messages and inspire learners to overcome adversity and develop resilience [Fedoriv et al. 2023a : 272–281].

Another paper explores incorporating interactive techniques like online discussions, group projects, and gamification in online learning environments as crucial factors for fostering learners' intrinsic motivation and engagement, and ultimately ensuring academic success while reducing the likelihood of dropout [Fedoriv et al. 2023b : 207–216].

The research explores the intricate relationship between motivation-related language and resilience, offering practical insights for teaching and strategies to cultivate resilience in students amid crisis contexts [Fedoriv et al. 2023c].

A substantiation of a survey-based methodology provides empirical foundations for defining notions [Fedoriv & Zhukorska].

In general, recently released publications collaboratively contribute to a comprehension of resilience, considering linguistic, psychological, environmental, social, and other dimensions. These studies emphasise the significance of motivation-related language in comprehending and fostering

resilience. Through investigating the interplay of factors influencing resilience, researchers offer insights into the multifaceted nature of this complex phenomenon.

III. Case Study of Resilience Perception

Survey Description. This survey aims to explore students' perceptions of resilience and their ability to overcome challenges in both personal and professional spheres. Their responses contribute to our understanding of resilience.

The case study analyses resilience perceptions among students at the National University of Kyiv-Mohyla Academy, involving a total of 168 participants. Specifically, the academic background of the surveyed participants includes 40 respondents (24%) enrolled in master's programs and 128 respondents (76%) pursuing baccalaureate degrees. The distribution across academic disciplines is as follows: 25% in Humanities, 19% in Social Studies, 8% in Information Technologies, 13% in Economics, and 4% in Healthcare.

It should be noted that master's program students were offered a motivational video [McGonigal] on stress and resilience. Particularly, psychologist Kelly McGonigal, featured in the video, advocates for perceiving stress as a positive factor and introduces mechanisms for stress reduction, such as seeking support from others and developing resilience. In contrast, bachelor's program students responded to the survey questions relying solely on their intuition and personal experiences, without exposure to the aforementioned video.

In addition, master's program students gave short answers to the open question, while baccalaureate students were instructed to provide their responses in paragraphs.

These differences in study methods stipulated our understanding of how motivational situations influence students' perception of stress and resilience at different academic levels.

ETHICS STATEMENT

The studies involving student participants were conducted with regard to academic ethics. The participants provided their informed consent to participate in the survey. The research secured informed consent from participants, which highlighted the importance of their feedback to improve understanding of individual experiences and attitudes towards the interpretation of resilience.

Survey Questions

1. Confidence in Overcoming Challenges: Participants are asked to rate their confidence in overcoming challenges in both personal and professional life using a scale from 1 "*Not confident at all*" to 5 "*Very confident*."

2. Factors in Building Resilience: Participants identify what they believe is the most important factor in building resilience, choosing from options that include a positive attitude, a support system, a sense of purpose, and the ability to adapt to change.

3. Past Demonstrations of Resilience: Participants indicate the ways in which they have demonstrated resilience in the past. Options include overcoming personal challenges, professional challenges, physical challenges, or an opportunity to provide other examples.

4. Motivations for Resilience (open question): Students are invited to share the factors motivating them to become more resilient and overcome challenges in their lives.

Survey Response Analysis: Linguistic Cues of Resilience. The analysis includes responses from a diverse group of 168 students, consisting of master's program and baccalaureate students across various academic fields described above. Below are the question categories along with the corresponding statistical breakdowns and content analysis.

Confidence in Overcoming Challenges: The majority of students (89.2%) express varying degrees of confidence in their ability to overcome challenges in both personal and professional aspects of their lives. The most prevalent sentiment is "*somewhat confident*" (69%), indicating a generally positive outlook among the participants. A total of 8.9% of students expressed low confidence, with 1.8% indicating that they were not confident at all.

Factors in Building Resilience: The survey responses suggest that a substantial number of students recognise adaptability (37.5%) as the most critical factor in building resilience, closely followed by having a sense of purpose (31.5%). This indicates a nuanced understanding of the multifaceted nature of resilience among the participants. A total of 10.7% of students reported having a positive attitude, while 20.2% indicated the presence of a support system in their responses.

Ways of Demonstrating Resilience: A significant number of students (69%) report

overcoming personal challenges as their primary demonstration of resilience. A smaller percentage highlights professional (20.2%) or physical challenges (4.2%), showcasing a predominant focus on personal growth and development. The remaining students, selecting the "Other" category, specified statistically insignificant responses.

Content analysis of responses to the open question *"What motivates you to become more resilient and overcome challenges in your life?"* mainly preserves the respondents' own spelling and grammar and showcases the following perceptions of the respondents.

A. General Factors of Motivation Shared by Master Programme Students

Personal Goals: Many respondents mentioned that their individual goals motivate them to be resilient: *"My goals and supportive atmosphere thanks to my environment"; "My goals motivate me to become more resilient and overcome challenges in my life"; "I find it most motivating to have the support of family and friends, as well as understanding my long-term goal."*

Supportive Environment: The support of family and friends, as well as a positive atmosphere, was a recurring theme: *"The support of my family and friends motivates me the most to overcome challenges"; "I'm motivated by the support of my family, and boyfriend"; "My family supporting and my own success motivates me to be more resilient"; "I find it most motivating to have the support of family and friends, as well as understanding my long-term goal"; "Also supporting of my family and friends helps me overcome challenges in my life"; "Also my family and friends support me all the time and it also plays an important role"; "My goals and supportive atmosphere thanks to my environment."*

Positive Vision of the Future: The belief in a positive future, often tied to family and personal growth, serves as motivation: *"My main motivation is the positive vision of my future in Ukraine"; "I believe in my success. This fact motivates me to become more resilient"; "I am motivated by financial stability in the future."*

Personal Growth and Fulfilment: The desire for personal development and fulfilment was a common factor: *"The motivation to become more resilient and overcome challenges springs from a deep desire for personal growth and fulfilment";*

"My values, beliefs, and the sense of purpose motivate me the most."

Wisdom and Perspective: Wisdom gained from experiences, especially from family, provided a valuable perspective on challenges: *"Personally, certain wisdom that I learned from my mother's words of encouragement helps me a lot"; "The attitude that nothing is impossible."*

Self-Realisation and Ambitions: The pursuit of self-realisation and ambitious aspirations were cited as motivation: *"My motivation in becoming more resilient and overcome is my family and ambitions to self-realisation"; "The desire to prove myself that I am a powerful person that can manage the life challenges."*

Coping Mechanisms: Developing coping mechanisms, such as creating a shield against stress, was mentioned: *"When passing through the challenges, you create some kind of a shield to prevent stress impact"; "The need to cope with stress motivates me to become more resilient."*

Inspiration from Exceptional Individuals: Drawing inspiration from exceptional individuals who faced challenges positively was a source of motivation: *"I find inspiration in exceptional persons who believed in our country during the most challenging times"; "What motivates me the most is not wanting to be weak and not wanting to view the world negatively. When I need to recover, I find inspiration in exceptional persons who believed in our country during the most challenging times and fought against obstacles."*

Belief in Success: Believing in one's success and having the support of family and friends were highlighted: *"I believe in my success. This fact motivates me to become more resilient"; "Successful people around me"; "The purpose, the possible good final result, the support and motivation of family and friends"; "I believe that some challenges make us stronger, so I consider all of the obstacles as opportunities."*

Positive Attitude and Mindset: Maintaining a positive attitude, seeing challenges as opportunities, and having a can-do mindset were common motivators: *"Principles. Not overcoming challenges is simply not an option, so you might as well dedicate yourself to it fully"; "General positive attitude. I believe that all situations can be handled differently, and it is only up to one's attitude and beliefs."*

B. General Factors of Motivation Shared by Baccalaureate Programme Students

Personal Growth and Development: Many students are motivated by a desire for personal growth, self-improvement, and the aspiration to become the best version of themselves. Within this perspective, overcoming challenges is viewed not only as a necessity but as a valuable opportunity for learning, acquiring new skills, and ultimately realising personal goals: *"I want to be the best version of myself, and facing challenges is the way I grow and improve"; "A desire to achieve my goals motivates me to become more resilient and overcome challenges in my life"; "The desire for knowledge and personal growth motivates me to be persistent and overcome challenges"; "I motivate myself to be more resilient and overcome challenges because I want to be a good leader and to improve myself"; "I am mainly guided by my own interests and ambitions. However, when it comes to what made me resilient, it is the problems, specifically the ones I overcame. Life experience is what helps me deal with most challenges in life. Also, equally important to me are the people around me, so I constantly work on improving my circle of communication"; "My purpose motivates me to be strong and resilient. It is the reason why I get up at 5 am every single day even on Sundays. It is [the] reason why I work long hours and aspire to greatness."*

Purpose and Goals: A powerful motivator for students involves having a sense of purpose, clear goals, and a vision for the future, with academic success, a thriving career, and financial stability serving as driving forces to overcome challenges: *"Having a successful career is my goal, and that drives me to overcome challenges, like acing my exams"; "My goals motivate me to become more resilient and overcome challenges in my life"; "The best motivation for me is an understanding of my actual goal and thinking about what can I achieve if I overcome such difficulties"; "A desire to improve my life"; "Support from my friends and family, competition also helps. If a person is better than me in something, I will try to reach its maximum and make it my minimum"; "Some of the life goals are pushing me forward. There's no final destination, the process of moving from goal to goal that's what it is"; "Having certain goals that I want to achieve motivates me to overcome*

difficulties in my life"; "When I know my goals and understand how overcoming any challenge will make me closer to achieving these goals and fulfilling my life purpose, it gives me endless inner motivation."

Family and Support System: Family support is a recurring theme, acting as both a motivational force and a robust foundation for confronting challenges. Additionally, participants express that support from friends, relatives, and the belief that others rely on them serve as sources of strength: *"My family's support is my rock; they believe in me, and that belief gives me the strength to face anything"; "Support and love of my family and friends helps me to become more resilient"; "Also a supportive environment is a big motivation for anyone and I am not an exception"; "Also my family and friends support me all the time and it also plays an important role"; "Also, the support from my relatives helps me become more resilient and confident in my actions"; "Undoubtedly, the faith of close people in me helps not to lose heart"; "[W]hen my family and friends believe in me and support me. Also I am inspired to be more resilient when I see my progress and results of my previous work"; "Family support in every area of my life; my personal desires, purpose and point of view for the future; my country and people who are fighting for the future of next generations; my friend who work harder and have become more successful than me in their own fields."*

Discipline and Work Ethic: Discipline is highlighted as a key factor in resilience, with a commitment to achieving tasks and maintaining a strong work ethic: *"I have an aim in my life, and I need to work to reach it. I understand that resilience is a very important skill to go through all the challenges on my way and not lose myself. I have to not allow all the difficulties to break my purposefulness"; "My goal to have a successful career motivates me to become more resilient"; "The main motivation for me is to achieve the set goal because usually, it is something crucial for me and motivates me not to give up while half of the work is already done"; "I motivate myself to be more resilient and overcome challenges because I want to be a good leader and to improve myself"; "Only one thing helps me to be resilient and overcome difficulties, and that is discipline. So earlier it may have required some reason, but*

now it doesn't"; "Discipline is my secret weapon. Even when I don't feel like it, I push through, and it pays off in the end"; "The feeling of responsibility for my own future motivates me to be resilient and overcome all obstacles"; "I realise that my future life depends on my present work"; "I keep to discipline. For example, even if I don't want to do something, I do it anyway"; "When I am faced with a challenge, I always try to tell myself that I will get pain in any case: either from discipline or from disappointment. But the pain of disappointment is much greater than the pain caused by discipline. This is what motivates me to move on"; "There are definitely a lot of things, which help me to stay motivated to overcome difficulties. Frankly, It depends on a topic, which may range from being a professional challenge to [a] personal one. Firstly, talking about personal hurdles, which most often pursue people. [The] things that encourage me to deal with them and stay strong the most are my family and friends, who give the best advice I have ever heard. Secondly, overcoming professional challenges is way easier with faith in yourself and [an] undesirable feeling to disappoint your family. Lastly, physical difficulties are usually beat[en] by building a resilient personality, which is shaped by discipline and passion. In conclusion, to be reasoned most of the time brings motivation from what makes you happy and evokes you."

Belief in a Positive Outcome: Mentioned as motivators are a positive mindset, belief in one's abilities, and optimism about the future, with a recurring theme emphasising the belief that challenges are temporary and will lead to a better future: *"I face challenges with optimism, knowing that every hurdle brings me closer to a better future"; "Belief in great future motivates me to overcome challenges"; "In each challenge I see the opportunity to learn how to adapt and become stronger for future difficulties"; "Facing the challenges in my life and overcoming them means to develop, transform and just live the life of a human being. It's an opportunity to become better and wiser through learning the lessons the life gives you in the most challenging situations"; "There is no direct answer because life itself motivates me to overcome challenges. Nobody will be happy if I just break and give up and do nothing. I just want to live, so I should overcome the challenges life gives me. My sense of purpose,*

my parents, my goals, even pursuit of happiness can be the parts of my overall motivation."

External Inspiration: Motivation stems from drawing inspiration from successful people, role models, and those who have overcome challenges, coupled with the resilience-inspiring aspects of learning from others' experiences and being part of a supportive community: *"Successful people inspire me. Seeing others overcome challenges reminds me that I can do it too"; "I am motivated by my desire to be useful to society and not to live my life in vain. Also, people from whom I draw inspiration give me the strength to go on."*

National and Cultural Identity: Motivation is expressed through a sense of duty to their country, particularly in the context of Ukraine, where resilience is viewed as a contribution to the collective strength of the nation: *"Being resilient isn't just for me; it's my duty to contribute to the strength of my country, especially in challenging times"; "My urge to become a great artist is the thing that motivates me. I want to strengthen Ukrainian culture and have a deep understanding of the world, and I do know well that there can be no knowledge without being vulnerable, so I take the challenges I meet with gratitude and hope to turn them into something beautiful one day."*

Learning from Failure: Several students view challenges and failures as opportunities for learning and acquiring valuable experiences. The act of overcoming difficulties is seen as a chance for both personal and professional development: *"Every obstacle is an opportunity to learn and grow, making me better prepared for future endeavours. At the end of the day, the pursuit of self-improvement keeps me grounded and determined"; "Failure is just a step towards success. Every challenge teaches me something valuable"; "[G]etting new experience from failure can help me to be more resilient. For example, I do believe that it's important to perceive missteps as an opportunity to get a lot of new experiences"; "Recently I found out about this kind of attitude which [is] called stoicism, this particular mindset is extrem[e]ly helpful in difficult personal and professional occasions. The main idea is to stay positive, gain new experience from failures and to overcome destructive emotions with the help of self-control and strong willpower. And of course I can't skip the fact that focus on results*

and absolute belief in your ability to reach your potential are essentials."

Curiosity and Learning Experience: Motivation stems from a curiosity to learn and grow, coupled with a focus on the learning experience rather than just the outcome, as challenges are seen as opportunities for continuous learning: *"I love learning, and challenges are like puzzles to solve. Each one adds to my experience and knowledge"; "For me, what motivates me to try new things in life and overcome obstacles is my curiosity and desire to learn and grow. I focus on the learning experience rather than the outcome. I remind myself that the process is just as important, if not more important, than the result."*

Fear of Regret: The fear of regret, particularly regretting not taking on challenges, motivates some students to view overcoming challenges as a way to avoid the potential disappointment of not trying: *"It is mainly about supporting people close to me and overcoming my fears"; "Factors like support from friends and family, or even the fear of regret if I retreat, also play a significant role."*

Some personal perspectives of motivation go behind the desire to cultivate resilience. The students emphasise personal growth, the pursuit of long-term goals, and the inspiration drawn from witnessing others overcome challenges. This motivational framework is rooted in the belief that resilience not only enhances individual well-being but also contributes to a sense of community and shared support: *"I want to become stronger and handle difficulties better for a few reasons. First, I see it as a chance to learn and grow personally. Facing challenges helps me gain new skills and insights, making me feel better overall. Second, I have long-term goals, and being resilient helps me stay on track, even when things get tough. Lastly, seeing others overcome challenges inspires me and makes me feel like I'm part of a supportive community. It shows me that having a positive mindset and being resilient can help me overcome life's obstacles. In summary, my motivation to grow, achieve goals, and be inspired by others pushes me to build resilience in my life."*

In essence, the above passages underscore the interconnectedness of personal development, goal attainment, and the communal aspect of facing life's obstacles with resilience.

C. Some unique and less common responses.

In survey responses, master programme students shared diverse perspectives on motivation: *"I have not much motivation for it; usually challenges pass on their own."* Some respondents expressed a minimalistic viewpoint with responses like *"Nothing"* when questioned about motivation. Others highlighted the importance of gaining useful life experience as a motivating factor, stating, *"Gaining useful life experience motivates me to become more resilient."* A philosophical approach was evident in responses such as *"There is no direct answer because life itself motivates me to overcome challenges,"* and *"I just want to live, so I should overcome the challenges life gives me."* The complexity of motivation was further emphasised by a participant who remarked, *"My sense of purpose, my parents, my goals, even pursuit of happiness can be the parts of my overall motivation."*

These responses either express a lack of specific motivation, emphasise the intrinsic motivation derived from life itself, or highlight a combination of factors contributing to motivation.

Uncommon motivations for resilience were expressed by baccalaureate students in their survey responses: *"There are at least three factors which help me to be resilient and overcome personal challenges; firstly, my family motivates me because they support my ideas and try to help me with realising them. What is more, my mother is a close friend of mine, and I can reveal any secrets to her."* Another participant shared insights about stoicism, stating, *"Recently, I found out about this kind of attitude called stoicism; this particular mindset is extremely helpful in difficult personal and professional occasions. The main idea is to stay positive, gain new experience from failures, and overcome destructive emotions with the help of self-control and strong willpower."* Reflecting on discipline as a source of resilience, one student noted, *"Only one thing helps me to be resilient and overcome difficulties, and that is discipline; so earlier it may have required some reason, but now it doesn't."* Others emphasised the importance of perseverance, with one participant stating, *"The only way to survive in this world is to fight back the challenges that life throws back at us; even though some can seem unpassable, it's about fighting them and proving the worth of yourself, not winning*

them. "Lastly, a student shared artistic aspirations, expressing, "My urge to become a great artist is the thing that motivates me; I want to strengthen Ukrainian culture and have a deep understanding of the world, and I do know well that there can be no knowledge without being vulnerable, so I take the challenges I meet with gratitude and hope to turn them into something beautiful one day."

IV. Linguistic Interpretation of Survey

Results. The analysis of students' motivation for resilience reveals its diverse and multifaceted nature, encompassing personal, social, and cultural dimensions and individualised approaches to facing life's challenges. In examining the survey results, a broad spectrum of general motivational factors influencing the resilience of first-year master's and baccalaureate students becomes apparent. Notably, a majority of master's students derive inspiration from personal goals, highlighting the significance of individual aspirations in fortifying resilience. The support provided by family, friends, and educators emerges as a primary factor, underscoring the pivotal role of a positive social environment. A positive vision of the future, rooted in personal growth and fulfilment, signifies an optimistic outlook as a driving force. Similarly, self-realisation and professional ambitions contribute to a complex motivational framework, suggesting that a combination of personal insight and forward-looking goals strengthens resilience. Coping mechanisms, including stress management, and inspiration from role models add depth to students' perceptions of resilience.

At the same time, baccalaureate students emphasise personal growth, clear goals, and family support as key motivators. Notions of discipline, belief in a positive outcome, external inspiration, and national identity stand out as distinctive motivational factors.

Overall, content analysis reveals that a significant number of students are primarily motivated by personal growth and development, with career success and advancement also playing a substantial role, as a quarter of participants cite it as motivation for resilience. This underscores a connection between personal development and broader life goals.

These diverse factors underscore the multifaceted nature of motivation, emphasising that resilience is not a singular trait but a dynamic

interplay of personal, social, and cultural influences, with linguistic cues serving as essential markers of this motivational landscape.

V. Conclusion. The provided statistical and content analysis of students' responses highlights linguistic cues of resilience perception within master and baccalaureate programs across various academic fields. The survey not only showcases motivation-related language indicative of participants' confidence in overcoming challenges but also reflects their perspectives on personal and professional resilience. The linguistic interpretation of the survey results contributes to a comprehensive understanding of the motivations underlying students' resilience, revealing a wide range of motivational factors. This analysis illustrates the diverse and multifaceted nature of resilience perception among both first-year master's and baccalaureate students.

While master's students draw inspiration from personal goals, emphasising individual aspirations, family, friends, and educators' support emerges as a prevailing factor, highlighting the influential role of a positive social environment. A positive vision of the future, along with self-realisation and professional ambitions, further enriches the complex motivational framework. In comparison, baccalaureate students emphasise personal growth, clear goals, and family support, with distinctive factors such as discipline, belief in a positive outcome, external inspiration, and national identity playing significant roles. The content analysis highlights the interplay of personal, social, and cultural influences, demonstrating that resilience is a dynamic fusion of varied motivational cues, with linguistic markers serving as essential indicators of this complex motivational landscape.

Through this study, we attempt to contribute to the broader discourse on resilience perception, particularly within a linguistic context and offer insights into the interconnectedness of personal development, goal attainment, and communal support in facing life's challenges.

The findings of this study offer practical implications for educators, indicating the need to create tools that integrate motivation-related language into teaching. For students, the study provides strategies to foster resilience in their academic journey. This research contributes to

the advancing field of psycholinguistic research, resilience and its significance for personal and enhancing our comprehension of linguistic academic development.

BIBLIOGRAPHY

1. Almedom, A. M., O'Byrne, D., & Jerneck, A. (2015). Principles of epistemological accountability with methodological implications for measuring, assessing, and profiling human resilience. *Ecology and Society*, 20(3). URL: <http://www.jstor.org/stable/26270256>
2. Buzzanell, P. M. (2010). Resilience: talking, resisting, and imagining new normalities into being. *Journal of Communication*, 60(1), pp. 1–14. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2009.01469.x>
3. Cameron, C. A., Ungar, M., & Liebenberg, L. (2007). Cultural Understandings of resilience: roots for wings in the development of effective resources for resilience. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 16(2), pp. 285–301. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2006.11.001>
4. Fedoriv Ya. R., Finogina T. S., Pirozhenko I. D., Shuhai A. Yu. (2023a). The Rhetoric Of Resilience in Ukrainian Academia. *Science and innovation of modern world. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom, 2023, pp. 272–281. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/SCIENCE-AND-INNOVATION-OF-MODERN-WORLD-18-20.05.23.pdf>
5. Fedoriv Ya. R., Pirozhenko I. D., Solomashenko N. V., Zhukorska L. P., Fedoriv M. L. (2023b). Strategies And Practices For Enhancing Learner Motivation in Times Of War: Ukraine Case Study. *Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. pp. 207–216. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-11-13.05.23.pdf>
6. Fedoriv, Ya., Shuhai, A., & Pirozhenko, I. (2023c). Decoding resilience: a linguistic exploration of motivational constructs in survey responses. *Програма VI Міжнародної науково-практичної онлайн конференції "Філологічні й педагогічні студії у вітчизняній та зарубіжній науці XXI сторіччя"*. 22 листопада 2023 року. URL: <https://www.ppstudies.kyiv.ua/index.php/journal/about>
7. Fedoriv, Ya. R. & Zhukorska, L. P. (2003). Empirical foundations of defining notions: a survey-based methodology. *Програма VI Міжнародної науково-практичної онлайн конференції "Філологічні й педагогічні студії у вітчизняній та зарубіжній науці XXI сторіччя"*. 22 листопада 2023 року, URL: <https://www.ppstudies.kyiv.ua/index.php/journal/about>
8. González-Méndez, R., Yagual, S. N., & Hernández, H. (2020). Attentional bias towards resilience-related words is related to post-traumatic growth and personality traits. *Personality and Individual Differences*, 155, 109715. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109715>
9. Leibold, B., & Greve, W. (2009). Resilience. *European Psychologist*, 14(1), pp. 40–50. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.14.1.40>
10. McGonigal, K. (2013). How to make stress your friend [Video]. TED Talks. URL: https://www.ted.com/talks/kelly_mcgonigal_how_to_make_stress_your_friend
11. Mayfield, J. (2009), "Motivating language: a meaningful guide for leader communication", *Development and Learning in Organizations*, Vol. 23. No. 1, pp. 9–11. <https://doi.org/10.1108/14777280910924054>
12. Rocha, J., Lanyon, C., & Peterson, G. D. (2022). Upscaling the resilience assessment through comparative analysis. *Global Environmental Change*, 72, 102419. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102419>
13. Skinner, E. A., Graham, J. P., Brule, H. A., Rickert, N. P., & Kindermann, T. A. (2020). "I get knocked down but I get up again": Integrative frameworks for studying the development of motivational resilience in school. *International Journal of Behavioral Development*, 44(4), pp. 290–300. <https://doi.org/10.1177/0165025420924122>
14. Soenke, M., O'Connor, M. F., & Greenberg, J. (2015). Broadening the definition of resilience and "reappraising" the use of appetitive motivation. *Behavioral and Brain Sciences*, 38. <https://doi.org/10.1017/s0140525x14001691>
15. Ushioda, E. (2008). Motivation and good language learners. In C. Griffiths (Ed.), *Lessons from Good Language Learners* (Cambridge Language Teaching Library, pp. 19–34). Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511497667.004
16. Wang, F., & Liu, Y. (2022). Mediating role of resilience in the relationship between English Learners' Motivation and Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.915456>

REFERENCES

1. Almedom, A. M., O'Byrne, D., & Jerneck, A. (2015). Principles of epistemological accountability with methodological implications for measuring, assessing, and profiling human resilience. *Ecology and Society*, 20(3). URL: <http://www.jstor.org/stable/26270256>
2. Buzzanell, P. M. (2010). Resilience: talking, resisting, and imagining new normalities into being. *Journal of Communication*, 60(1), pp. 1–14. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2009.01469.x>

3. Cameron, C. A., Ungar, M., & Liebenberg, L. (2007). Cultural Understandings of resilience: roots for wings in the development of effective resources for resilience. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 16(2), pp. 285–301. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2006.11.001>
 4. Fedoriv Ya. R., Finogina T. S., Pirozhenko I. D., Shuhai A. Yu. (2023a). The Rhetoric Of Resilience in Ukrainian Academia. *Science and innovation of modern world. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom, 2023, pp. 272–281. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/SCIENCE-AND-INNOVATION-OF-MODERN-WORLD-18-20.05.23.pdf>
 5. Fedoriv Ya. R., Pirozhenko I. D., Solomashenko N. V., Zhukorska L. P., Fedoriv M. L. (2023b). Strategies And Practices For Enhancing Learner Motivation in Times Of War: Ukraine Case Study. *Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023, pp. 207–216. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-11-13.05.23.pdf>
 6. Fedoriv, Ya., Shuhai, A., & Pirozhenko, I. (2023c). Decoding resilience: a linguistic exploration of motivational constructs in survey responses. *Program of the 6th International Scientific and Practical Online Conference. Philological and Pedagogical Studies in 21st Century National and International Science*. November 22, 2023. URL: <https://www.ppstudies.kyiv.ua/index.php/journal/about>
 7. Fedoriv, Ya. R. & Zhukorska, L. P. (2003). Empirical foundations of defining notions: a survey-based methodology. *Program of the 6th International Scientific and Practical Online Conference. Philological and Pedagogical Studies in 21st Century National and International Science*. November 22, 2023. URL: <https://www.ppstudies.kyiv.ua/index.php/journal/about>
 8. González-Méndez, R., Yagual, S. N., & Hernández, H. (2020). Attentional bias towards resilience-related words is related to post-traumatic growth and personality traits. *Personality and Individual Differences*, 155, 109715. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109715>
 9. Leipold, B., & Greve, W. (2009). Resilience. *European Psychologist*, 14(1), pp. 40–50. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.14.1.40>
 10. McGonigal, K. (2013). How to make stress your friend [Video]. TED Talks. URL: https://www.ted.com/talks/kelly_mcgonigal_how_to_make_stress_your_friend
 11. Mayfield, J. (2009), "Motivating language: a meaningful guide for leader communication", *Development and Learning in Organizations*, Vol. 23 No. 1, pp. 9–11. <https://doi.org/10.1108/14777280910924054>
 12. Rocha, J., Lanyon, C., & Peterson, G. D. (2022). Upscaling the resilience assessment through comparative analysis. *Global Environmental Change*, 72, 102419. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2021.102419>
 13. Skinner, E. A., Graham, J. P., Brule, H. A., Rickert, N. P., & Kindermann, T. A. (2020). "I get knocked down but I get up again": Integrative frameworks for studying the development of motivational resilience in school. *International Journal of Behavioral Development*, 44(4), pp. 290–300. <https://doi.org/10.1177/0165025420924122>
 14. Soenke, M., O'Connor, M. F., & Greenberg, J. (2015). Broadening the definition of resilience and "reappraising" the use of appetitive motivation. *Behavioral and Brain Sciences*, 38. <https://doi.org/10.1017/s0140525x14001691>
 15. Ushioda, E. (2008). Motivation and good language learners. In C. Griffiths (Ed.), *Lessons from Good Language Learners* (Cambridge Language Teaching Library, pp. 19–34). Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511497667.004
 16. Wang, F., & Liu, Y. (2022). Mediating role of resilience in the relationship between English Learners' Motivation and Well-Being. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.915456>
-

Я. Р. ФЕДОРІВ

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської мови,

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

Електронна пошта: yaroslava.fedoriv@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5915-9428>

А. Ю. ШУГАЙ

старший викладач кафедри англійської мови,

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна;

Національна академія Служби Безпеки України, м. Київ, Україна

Електронна пошта: alla.shuhai@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8637-6268>

І. Д. ПИРОЖЕНКО

старший викладач кафедри англійської мови,

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна;

Національна академія Служби Безпеки України, м. Київ, Україна

Електронна пошта: i.pirozhenko@ukma.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-5061-1625>

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ КОНСТРУКТИВІВ СТІЙКОСТІ:
АНАЛІЗ МОВИ МОТИВАЦІЇ В ОСВІТНІХ КОНТЕКСТАХ**

У цій роботі досліджується взаємозв'язок між мовою, мотивацією та самозарадністю, з акцентом на лінгвістичних характеристиках висловлювань, пов'язаних із концептом стійкості в освітньому контексті. Визначаючи мову як першорядний інструмент формування мотивації у студентів, дослідження використовує опитувальний підхід для вивчення мовленнєвих конструкцій, які визначають стійкість. Шляхом статистичного та контент-аналізу відповідей на опитування від академічних підгруп різного рівня та спеціалізації, дослідження визначає ключові мовленнєві моделі, пов'язані з мотивацією, і досліджує відповідну лінгвістичну варіативність. Мета роботи полягає в покращенні розуміння того, як мова сприяє концептуалізації стійкості, що надає практичні висновки як для лінгвістичних, так і для педагогічних досліджень.

Основою дослідження стало вивчення літератури, присвяченої зв'язку між мовленням та мотивацією, впливом мотиваційних мовленнєвих моделей на результати навчання, роллю мовлення в розвитку стійкості, визначенням поняття стійкості в контексті особистісного розвитку та навчання, а також дослідженню її значущості в академічному середовищі. Предметне дослідження слугує інструментом для лінгвістичної інтерпретації результатів опитування, спрямованого на визначення концепту стійкості. Дослідження виявляє мовленнєві одиниці, пов'язані з факторами, що впливають на стійкість, – як внутрішні (такі як ментальність та саморозмова), так і зовнішні (включаючи елементи підтримки оточення).

Робота синтезує ключові лінгвістичні висновки, отримані з аналізу мовленнєвих конструкцій, пов'язаних з мотивацією, задля покращення практик викладання, наголошуючи на їх практичному застосуванні в роботі з учасниками навчального процесу. Цей комплексний аналіз сприяє розвитку подальших психолінгвістичних досліджень і збагачує наше розуміння концепту стійкості.

Ключові слова: концепт, дискурс, емпіричне дослідження, мотиваційні мовленнєві конструкції, стійкість, опитування.

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

О. В. Меленчук, В. А. Чолкан
ПРОБЛЕМА ЗЛОЧИНУ У МАЛІЙ ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ..... 3

М. В. Стасик
ІСТОРІЯ ЯК ФАКТ І ВИМИСЕЛ У РОМАНІ В. ТЕРЛЕЦЬКОГО «КНИГА СИЛИ. ВОЛЯ».....10

КЛАСИЧНІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

О. В. Холодняк
ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ19

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

М. А. Карп, А. П. Харчос
ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІЧНОЇ СТИЛІСТИКИ В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ РОМАНІ
МАРКА ДАНІЄЛЕВСЬКОГО «БУДИНОК ЛИСТЯ».....25

Ю. М. Твердохліб
ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ПРИ ІНШОМОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ КУРСАНТІВ
НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ..... 31

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

О. Г. Гудзенко
ВПЛИВ МОВЛЕННСВОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ У МЕДІА НА ФОРМУВАННЯ
КОГНІТИВНИХ СТЕРЕОТИПІВ: АСПЕКТИ ПСИХОЛІНГВІСТИКИ
ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МЕДІА-КОМУНІКАЦІЙ.....40

О. V. Dobrodum, E. I. Martinuk, O. E. Nykytchenko
MEDIATIZATION OF THE SOCIAL SPHERE AND MODERN COMMUNICATION STRATEGIES.....48

O. V. Dovhan
FEATURES OF NEURAL NETWORK MODELING OF THE PROCESSES
OF RECOGNIZING LINGUISTIC MARKERS OF THE CATEGORIES OF SENSE
AND ABSURDITY IN THE CONTEXT OF WORKING WITH FALSE DATA.....54

Ya. R. Fedoriv, A. Yu. Shuhai, I. D. Pirozhenko
EXPLORING LINGUISTIC CONSTRUCTS OF RESILIENCE:
A MOTIVATIONAL LANGUAGE ANALYSIS IN EDUCATIONAL CONTEXTS.....66

CONTENTS

UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

- O. V. Melenchuk, V. A. Cholkan**
CRIME ISSUE IN THE SHORT PROSE OF OLHA KOBYLIANSKA..... 3
- M. V. Stasyk**
HISTORY AS FACT AND FICTION IN THE NOVEL “THE BOOK OF POWER.
THE FREEDOM” BY V. TERLETSKYI.....10

CLASSICAL LANGUAGES AND LITERATURES

- O. V. Kholodniak**
A PERSONAL APPROACH TO THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE
OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION.....19

GERMANIC LANGUAGES AND LITERATURES

- M. A. Karp, A. P. Kharchos**
FEATURES OF GRAPHICAL STYLISTICS IN THE EXPERIMENTAL NOVEL
“HOUSE OF LEAVES” BY MARK DANIELEVSKY.....25
- Yu. M. Tverdokhlib**
APPLICATION OF MODERN INFORMATION AND COMPUTER TECHNOLOGIES
AND SPECIAL TEXTBOOKS ON FOREIGN LANGUAGES IN PROFESSIONAL
FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF CADETS OF NON-LINGUAL SPECIALITIES
OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS19

APPLIED LINGUISTICS

- O. H. Hudzenko**
THE INFLUENCE OF SPEECH REPRESENTATION
IN THE MEDIA ON THE FORMATION OF COGNITIVE STEREOTYPES:
ASPECTS OF PSYCHOLINGUISTICS AND MODERN CHALLENGES
OF MEDIA COMMUNICATIONS.....07
- O. V. Dobrodum, E. I. Martinuk, O. E. Nykytchenko**
MEDIATIZATION OF THE SOCIAL SPHERE AND MODERN COMMUNICATION STRATEGIES.....48
- O. V. Dovhan**
FEATURES OF NEURAL NETWORK MODELING OF THE PROCESSES
OF RECOGNIZING LINGUISTIC MARKERS OF THE CATEGORIES OF SENSE
AND ABSURDITY IN THE CONTEXT OF WORKING WITH FALSE DATA.....54
- Ya. R. Fedoriv, A. Yu. Shuhai, I. D. Pirozhenko**
EXPLORING LINGUISTIC CONSTRUCTS OF RESILIENCE:
A MOTIVATIONAL LANGUAGE ANALYSIS IN EDUCATIONAL CONTEXTS.....66

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

СЕРІЯ «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Випуск 4

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Вікторія Борисівна Гайдабрус

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,3. Замов. № 0224/171. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.